İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MUSTAFAPAŞA - HARALAMBOS SULTANİDİS EVİ RESTORASYON PROJESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nevin Esin TEKİN

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Restorasyon

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gülsün TANYELİ

OCAK 2009

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MUSTAFAPAŞA - HARALAMBOS SULTANİDİS EVİ RESTORASYON PROJESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nevin Esin TEKİN
(502061211)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 29 Aralık 2008
Tezin Savunulduğu Tarih : 26 Ocak 2009

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Gülsün TANYELİ (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY (İTÜ)
Prof. Dr. Demet BİNAN (MSGSÜ)

OCAK 2009

ÖNSÖZ

Kapadokya gibi, Türkiye coğrafyasının tarihi ve kültürel değerleri içerisinde büyük yere sahip olan bir yerde çalışma fırsatını karşıma çıkararak beni Mustafapaşa ile tanıştıran, çalışmamın her aşamasında bana büyük destek veren ve bilgisini benimle paylaşan danışmanım Sn. Yrd. Doç. Dr. Gülsün Tanyeli'ye çok teşekkür ederim.

Çalışma konum olan Haralambos Sultanidis Evi ile beni tanıştıran, Kapadokya ve Mustafapaşa ile ilgili engin bilgisini benimle paylaşan Nevşehir Koruma Kurulu Müdürü Sn. Mevlüt Coşkun'a, çalışmalarımın en başında elindeki proje ve bilgileri benimle paylaşarak yol gösteren Sn. Fatih Kesgün'e, Mustafapaşa konutları ile ilgili araştırmalarını ve Mustafapaşa Koruma İmar Planı üzerindeki çalışmalarını kullanabilmeme olanak sağlayan Sn. Aslı Özbay'a, bölgede daha önce yürüttüğü çalışmaları ve arşivini kullanmama olanak sağlayan ve engin bilgisini benimle paylaşan Sn. Ali Fuat Tek'e çok teşekkür ederim.

Başta Mustafapaşa Belediye Başkanı Sn. Mustafa Özer olmak üzere tüm Mustafapaşa Belediyesi'ne, arşivlerini, bilgilerini, fotoğraflarını ve kaynaklarını benimle paylaştıkları için; Sn. Süreyya Aytaş'a, Haralambos Evi'nin tarihi ile ilgili önemli bilgileri bana aktararak verdiği destek için ve Sn. Ömer Tosun'a, yapı ile ortak geçmişini benimle paylaştığı için çok teşekkür ederim.

Haralambos Evi'nin yeni kullanıcıları olan Kapadokya Meslek Yüksek Okulu'nun başta Sn. Halil Ünser olmak üzere tüm öğretim görevlileri ve idarecilerine çalışmalarımdaki yardım ve destekleri için ve tüm Mustafapaşa halkına konukseverlikleri için teşekkür ederim.

Tüm çalışmam boyunca desteğini, zamanını ve enerjisini esirgemeyen ve tezimde büyük emeği geçen Soner Bellibaş'a, bana her açıdan destek olarak bu çalışmayı hazırlamama olanak sağlayan aileme ve bana inanan, zorlukları çekilir hale getiren dostlarıma teşekkür ederim.

Ocak 2009

Nevin Esin TEKİN

(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİL LİSTESİ……..…...…...vii
ÖZET ……..…xiii
SUMMARY …… …….xv
1. GİRİŞ…….....1
2. YÖNTEM ……3
3. KAPADOKYA VE MUSTAFAPAŞA (SİNASOS).....…….....5
3.1 Kapadokya……..……5
3.1.1 Konum ve genel tanım……...5
3.1.2 Fiziki özellikler, tarihi, siyasi ve soysal gelişim.....8
3.1.3 Geleneksel mimari.....13
3.2 Mustafapaşa (Sinasos).....15
3.2.1 Konum ve genel tanım…….....15
3.2.2 Tarihi ve sosyo-ekonomik gelişim…….. .16
3.2.2.1 1924 mübadelesi öncesi…… .16
3.2.2.2 1924 mübadelesi sonrası……... .20
3.2.3 Mimari özellikler…… .21
3.2.3.1 Sivil mimari……21
3.2.3.2 Anıtsal yapılar…… .31
3.2.3.3 Dokudaki yeni yapılar ve güncel çalışmalar …… ……..37
4. KAPADOKYA MESLEK YÜKSEK OKULU REKTÖRLÜK BİNASI (ARMATÖR HARALAMBOS EVİ – SİNASOS OTEL)……...41
4.1 Yapının Tarihi…… .41
4.2 Güncel Kullanım…… .42
4.3 Yapının Güncel Durumu…… .43
4.3.1 Mekan tanımları……....43
4.3.2 Cephe özellikleri……...74
4.3.3 Bezeme programı ……83
4.3.4 Yapım sistemi ve yapı malzemeleri……..92
4.3.5 Bozulma tespitleri…….... .95
4.3.5.1 Taşıyıcı sistem bozulmaları……95
4.3.5.2 Malzeme bozulmaları…… .99
4.3.5.3 Mekansal bozulmalar……102
5. RESTİTÜSYON ÇALIŞMASI…….....105
5.1 Restitüsyon Sorunlarının Belirlenmesi…….....105
5.1.1 Planlardaki sorunlar……105
5.1.2 Cephelerdeki sorunlar……108
5.1.3 Malzeme sorunları…….. ……109
5.2 Yapıya Ait Kaynakların İncelenmesi……. ……110
5.3 Örnek Yapıların İncelenmesi…….....……121
5.4 Restitüsyon Önerileri... ……...……129
6. RESTORASYON ÇALIŞMASI……. ……137
6.1 Yapısal Müdahaleler……...……137
6.1.1 Yapının kuzey ve güney duvarlarındaki ayrılmaların değerlendirilmesi……... ……137

6.1.2 Zemin kat taşıyıcı sistem müdahaleleri……..... ……141
6.1.3 Çatı onarımları……..……142
6.1.4 101 kodlu mekanın döşemesine yönelik müdahaleler……143
6.2 Malzeme Sorunlarına Yönelik Müdahaleler…….. ……143
6.2.1 Taşlara yönelik müdahaleler ……. ……143
6.2.2 Sıva ve harçlara yönelik müdahaleler…….……145
6.2.3 Ahşaplara yönelik müdahaleler ……. ……146
6.2.4 Boya ve bezeme onarımları……..... ……147
6.3 Mekansal Düzenlemeler…….……148
6.3.1 Açıklıklardaki değişiklikler……..... ……149
6.3.2 Zemin katta işleve bağlı düzenlemeler……... ……149
6.3.3 Birinci katta işleve bağlı düzenlemeler…….. ……149
6.4 Koruma ve Bakım……..... ……150
KAYNAKLAR…… ……151
EK 1 – Rölöve……..……154
EK 2 – Restitüsyon……..……176
EK 3 – Restorasyon…….213

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa no

Şekil 3.1: Kapadokya yerleşimlerini gösterir harita……...6
Şekil 3.2: 20. yüzyıla ait bir Kapadokya fiziki haritası……...7
Şekil 3.3: Peribacası oluşumunu anlatan çizim……...10
Şekil 3.4: Mustafapaşa'da görülen bir kırgıbayır örneği……10
Şekil 3.5: Uçhisar'dan görülen bir masa oluşumu…… .10
Şekil 3.6: Kapadokya'da görülen yerleşim biçimleri……14
Şekil 3.7: Sinasos mahallelerini gösteren kroki…… .19
Şekil 3.8: Büyük Gomeda Oteli ve Mustafapaşa yerleşimi ile ilişkisini gösteren fotoğrafta Büyük Gomeda Oteli alt taraftaki çok katlı yapıdır…….. .20
Şekil 3.9: Cami ve yakın çevresindeki yerel doku……22
Şekil 3.10: Mustafapaşa yerleşim planı……...22
Şekil 3.11: Kayaya oyma, yarı oyma-yarı yığma ve yığma konut tipleri…….. .23
Şekil 3.12: Geleneksel yapım sistemi içinde temel uygulaması…… .24
Şekil 3.13: Geleneksel yapım sisteminde duvar tipleri……...25
Şekil 3.14: Mustafapaşa'da terk edilmiş bir yapıda görülen tonoz…… .25
Şekil 3.15: Geleneksel düz çatı örneği……...26
Şekil 3.16: Mustafapaşa'da görülen ikiz (asma) kemer örneği……...27
Şekil 3.17: Mustafapaşa konutlarından plan örnekleri ……...27
Şekil 3.18: Mustafapaşa konutlarında zemin kat ve birinci kat pencereleri……....28
Şekil 3.19: Geleneksel bir konutta kış mutfağı…….. .29
Şekil 3.20: Bir şırahane havuzu……...29
Şekil 3.21: Mustafapaşa konutlarından avlu girişi örnekleri……...30
Şekil 3.22: Konstantin ve Eleni Kilisesi. Yukarıdan görünüş ve giriş aksında bulunan pencere……31
Şekil 3.23: Batıdan ve doğudan Aşağı Cami görünümü ve minber minaresi…… .32
Şekil 3.24: Mehmet Şakir Paşa Medresesi'nin girişi ve cephesi……....32
Şekil 3.25: Mehmet Şakir Paşa Medresesi çizimi……...33
Şekil 3.26: 1924 Tarihli eski belediye binası fotoğrafı……...34
Şekil 3.27: Belediye binasının günümüzdeki görünümü……34
Şekil 3.28: Maraşoğlu Köprüsü'nün 1924 tarihli fotoğrafı ……....34
Şekil 3.29: Maraşoğlu Köprüsü……...35
Şekil 3.30: Aya Nikola Manastırı……....36
Şekil 3.31: Aya Nikola Manastırı……....36
Şekil 3.32: Taxiarhes Kilisesi ……37
Şekil 3.33: Meydanın yukarısında Haralambos Sultanidis Evi (Eski Sinasos Otel) ve 1986 yılında tasarlanmış ek bina görülmekte…….. .38
Şekil 3.34: Ek binanın sokak cephesi……39
Şekil 3.35: Mustafapaşa yerleşiminin yakınında inşa edilmiş olan Afet Evleri……..39
Şekil 3.36: Restorasyon çalışmaları süren Topakoğlu Konağı…….. .40
Şekil 3.37: Vasilis Pingos'un Evi……....40
Şekil 4.1: Haralambos Evi'ne güneybatıdan bakış……44
Şekil 4.2: Güney cephesindeki sahanlık ve kuzey cephesindeki balkon……44

Şekil 4.3: Haralambos Evi birinci kat planı……... 45
Şekil 4.4: 101 mekan kodlu sahanlık……..46
Şekil 4.5: Girişin içeriden görünüşü……...46
Şekil 4.6: 102 mekanda giriş kapısının üzerinde bulunan politik konulu resim ve sepet motifleri…….47
Şekil 4.7: 102 kodlu mekanın güney cephesi ve yarım daire formundaki penceresi…… 48
Şekil 4.8: 102 kodlu holün merkezindeki dört ayaktan güneybatıda olanı ve yan duvarlara uzanan sivri kemerler……. 48
Şekil 4.9: 102 Kodlu mekanın merkezinde bulunan ahşap tavan…….. 48
Şekil 4.10: 102 Kodlu mekanın zemini ……49
Şekil 4.11: 102 kodlu mekanda bulunan ayakların üzerinde yer alan pandantifler..... 49
Şekil 4.12: 102 kodlu mekanın doğu kısmında alt kota inen açıklık……. 49
Şekil 4.13: 103 kodlu mekanın planı……..50
Şekil 4.14: K12 kapısı…… 51
Şekil 4.15: 103 Kodlu mekanın batı duvarına bakış …… 51
Şekil 4.16: 114 kodlu odada yer alan özgün ahşap dolap…….. 51
Şekil 4.17: 105 kodlu hole açılan K10 kapısı…….53
Şekil 4.18: 105 kodlu mekandan çatıya çıkan basamaklar……..53
Şekil 4.19: 105 kodlu mekandaki perdelik ve dairesel pencere……. 53
Şekil 4.20: 105 kodlu mekandan 102 kodlu ana hole bakan dairesel pencere……... 53
Şekil 4.21: 105 kodlu mekandaki tuvaletten dışarı açılan havalandırma……...53
Şekil 4.22: 106 odasının doğu duvarı……54
Şekil 4.23: 106 odasının doğu duvarının dışarıdan görünüşü…… 54
Şekil 4.24: 108 kodlu sekreterlik……55
Şekil 4.25: 108 kodlu sekreterlik……55
Şekil 4.26: 108 kodlu sekreterlik mekanının kuzey duvarındaki Türk Ordusu referanslı bezeme……. 55
Şekil 4.27: Arka bahçeye bakan 109 kodlu balkondan görünüş…… 56
Şekil 4.28: Balkonun güney duvarına gömülmüş elektrik tesisatı izleri……56
Şekil 4.29: Arka bahçeye bakan 109 kodlu balkonun kapısı…….. 57
Şekil 4.30: Balkonun korkuluğu ve yerleştirilmiş olan geçici destek…… 57
Şekil 4.31: 110 kodlu odadan 108 kodlu sekreterliğe açılan ahşap kapı……57
Şekil 4.32: 111 kodlu odanın tavan bezemesi…… 57
Şekil 4.33: 112 Kodlu mekandaki yarım daire şeklindeki pencere……58
Şekil 4.34: 112 kodlu mekanda bulunan kemerli niş……. 58
Şekil 4.35: 113 kodlu mekan, mekanın kuzey penceresi ve ahşap perdeliği……. 59
Şekil 4.36: 113 kodlu ofisteki ahşap gömme dolap……59
Şekil 4.37: K2 kodlu kapı……...60
Şekil 4.38: Özgün ahşap dolabın yaslı olduğu duvar……60
Şekil 4.39: 114 kodlu mekanın tavan bezemeleri……...60
Şekil 4.40: Haralambos Evi zemin kat planı……..61
Şekil 4.41: Z02 kodlu mekandan güney kapısına bakış……61
Şekil 4.42: Z01 kodlu zemin kat giriş holüne bakış……...62
Şekil 4.43: Z01 holü tavanı…… 62
Şekil 4.44: Z02 kodlu mekanın bir duvarı……..63
Şekil 4.45: Z02 kodlu mekanda bulunan kemerlerin içine örülmüş duvarlar…… 63
Şekil 4.46: Hezenler……... 64
Şekil 4.47: Z02 kodlu mekanın kuzey cephesi……...64

Şekil 4.48: Z03 kodlu mekanda bulunan taş ayak ve kemerler……...65
Şekil 4.49: Z03 mekanı pencerelerinden biri ve hezenler……...65
Şekil 4.50: Z04 kodlu mekandan K20 kapısına geçiş…… .65
Şekil 4.51: Z04 mekanından Z06 kodlu mekana geçiş…… .65
Şekil 4.52: Z05 mekanına geçen ahşap kapı…….. .65
Şekil 4.53: Z05 kodlu mekanın alt basamakları ve sahanlığındaki pencere…….. .66
Şekil 4.54: Z06 mekanı ile Z02 mekanı arasındaki kemerli geçit……...67
Şekil 4.55: Z07 mekanının doğu girişi……...68
Şekil 4.56: Z07 mekanından batı yönünde açılan K20 kapısı ……68
Şekil 4.57: Z07 mekanının güneyindeki dolabın arkası……68
Şekil 4.58: Z08 kodlu servis holü……...69
Şekil 4.59: Z09 kodlu mekandaki iptal edilmiş kapı ve soğuk deponun girişi…….. .69
Şekil 4.60: Z09 mekanının betornarme……...70
Şekil 4.61: Z11 kodlu mekana kuzeyden döşemesi……... .70
Şekil 4.62: Z11 mekanındaki aspiratör ……...70
Şekil 4.63: Z11 mekanındaki boyanarak kapatılmış pencere……70
Şekil 4.64: Z13 mekanı …… .71
Şekil 4.65: Z13 mekanının güney çıkışında yer alan demir parmaklık……...71
Şekil 4.66: Z13 mekanında yer alan depo……...71
Şekil 4.67: Z14 kodlu depo girişinin üzerini kapatan yapı……..72
Şekil 4.68: Z15 kodlu ofis……...73
Şekil 4.69: Parselin güneyindeki avlu girişi……...74
Şekil 6.70: Avlu girişi (içeriden)……74
Şekil 4.71: Bahçenin doğu kısmında yer altına gömülmüş WC mekanı……74
Şekil 4.72: Parselin doğu girişi……...74
Şekil 4.73: Yapının güney cephesi……75
Şekil 4.74. Korkuluk ve sütun kaidesi birleşim detayı……...76
Şekil 4.75. Yapı girişindeki neoklasik sütun başlıkları…….. .76
Şekil 4.76. Askı kemerden bir detay…….. .76
Şekil 4.77: Yapının güney cephesindeki bodrum kat girişinin taş profilleri……...76
Şekil 4.78: Güney cephesi pencere düzeni……78
Şekil 4.79: Yıldız pencere detayı……... .78
Şekil 4.80: Özgün geçmeli demir parmaklık……...78
Şekil 4.81: Yapının batı cephesi……79
Şekil 4.82: Doğu cephesindeki geri çekilme……...79
Şekil 4.83: Yapının batı cephesinde kapatılmış zemin kat……79
Şekil 4.84: Sekizgen ve daire kesitli çörtenler……... .79
Şekil 4.85: Kuzey cephesi ve eyvan……...80
Şekil 4.86: Yapının avlu kapısı…….. .81
Şekil 4.87: Giriş kapısının taş lentosu ve oyma…….. .82
Şekil 4.88: Kapının üzerindeki armalı bezeme kilit taşı bezemesi……..82
Şekil 4.89: Bitişik parselde yer alan ek yapının güney cephesi…….. .82
Şekil 4.90: Yapı cephelerinde yer alan kemerler……... .83
Şekil 4.91: Saçak silmesi profili……84
Şekil 4.92: Kat silmesi profili……..84
Şekil 4.93: Bezeme detayı……...84
Şekil 4.94: Güney ve kuzey cephelerindeki balkon demirleri……85
Şekil 4.95: Cephelerde yer alan yıldız pencereler……...85
Şekil 4.96: K.Maletyades imzalı duvar resmi…… .86
Şekil 4.97: Kemerlerde ayaklarda bulunan mermer desenli kalemişleri……87

Şekil 4.98: Z02 kodlu mekandaki ahşap tavan……....88
Şekil 4.99: Ahşap tavanı çevreleyen pandantiflerden detay……....88
Şekil 4.100: 101 mekanı tavanı……..89
Şekil 4.101: Sırasıyla 111 ve 114 kodlu mekanların tavanları……....90
Şekil 4.102: Sırasıyla 103 ve 106 kodlu mekanların tavanları……....91
Şekil 4.103: 102 kodlu mekanın doğu kısmının tavanı……..91
Şekil 4.104: Avlu döşemesi……93
Şekil 4.105: Cephedeki ikiz kemerlerin gergi demiri ve kılıçları…….. .94
Şekil 4.106: 102 Kodlu mekandaki ayağın gergi demiri ve kılıcı……...94
Şekil 4.107: 101 sahanlığının korkuluğu……94
Şekil 4.108: 109 kodlu balkonun demiri…… .94
Şekil 4.109. Güney cephesindeki yarım daire pencere ve demiri…….. .95
Şekil 4.110. Yapıda görülen demir pencere parmaklıkları……95
Şekil 4.111: Güney cephesindeki kalkan duvarda ayrılma…… .96
Şekil 4.112: 101 kodlu mekanın kuzey duvarındaki ayrılma……96
Şekil 4.113: Yapının kuzey cephesinde kemerdeki ve 109 kodlu eyvanın zeminindeki ayrılma……...97
Şekil 4.114: 101 kodlu mekanın zemininde bozulma…… .97
Şekil 4.115: Z01 kodlu mekanın tavanındaki müdahale…… .97
Şekil 4.116: Zemin kat duvarlarında açılmış olan geniş boşluklar…… .98
Şekil 4.117: Çatıyı oluşturan ahşap strüktür ve kaplama tahtaları……98
Şekil 4.118: Yapı cephesinin zeminden bir metre yükselen kısmındaki hasar…….. .99
Şekil 4.119: Yapının avlu duvarlarında tespit edilen bozulmalar…….. .99
Şekil 4.120: Kuzey cephesi zemin kat girişinde yükselen nem ve çiçeklenme……100
Şekil 4.121: Demir elemanların korozyonundan dolayı lentolarda oluşan kırılmalar……...101
Şekil 4.122: Giriş cephesindeki korkulukta bozulmalar…… ……...101
Şekil 4.123: 101 kodlu mekanın tavanındaki bozulma…….. ……...102
Şekil 4.124: Zemin katta bulunan duvar resmindeki bozulma……...……...102
Şekil 4.125: Yemekhane mekanlarında bulunan sonradan örülerek kapatılmış açıklıklar…… ……...104
Şekil 4.126: Mutfak mekanlarında görülen beyaz fayans ile kaplı duvarlar ……...104
Şekil 5.1: Çizgisel murç izleri…… ……...106
Şekil 5.2: Birbirine dik işlenmiş murç izleri…….. ……...106
Şekil 5.3: Tarakla işlenmiş yüzey…… ……...106
Şekil 5.4: Zemin kattaki taş yüzeylerinin şematik değerlendirilmesi…… ……...107
Şekil 5.5: Sinasos'un girişinden 1924 tarihli fotoğraf ……...……...110
Şekil 5.6: Kapalos Mahallesi, 1924. …… ……...110
Şekil 5.7: Haralambos evi, tarih belirsiz ……... ……...111
Şekil 5.8: Haralambos evi, 1959 ……... ……...112
Şekil 5.9: Haralambos Evi, 1959 ……...……...112
Şekil 5.10: Yapıya ait anıt tescil fişi…….. ……...114
Şekil 5.11: Yapı için 1968 yılında düzenlenmiş tapu belgesi…… ……...115
Şekil 5.12: Yapı için 1990 yılında düzenlenmiş (parsel tevhidi sonrası) tapu belgesi…….. ……...116
Şekil 5.13: Mimar Erol Ünal tarafından 1972 yılında Sinasos Otel için hazırlanmış proje…… ……...118
Şekil 5.14: KMYO dönüşümüne yönelik 2003 yılında hazırlanmış proje…….....118
Şekil 5.15: Harita Genel Komutanlığı arşivinden alınan 1957 tarihli hava fotoğrafı…….. ……...120

Şekil 5.16: Derviş Bey filmi, 00:11:30 ve 00:11:55 zamanlı kareler……..120
Şekil 5.17: Derviş Bey filmi, 00:04:01 zamanlı kare……..121
Şekil 5.18: Derviş Bey filmi, 01:14:54 zamanlı kare……..121
Şekil 5.19: Vasili Pingos Evi birinci kat planı …….. ……..122
Şekil 5.20: Vasilis Pingos Evi zemin kat planı ……. ……..122
Şekil 5.21: İshak Şahin Evi mutfağı ……..……..123
Şekil 5.22: Z09 mekanında bulunan kemerli alçak boşluk…… ……..124
Şekil 5.23: 112 kodlu mekanda bulunan kemerli alçak boşluk……..……..124
Şekil 5.24: Bir Kayseri evinde tuvalet penceresi……..... ……..124
Şekil 5.25: Haralambos Evinde tuvalet penceresi……..……..124
Şekil 5.26: Haralambos Evi, 1959. Fotoğrafa yakından bakıldığında üst üste tuvalet pencereleri görülmekte…….……..125
Şekil 5.27: 105 kodlu mekanın kesiti ve tuvalet odacıklarının üzerinde kalan yüklük…….……..125
Şekil 5.28: Cansever Konağı'nda görülen iç mekanda hela taşları. günümüzde doldurularak döşemeye dahil edilmişlerdir……. ……..126
Şekil 5.29: Kayseri'de bulunan Öztaşçı Evinden ahşap sofa dolabı örneği..……..127
Şekil 5.30: Camcıoğlu evinde görülen ikiz kemer……. ……..128
Şekil 5.31: Sarı Mustafa Evi'nde görülen tavan bezemeleri……..……..128
Şekil 5.32: Sarı Mustafa Evi tavan silmesi ……..128
Şekil 5.33: Kuyumcuoğlu Evi penceresi ve pencere demiri ……. ……..128
Şekil 5.34: Yapının giriş kapısının hemen altında görülen gider deliği……..132
Şekil 5.35: Yapı restitüsyonunda ahşap döşeme çözümlemesi……..……..135
Şekil 5.36: Yapı restitüsyonunda taş döşeme çözümlemesi……...……..136
Şekil 6.1: Kuzey cephesinde bulunan kemerdeki demir destek……. ……..138
Şekil 6.2: 109 kodlu balkonun döşemesindeki ayrılma……..……..138
Şekil 6.3: Güney cephesi giriş saçağı üzerindeki kalkan duvarda kayma…..……..138
Şekil 6.4: 101 kodlu holün tavan kaplamaları ve alçı profildeki bozulmalar.……..138
Şekil 6.5: Yapı kemerlerine uygulanacak gergiler……. ……..141
Şekil 6.6: Yapının çatı hizasında uygulanacak olan ahşap hatıl…… ……..141
Şekil 6.7: Yapıya uygulanacak drenaj……..145
Şekil 6.8: 101 kodlu sahanlığın güney cephesine uygulanmış çimentolu müdahale……...……..146
Şekil 6.9: 102 kodlu odanın güney duvarında yer alan duvar resmi……. ……..148

MUSTAFAPAŞA - HARALAMBOS SULTANIDIS EVİ RESTORASYON PROJESİ

ÖZET

Mustafapaşa'da yer alan 1892 tarihli Haralambos Sultanidis Evi olarak bilinen Rum evi bu çalışmada konu edilmektedir. Konağın tarihine ve fiziki yapısına ait araştırmalarla, yerel dokusu büyük oranda korunmuş olan Mustapaşa kasabasının önemli mimari değerlerinden biri olan bu konağın, gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak bilgileri arşivlemek ve koruma-onarım yöntemlerini belirlemek amaçlanmıştır.

Birinci bölümde, çalışma konusunun güncel durumundan, yapının çevresinde gözlemlenen yaklaşımlardan ve ortaya konacak çalışmanın amaçlarından kısaca bahsedilmektedir.

İkinci bölümde çalışmanın yürütülmesi esnasında çeşitli aşamalarda kullanılan yöntemler anlatılmaktadır.

Üçüncü bölümde, çalışma alanının geniş sınırları olarak belirlenen Kapadokya bölgesine ait fiziksel yapıya dair bilgiler toplanmış, bölgenin tarih boyunca sosyal gelişimi irdelenmiştir. Kapadokya genelinden Mustafapaşa birimine odaklanılmış, eski adıyla Sinasos olarak bilinen kasabanın geçmişine, mimari mirasına, gelenksel yaşamına dair araştırmalar yapılmıştır. Mustafapaşa'da gelişmiş olan geleneksel yaşam tarzının konutlar ve mekanlar üzerindeki etkileri de araştırmaya katılmıştır.

Dördüncü bölümde yapının tarihi ve güncel durumu araştırılmıştır. Yapıya ait ulaşılabilinen belgeler çalışma bünyesinde toplanmış, ve güncel durum belgelenmiştir. Tüm yapıya dair çizimler yapılmış ve fotoğraflar çekilmiş, belgelemelerden ve yapıdan edinilen izlenimlerden yola çıkılarak hasarlar, hasara neden olan etkenler ve muhdes elemanlar tespit edilmiştir.

Beşinci bölümde, yapının ilk yapım tarihinde nasıl olduğu ve nasıl işlediği araştırılmıştır. Öncelikle yapıda özgün olmayan ve anlaşılamayan noktalar belirlenmiş, yapıya ait yazılı ve görsel literatürde geçmişe yönelik belgeler taranmış, karanlıkta kalan detaylar da işlevsel ve yapısal analojilerle çözülmeye çalışılmıştır. Bulgular ışığında restitüsyon önerileri geliştirilmiştir.

Altıncı bölümde rölöve ve restitüsyon projelerindeki bulgular doğrultusunda yapının ihtiyaç duyduğu müdahaleler ve kullanıcı istekleri değerlendirilmiştir. Güncel kullanıcı istekleri, yapının ihtiyaçları ve restorasyon felsefesi ile ters düşmüyorsa projeye dahil edilmiştir, ancak proje yaklaşımı yalnızca güncel kullanıcı ile sınırlı kalmamıştır. Belirlenen müdahalelerin uygulama alanları ve uygulama yöntemleri adım adım anlatılarak çalışmanın uygulamaya geçirilmesi halinde tasarlanan müdahalelerde eksik kalmaması amaçlanmıştır.

MUSTAFAPAŞA - HARALAMBOS SULTANIDIS HOUSE RESTORATION PROJECT

SUMMARY

Harlambos Sultanidis House, built in 1982, located in Mustafapaşa has been presented as the subject of this thesis. Thesis aims to collect data on the history and the physical aspects of the house which is one of the uniqe structures of the well preserved setting of Mustafapaşa, and to archive and avail such information to future generations, and to determine necessary conservation and restoration approaches.

First chapter of the thesis mentions shortly the present situation of the house, approach to cultural heritage by local community and the aims of the upcoming chapters.

Second chapter briefly describes the methodology followed during the investigations on the structure

Third chapter starts by focusing on a wider range of geography, Cappadocia region, and presents data on the physical setting and discusses social dynamics of the region throughout history. The research then concentrates on Mustafapaşa, collecting data on the history, architectural heritage and traditional lifestyles of the area previously known as Sinasos. The corrolation between traditional lifestyle and living spaces are also discussed.

Fourth chapter focuses on the physical aspects of the house, investigating both its history and its current state. Documents relevant to the house were collected, and the structure was fully documented both by survey drawings and photographs. These data are then used for understanding the damages endured by the structure, determining later additions and reasons for deterioration.

Fifth chapter focuses on understanding the original design of the structure and associated lifestyle. Moot areas have been identified, literature and media available have been researched, and any unresolved questions have been revisited by gathering information through analogies with existing structures. The data obtained have been formed into a restitution project.

Sixth chapter focuses on presenting a restoration project including needed interventions determined by conclusions drawn from previous chapters and user requirements which do not clash with the well-being of the structure. However the restoration project has not been limited to the current function. Proposed interventions have been described throughly in order to present applicable ideas.

1. GİRİŞ

6 Aralık 1985 yılında Dünya Miras Listesine alınmış olan Göreme Ulusal Parkı ve Kapadokya Kayalık Alanları kapsamında listelenmiş olmasa da coğrafi olarak bu bölgenin içinde bulunan Mustfapaşa Beldesi bölgenin en karakteristik yerleşme alanlarından biridir. Yakın geçmişteki kaynaklarda Sinasos Otel olarak bilinen ve 2005 yılından beri Kapadokya Meslek Yüksek Okulu rektörlük binası olarak kullanılan Haralambos Sultanidis Evi bu çalışmada ele alınmaktadır. Kendine has boyutları ve tasarımı ile çevresindeki diğer örneklerden ayrılan bu konak, 19.yy'da bu küçük kasabaya ulaşan batılılaşma etkileri bağlamında incelenmeye ayrıca değerdir. Konak, hakkında günümüze kadar detaylı bir inceleme yapılmamış olmasına karşın, özgünlüğüne saygılı kullanımlar sonucunda birçok değerli bilgiyi günümüze kadar taşımıştır.

Mustafapaşa beldesi Kapadokya sınırları içinde özgünlüğünü ve tarihi dokusunu büyük oranda korumuş bir yerleşimdir ve gerek yönetimsel, gerekse yerel halkın çabaları ile özgün dokunun korunması, belgelenmesi, uygun işlevlerin tarihi mekanlarda hayata geçirilmesi üzerine eğilmekte olan bir yaklaşım kabul görmektedir. Günümüzde de kasaba merkezinde uygulanacak peyzaj, mevcut belediye binasının yıkılması ve tarihi Topakoğlu konağına taşınması için çalışmalar sürmektedir.

Çalışma, Mustafapaşa beldesinde var olan tarihe saygılı yaklaşıma destek vermeyi amaçlamakta, kasabanın mimari mirasının önemli elemanlarından biri olan Haralambos Evi'nin doğru şekilde belgelenmesi, ulaşılabilen tüm bilgilerin bir kaynakta toplanması, tarihi araştırma ile restitüsyon projelesinde yansıtılması ve konağın günümüzde ve de ilerleyen yıllarda kullanımına dair bir yaklaşım geliştirilmesi üzerine odaklanmaktadır. Restorasyon aşamasında hem yapının günümüzdeki kullanıcılarından ihtiyaçları doğrultusunda fikir alınmış hem de turizm bölgesinde yer alan yapının ileride içerebileceği işlevlere göre yapı sağlığını ön planda tutan ve esnek çözümlere imkan sağlayan bir yaklaşım benimsenmiştir.

2. YÖNTEM

Mustafapaşa'da süregelmekte olan çalışmalar beldenin kültür ve tabiat varlıklarının korunması üzerine yoğunlaşmıştır. Yapının seçilmesinin nedenlerinden biri de, yerel koruma çalışmalarına katkıda bulunarak, Mustafapaşa beldesinde geleneksel konut tipolojisinin dışına çıkan önemli bir sivil mimari örneğinin belgelenmesidir. Korumacılık bilincinin, resmi makamlar ve yerel halkın iş birliği sayesinde kendisine yer bulduğu Mustafapaşa beldesinde çalışmaların hedefe ulaşmasına katkıda bulunacak bir çalışmanın ortaya çıkması hedeflenmiştir.

Yapı ile ilgili grafik belgelemelerde iki kişilik bir ekiple çalışmalar Eylül 2007 tarihinde başlamıştır. Yirmi günlük bir çalışma esnasında tüm yapıya ait plan, kesit, görünüş ve detay krokileri çizilmiş, krokiler üzerinden ölçümler üçgenleme yöntemi ile 3, 5 ve 20 metrelik şerit metreler ve lazer metre kullanılarak gerçekleştirilmiş, yükseklik ölçüleri lazer metre ve mira kullanılarak alınmıştır. Yapının elde edilen ölçümlerle ortaya çıkan rölövesi vektörel bilgisayar programlarında gerçek ölçülerinde çizilmiştir.

Restitüsyon çalışmalarında yapının inşa edildiği dönemden günümüze kadar yapının yer aldığı yazılı ve görsel kaynaklar taranmış, Mustafapaşa ile ilgili önceden sürdürülen çalışmalarda yapıya dair bilgiler araştırılmıştır. Yapı ile ilgili karanlıkta kalan noktalar analoji yöntemi ile benzer yapı şemaları veya benzer yapı elemanları araştırılarak belirlenmiştir.

Restorasyon yaklaşımlarında yapı ihtiyaçları, günümüzdeki kullanıcıları ve Mustafapaşa Koruma İmar Planında belirlenen ileride değişebilecek işlevlere göre değerlendirilmiş, öngörülen restorasyon müdahalelerinin zamana yayılarak uygulanması planlanmıştır.

Yapı ve çevresi ile ilgili tarihi ve sosyal araştırmalar da çalışmaya dahil edilmiş, yapının ait olduğu coğrafyanın ilkçağlardan günümüze kadar geçirdiği değişimlerin de çalışma konusunun anlaşılması açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Bu

nedenle çalışma alanına öncelikle Kapadokya boyutunda, daha sonra Mustafapaşa boyutunda, son olarak da yapı ve parsel boyutunda yaklaşılmıştır.

Çalışmalarda kullanılan kaynaklar arasında değinilmesi gereken önemli yapıtlardan biri, Luciano Giovannini tarafından derlenen ve içerisinde Kapadokya bölgesinin fiziksel oluşum süreci ve tarihinden, gezginlerin gözüyle anlatımlarına kadar her konuda bilgiyi toplayan 'Arts of Cappadocia' kitabıdır. Dilimizde yayınlanmış en kapsamlı kaynak ise Metin Sözen tarafından derlenmiş olan 'Kapadokya' isimli kitaptır. Bu iki temel kaynak ve içerdikleri makalelerin yanı sıra çeşitli basılı kaynaklardan alınan bilgilerle yola çıkılmış, aynı zamanda yöre, özellikle de Mustafapaşa hakkında daha önce yürütülen çalışmalardan (çeşitli tezler, projeler, kişisel araştırmalar) da yararlanılmıştır. Mustafapaşa tarihine yönelik bazı kaynakların da Osmanlı Arşivlerinde bulunabileceği düşünülerek tarama yapılmıştır ancak yöreye dair veriler çeşitli doğum kayıtlarından öteye gitmemektedir.

3. KAPADOKYA VE MUSTAFAPAŞA (SİNASOS)

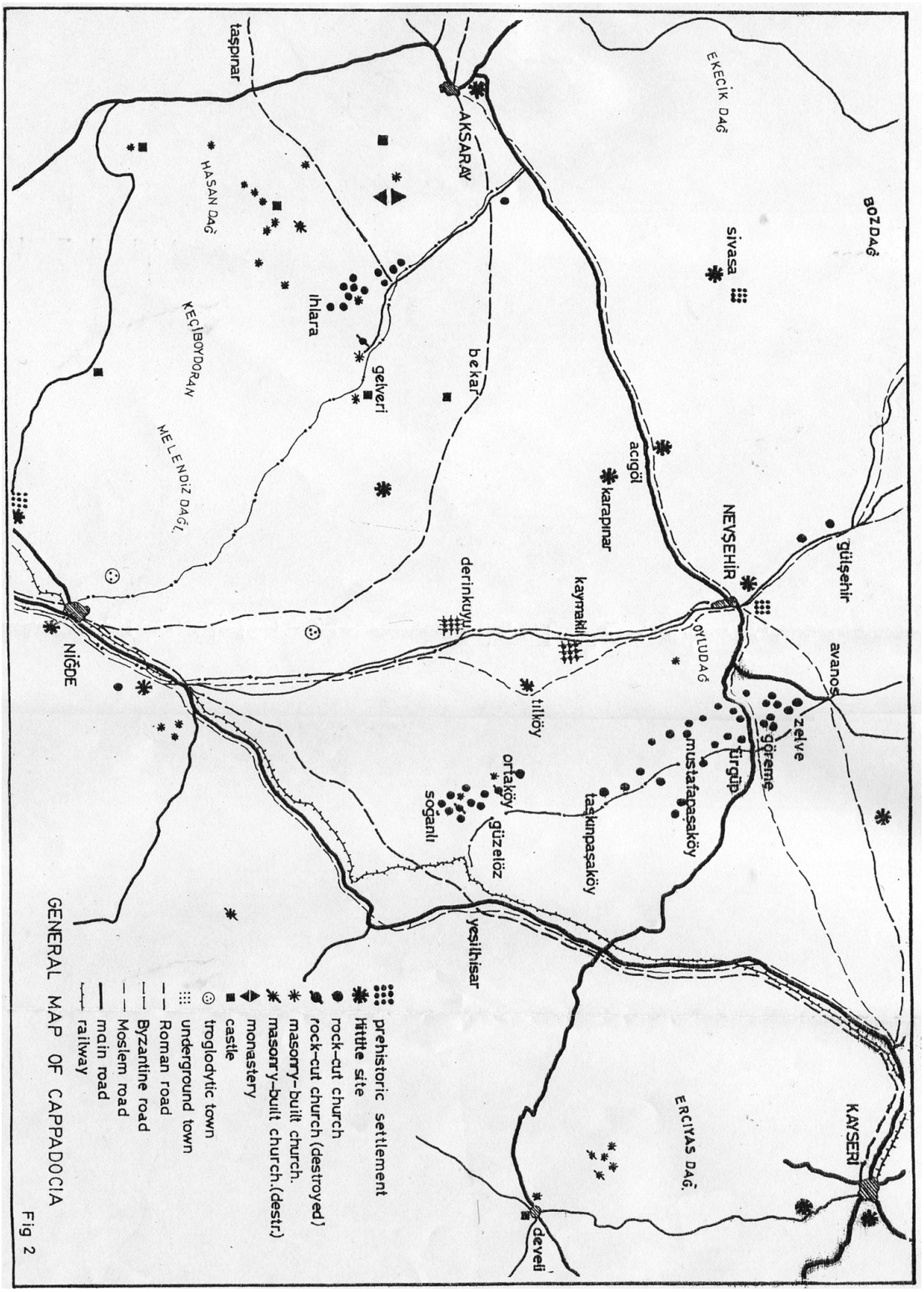
3.1 Kapadokya

3.1.1 Konum ve genel tanım

Kapadokya bölgesi, farklı uygarlıkların hakimiyeti altında farklı sınırlar içerisinde tanımlanmıştır. M.Ö. VI. yüzyılda Pers hakimiyetinde tanımlanan Kapadokya sınırları, batıda Kızılırmak, doğuda Fırat, kuzeyde Karadeniz ve güneyde Toroslar arasında kalan alandır (Günaltay, 1951, s.22-25). Ancak literatürde Kapadokya tanımı, ilk olarak antik çağda tarihçi Strabon (M.Ö. 64- M.S. 24) tarafından yapılmıştır ve geniş sınırları İskenderun, Fırat, Samsun, Ankara (Galatya) ve Gürcistan'ı (Kolkhis) içermektedir (Korat, 2003, s:17). Ancak bu sınırlar Roma hakimiyeti altında bulunan Kapadokya krallıklarının gücünü tanımlayan siyasi sınırlardır. Roma döneminde "Büyük Kapadokya" olarak adlandırılan alan da Malatya, Tufanbeyli, Niğde, Aksaray, Koçhisar, Ereğli, Bafra, Samsun, Merzifon ve Niksar merkezleri tarafından çevrelenmiştir (Korat, 2003, s:17). Bahsedilen sınırlar, yönetimler ve siyasi erklerin etkileri ile tekrar tekrar tanımlansa da günümüze kadar ulaşan çekirdek Kapadokya sınırlarını belirleyen etken, doğal coğrafi yapı ve kültürel etkenlerdir. Bu açıdan tanımlandığında Kapadokya yöresi, güneyde ve doğuda Erciyes (3916 m) ve Hasan (3253 m) Dağları ile, kuzeyde Kızılırmak'ın ortalarına kadar uzanan havzalarla, batıda ise Tuz Gölü çöküntüsü ile çevrelenmekte olan, denizden yüksekliği ise yaklaşık 1000 metreyi bulan bir platodur (Andalfato, Zucchi, 1971, s.51) (Şekil 3.1, 3.2).

Günümüze kadar geçen süreçte oluşmuş homojen bir fiziki yapıya ve geçmişinde farklı çağları sosyal bir süreklilik içinde yaşamış oldukça önemli bir alana hakim olan Kapadokya yöresinde doğal ve tarihi sit alanları iç içe bulunmaktadır. Doğal sit alanları bölgenin oldukça büyük bir yüzdesini kaplamaktadır, Avanos, Ürgüp, Nevşehir şehir merkezi ve Ayvalı köylerini içeren alan bu sıfata sahiptir. Tarihi sit alanları ise, Zelve'den başlar ve Ortahisar'ın batısını kapsayarak Göreme'ye kadar

uzanır. Bu sınırların içinde Göreme Açık Hava Müzesi de yer almaktadır (Ayaşlıgil, 2003,s.21)



Şekil 3.1: Kapadokya yerleşimlerini gösterir harita (Peker, 1984, s.9)



Şekil 3.2: 20. yüzyıla ait bir Kapadokya fiziki haritası. (Balta, 2007, s.8)

Pers egemenliğinde yörenin adının Katpatuka olduğu bilinmektedir ve bu kelime Pers dilinde "güzel atlar ülkesi" anlamına gelmektedir. Ancak Korat, araştırmalarında bu kelimenin yerel dildeki Kapadoke kelimesinden Pers diline bu şekilde kazandırılmış olabileceğine değinmektedir (2003, s:18-19). İsmin kökeni olabilecek bir başka yerel ad da, Kızılırmak'ın Delice kolunun geçmişteki adı olan Kappadoks'tur. "Kappadokkia" kelimesi ise "Kappadoks yeri" anlamına gelmektedir (Umar, 1993, s.378)

3.1.2 Fiziki özellikler, tarihi, siyasi ve soysal gelişim

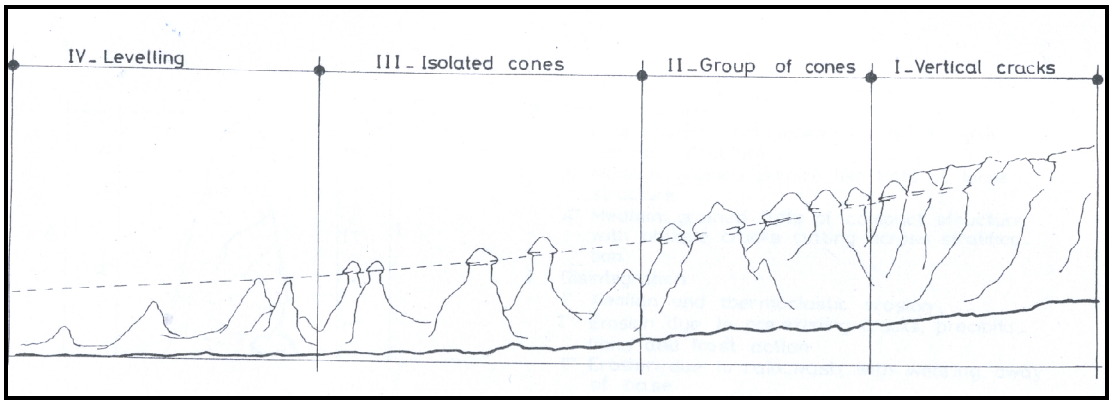
Yörenin oluşumu ve fiziki özelliklerini inceleyen en detaylı birikim, *Arts of Cappadocia* isimli kitapta yer alan, U. Andalfato ve F. Zucchi tarafından hazırlanmış olan "The Physical Setting" isimli makaledir ve bu konuda hazırlanan bir çok yazıya kaynak olmuştur.

Kapadokya yöresinin oluşumu tarihin başlangıcından beri süregelen ve hala devam etmekte olan bir süreçtir. Yer hareketleri, volkanizma ve atmosfer etkenleri bu oluşum sürecini başlatan ve devam ettiren faktörlerdir (Andalfato, Zucchi, 1971, s.51). Bölgenin jeomorfolojik özellikleri, çok çeşitlidir. Bölgenin kuzeybatı sınırında yer alan dağlık alanlar, tarih öncesi dönemlerde oluşmuş olan kristalli kayaçlardan oluşmuştur ancak aşınmalarla daha yumuşak hatlı kütleler haline gelmişlerdir. Dağlar Kuzeybatı-Güneydoğu yönünde uzanmaktadır ve yükseklikleri 1500-1700 m arasında değişmektedir. Tuz gölü çöküntüsü ve gölün çevresindeki ovalar Paşa Dağı ile Aksaray ve Melendiz Dağı arasında uzanmaktadırlar. Aksaray arkasında bulunan alüvyonlu ova 980 m yükseklikten başlar ve yatay olarak 40 km mesafe kat ederek, hafif bir eğimle 900 metre yükseklikteki Tuz Gölü'ne ulaşır. Bölgenin Güneydoğu kısmında, volkanik konilerin oluşturduğu bir dizilim vardır ve bu dizilimin içinde beş önemli volkanik dağ yer almaktadır. Uzandıkları Kuzeydoğu – Güneybatı yönünde sırasıyla, Erciyes Dağı (3917 m), Develi Dağı, Melendiz Dağı, Keçiboydoran Dağı ve Hasan Dağı (3253 m)'dır. Erciyes Dağı'nın yapısı kendi içinde farklılıklar göstermektedir ve dağ yüzeyinde oluşmuş çöküntüler lav ve magmatik malzemelerle dolmuştur. Develi ve Keçiboydoran Dağları piroklastik konilerden oluşan bir gruba aittir ve bu konilerin yükseklikleri 2000 metreye kadar ulaşmaktadır. Melendiz ve Hasan Dağları hem andezitik hem de piroklastik özellikler taşır. Dağların çevresinde kalın bazalt yatakları vardır. Bölgenin Doğu kısmından Kızılırmak ortalarına kadar uzanan plato, 1000 ila 1500 metre yüksekliğe sahiptir ve piroklastik hareketlerle oluşmuş olan kalın tüf katmanı hem volkanik hareketlerle hem de atmosfer etkisi ile dalgalanmalar ve aşınmalara maruz kalmaktadır. Platonun merkezinde ise tarihi plato kalıntıları olarak adlandırılabilecek ve henüz aşınmaya maruz kalmamış bir alan bulunmaktadır. Bu alanda ilk piroklastik birikimlerin ulaştığı rakım gözlemlenebilir. Su hareketlerinin yönettiği aşınma profillerinin tüm aşamaları Kızılırmak vadisinde görülmektedir. Bu oluşumların ilk aşamaları da Göreme ve Zelve'de bulunan dar ve

derin vadilerdir (Andalfato, Zucchi, 1971, s.53). İncesu, Nevşehir ve Ortahisar arasında kalan daha ufak boyuttaki volkanik dağlar da Kızılırmak ve Melendiz Suyu havzalarına denk gelmektedir. Bu havzalar ve tarihi plato arasında kalan alanda ise yağmur etkisiyle oluşmuş sığ vadiler görülmektedir (Andalfato, Zucchi, 1971, s.54). Bu yer şekillerinin oluşumları tarih öncesinden başlayan volkanizma faaliyetleri ve sonrasında yer alan aşınma sürecine bağlıdır. 33.7 milyon yıl öncesinde kristalize yapıdaki kayaçlardan oluşan alanda tektonik hareketler sonucunda Kuzeybatı – Güneydoğu yönünde kırılmalar meydana gelmiştir ve Toros dağlarını da oluşturan çökmeler ve yükselmeler oluşmuştur. Çökmelerin sonucunda Tuz gölü, yükselmelerin sonucunda ise Erciyes, Develi, Melendiz, Keçiboydoran ve Hasan dağları ortaya çıkmıştır. Magmanın yeryüzüne ulaşacağı noktaların artması ile birlikte magmatik birikimler ve püskürükler oluşan yer şekillerinin üzerini katmanlı olarak örtmüş ve dev bir plato oluşturmuştur. İlerleyen zamanlarda volkanik koniler püskürmelerin eteklerinde birikmesi ile büyümüş ve Toros dağlarına paralel olarak günümüze gelen volkanik dağ sırasını oluşturmuştur. Volkanik patlamalar yavaş yavaş azalmış, Kızılırmak günümüzdeki vadisini oluşturmaya başlamıştır (Andalfato, Zucchi, 1971, s.54-59). Volkanik oluşum sürecinin durmaya yaklaşması, rüzgar, su ve ısısal değişimlerin yaşanması ile birlikte, bölgenin günümüzde içerdiği yer şekillerindeki çeşitlilik ortaya çıkmaya başlamıştır.

Yer şekillerindeki çeşitlilik içerisinde Peribacası, Kırgıbayır ve Masa (Tafellands) olarak adlandırılabilecek önemli oluşumlar vardır (Ayaşlıgil, 2003, s.3). Bazalt katmanının altında bulunan kalın tüf katmanına kadar inen çatlaklarda başlayan aşınma ile birlikte üst katmanında bazalttan oluşmuş şapkalar bulunan konik tüf kütleler ortaya çıkmıştır. Bu oluşumlara peribacası adı verilmektedir (Şekil 3.3.) Ancak bu terim son dönemlere kadar ortaya çıkmamıştır, hatta 1720 yıllarında bölgede seyahat eden bir gezgin tarafından “Piramit Evler” olarak tanımlanmışlardır (Lucas, 1998, s. 484).

Kırgıbayırlar ise, sel sularının tüf katmanı üzerinde sürekli hareketi ile çizgisel yarıklarla şekillenen, oluşumunu tamamlamış kayalardır (Şekil 3.4). Masalar ise, volkan çevrelerinde oluşmuş sert katmanlara kadar aşınarak düzleşmiş basamaklar ya da platolardır (Şekil 3.5). İklimden ve hava şartlarından etkilendikleri söylenemez (Ayaşlıgil, 2003, s.5-7)



Şekil 3.3: Peribacası oluşumunu anlatan çizim (Andalfato, Zucchi, 1971)



Şekil 3.4: Mustafapaşa'da görülen bir kırgıbayır örneği



Şekil 3.5: Uçhisar'dan görülen bir masa oluşumu

Kapadokya bölgesinde sosyal yaşam yaklaşık M.Ö. 10000 yılına tarihlendirilmektedir. Bu dönemde ilk köyler kurulmuş, hayvanlar evcilleştirilmiş ve yörenin de özelliklerinin getirdiği bir kaynak olan obsidyenin ticaretine başlanmıştır. Bu malzemenin ticaret yolu Ürdün'e kadar uzanmaktadır (Korat, 2003, s.24).

Kapadokya bölgesinde bilinen ilk yerleşimlerden en önemlileri M.Ö. 7040 yılına tarihlenen Hacılar ve M.Ö. 6500 yılına tarihlenen Çatalhöyük'tür. Ayrıca bölgede M.Ö. 5000-4000 yılları arasına ait olduğu düşünülen çeşitli höyükler de bulunmaktadır (Akurgal, 1985, s.17). Dönemde çanak ve çömlekler üzerinde bezemelerle hakim anaerkil düzen kendini ifade etmektedir (Korat, 2003, s.24). M.Ö. 2500-2000 yılları arasında bölgedeki hakimi güç, Hatti uygarlığıdır. Anadolu'nun yerli halkının oluşturduğu Hatti uygarlığı, altın, gümüş ve bu madenlerin alaşımlarından oluşan sanat objeleri ve metal işçiliği konusunda tarihte önde gelen uygarlıklardandır (Akurgal, 1985, s.17). Hatti uygarlığının kültürel etkileşim alanı ise, Mezopotamya ile olan ticaret ilişkilerinin de yardımıyla Kızılırmak – Fırat ve Nil arasındaki üçgendedir (Korat, 2003, s.25-26). Üçüncü bin yılın son çeyreğine kadar süren Hatti hakimiyeti, Kuzey Avrupa'dan gelerek Hindistan'a kadar göç eden Hind-Avrupalıların başlattığı Hitit dönemine kadar devam etmektedir (Akurgal, 1998, s.35).

Hitit hakimiyeti, M.Ö. 2000-1200 yılları arasında, dört evreye tanıklık etmektedir. Bu evrelerden ilki, Kanaş (Neşa), Kuşşara, Hattuşa, Zalpa gibi merkezlerde kurulmuş beyliklerin ve Asur ticaret kolonilerinin M.Ö. 1900-1800 arasındaki hakimiyetidir (Korat, 2003, s.25). Yazılı tarihe geçiş de ilk olarak bu dönemde gerçekleşmiştir. Sanatsal açıdan da bu dönem en parlak ve karakteristik dönem olmuştur. İkinci dönem, Eski Krallık olarak adlandırılan (M.Ö. 1660-1460) ve beylikler döneminin sanatsal geleneğini devam ettiren, Hattuşa merkezli yönetimdir. Ayrıca bu dönemde kiklop duvar sistemi merkezdeki savunma yapılarında kullanılmaya başlanmıştır (Akurgal, 1985, s.19-21). M.Ö. 1460 –1190 yılları arasında Hitit uygarlığı Anadolu kültürü ile en bütünleştiği dönem olan Büyük Krallık dönemini yaşamıştır (Korat, 2003, s.24). Büyük krallık dönemi, mimarinin en parlak noktasına ulaştığı dönemdir. Kiklop duvar sistemi geliştirilmiş ve son derece etkili savunma yapılarının yanı sıra, asimetrik planlı tapınaklar da özgün mimari özellikler olarak Hitit sanatına katkıda bulunmuştur.

M.Ö. 1180 yılından itibaren ise bölgeye Ege akınları başlamış, kentler ve merkezler ciddi yıkımlarla karşı karşıya kalmıştır (Akurgal, 1985,s.24). Bu dönemden sonra da nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte bölgede M.Ö. 8. yüzyıla kadar siyasi çözülme yaşanmıştır. M.Ö. 8. yüzyıl ile 6. yüzyıl arasında bölgeye sırasıyla Frigler,

Lidyalılar, Kayralılar ve Likyalılar hakim olmuş, son olarak da Kapadokya Pers egemenliğine girmiştir. Frigler ile başlayan bu süreçte Kapadokya bölgesi doğu etkisine kapanarak batıya dönmüştür (Korat, 2003, s.27). Bölge, Pers hakimiyetinde, güneyde Büyük Kapadokya, kuzeyde de Pontus Kapadokyası olarak iki satrap halinde yönetilmiştir (Blackman, 1978, s.608). Pers hakimiyeti, Büyük İskender tarafından M.Ö. 332 yılında bozguna uğratılmalarına kadar sürmüştür. Bu tarih aynı zamanda Helenistik etkilerin Anadolu'ya girişinin de tarihidir. Bölgede M.Ö. 30-M.S. 395 yılları arasında Roma hakimiyeti yaşanmış ve Kapadokya bir Roma eyaleti olmuştur. Bu dönemde bölgede iki çok önemli merkez oluşmuştur, Casearea (günümüzde Kayseri). ve Tyana (Korat, 2003, s.29). Bu merkezler, Roma imparatorluğu ve sonrasında da çok önemli dini merkezler olarak kalmış, birçok Hıristiyan mezhebinin ortaya çıktığı nokta olmuşlardır. Gregoryenliğin kurucusu Gregorios ve Ortadoks'luğun önemli din adamlarından Aziz Basileios, Casearea'dan fikirlerini yayan iki önemli din adamıdır. Roma imparatorluğu ve sonrasında Bizans hakimiyeti Kapadokya'da Hıristiyanlığın çeşitli mezheplerinin yayıldığı dönem olmuştur. Bu dönemde ayrıca imaret nitelikli dini yapılar ve küçük ölçekli kilise ve şapeller de hakim inanışlarla birlikte inşa dilmeye başlanmıştır. Ancak kültürel olarak bir dönemin başlayıp diğerinin kapandığı anlaşılmamalı, Anadolu'da, Kapadokya gibi bir coğrafyada, birçok kültür ve inanışın paralel olarak var olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. (Korat, 2003, s. 32-37). Bu paralellik egemen inanışlar açısından her zaman tehlike olarak algılanmış olsa da karmaşık coğrafyada kolayca gizli özgürlük alanları yaratılabilmektedir. Ayrıca otoritelerin hakimiyet konusundaki ilgisi yerleşim merkezlerinden çok ticaret yollarına yönelik olduğundan dolayı kültürel dikta güçlü olmamış, yeni sosyal ve kültürel kavramların topluma girişi ticaret ilişkileri yoluyla gerçekleşmiştir (Peker, 1984, s.8).

Türklerin Anadolu'ya girişi 11. yüzyılda olmuş, 13. yüzyıl sonunda ise Moğol akınları ile zayıflayan Selçuklu hakimiyetinin sonucunda Anadolu'da beylikler dönemi başlamış, 15. yüzyılda Osmanlı Devleti Anadolu'da merkezi otoriteyi kurmuştur (Akurgal, 1985, s.27). Türk geleneğinin Anadolu kültürü ve yapılarında yerini alması ise Selçuklu döneminde başlamıştır. Gelişmiş bir şehircilik anlayışı ile birlikte şehir merkezleri kurulmaya ve ticaret yolları çevresinde görkemli hanlar yapılmaya başlanmıştır. Selçuklu kültürüne ve İslam dinine ait yapılar yavaş yavaş artarak bölgede yerini almış ve zamanla kabul görmüştür (Korat, 2003, s.37-39).

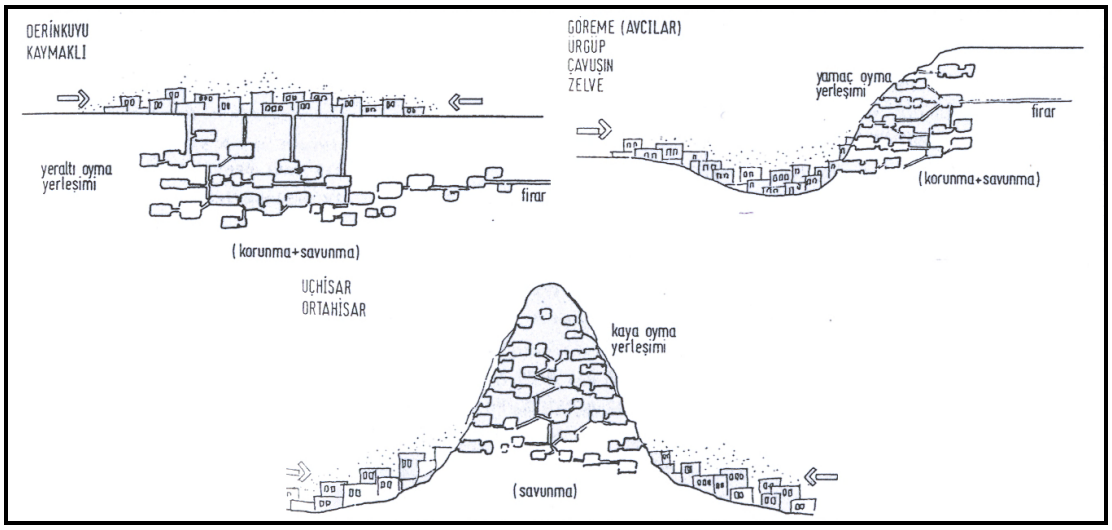
Selçuklu dönemi ile birlikte Anadolu'da çeşitli dinlerin tanımladığı kültür yerini sosyal alanda yeniden yapılanmaya bırakmıştır (Thierry, 1995, s.11)

3.1.3 Geleneksel mimari

Giovannini, Kapadokya'daki insan yerleşimlerini tanımlarken şöyle demiştir: "İnsan tarafından yerleşim amaçlı seçilen doğal ortamların tamamı arasında Kapadokya, fiziksel yapılanma zorlaştıkça çevre ve insan yerleşimi modelleri arasındaki ilişkinin daha net ve okunabilir olduğunun en etkileyici ifadesidir." (1971, s.67). Kapadokya'nın yerleşim birimlerinde şehir yapıları ve sivil yapılar birbirinden farklı etkenler altında gelişmiştir. Hakim otoritelerin büyük merkezlere ve ticaret yollarının önemli noktalarına inşa ettiği yapılar, otoritelerin kendi geleneklerinden taşıdığı mimari etkilerle biçimlenmiştir. Ancak halkın yerleştiği dağlık alanlar ve küçük kırsal birimlerde, halkın kendi kendine yettiği ve merkezi otoritenin pek de müdahale etmediği / edemediği alanlarda kaya hacimlerini kullanan, hatta yer altı şehirleri oyarak kendisini dışarıya kapatan sivil konutlar oluşmuştur. Yer altı şehirlerinde özellikle pagan topluluklar veya kendisini baskılardan gizlemek isteyen Hıristiyan komüniteler yaşamıştır (Peker, 1984, s.23). Kaya oyma yerleşim birimlerinde Bizans ve Hıristiyanlık öncesinden pek iz kalmamıştır çünkü her yeni kültür önceden oluşmuş boşlukları kendi kullanım ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmiştir (Akman, 1985, s.244). Mekanların kullanımında, 6. ve 12. yüzyıllar arasında gündelik hayatla oldukça iç içe olan dini fonksiyonlar etkili olmuş, yaşam birimleri ibadet yapılarının yoğunlukta olduğu alanlarda artırılmış mekanlar olarak var olmuştur. Türk halkın yerleşmesi ile birlikte mekanlar yeniden değerlendirilmiş, çeşitli eklentiler yapılarak gündelik hayata uyum sağlamasına çalışılmış, sonraki dönemlerde ekonomik gücün ve sosyal statünün önem kazanması ile birlikte kesme taş cephe ve ilavelerle yapılar dışarı doğru da genişlemeye başlamıştır (Akman, 1985, s.245)

Kapadokya yöresindeki konutların tipolojisi üzerinde daha önce Abdullah Erençin ve Demet Ulusoy Binan tarafından yürütülen çalışmalarda sivil mimari, coğrafi yerleşimleri açısından üç başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki Derinkuyu ve Kaymaklı'da görülen düz araziye yerleşmiş, yer üstünde bir katman ve bu katmanla ilişkili yer altında bir katmandan oluşan yerleşimlerdir. Katmanlar arasında dikey bağlantılar vardır. İkinci yerleşim tipi, vadi yamacına kurulu

alanlardır. Sivil yaşam alanları vadinin eteklerindedir, kaya mekanlar yamaçlara gömülmüştür ve hem savunma hem de korunma amaçlı olarak kullanılmaktadırlar. Bu tür yerleşim alanlarına Göreme, Zelve ve Çavuşin'de rastlanmaktadır. Uçhisar ve Ortahisar gibi yerleşim yerleri ise büyük volkanik tüf kayalarının eteklerine kuruludur. Kayalık eteklerini her yönden sarmalayan sivil yerleşimlerin, kayaya oyulmuş korunma alanları ile bağlantısı vardır (Binan, 1994, s.66) (Şekil 3.6.).



Şekil 3.6: Kapadokya'da görülen yerleşim biçimleri (Binan, 1994, s.66)

Yapım sistemlerine göre bakıldığında ise üç tip konuta rastlanmaktadır. Bunlardan ilki, peribacalarına veya yamaçlara yerleşmiş, tüf kütlelerinin oyulması ile hazırlanmış oda ve geçitlerden ibaret oyma konutlardır. Kaya oyma konutlar ömürlerine tek bir oda olarak başlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda yatayda ve düşeyde yeni mekanların eklenmesi ile büyüyerek şekillenirler.

İklimlendirme açısından geç ısınan ve soğuyan kaya kütleleri, bölgenin iklimindeki gece ve gündüz arasındaki aşırı ısı farklarını ortalama 60-100 cm kalınlıkta duvarlar sayesinde kullanıcıya konforlu şekilde yansıtmaktadır; iç odalardaki havalandırma sorunu düşey bacalarla giderilmiştir (Stea, Turan, 1993, s.172). Bu tarz konutlardan yamaca oyulmuş olanlarına Ürgüp, Avcılar, Ortahisar, Uçhisar, Çavuşin, Mustafapaşa ve Zelve'de, peribacalarına oyulmuş olanlarına ise Avcılar, Uçhisar ve Zelve'de rastlanmaktadır (Yıldırım, 2004, s. 16). Oyma konutlar zaman içinde yarı oyma – yarı yığma konutlara dönüşmüşlerdir.

Kendi içinde yatay ve düşey ilişkiler ile tanımlanabilecek şekilde, bazı konutlar yamaca yaslı oyma kütlenin önüne yığma kütlenin eklenmesiyle, bazı konutlar ise düz zeminde yığma kütlenin altında oyma mekanlar oluşturulmasıyla şekillenmişlerdir. Bu iki tarzın ortak olarak buluştuğu nokta, kayaya oyulmuş mekanların hizmet mekanları olarak, yığma birimin ise yaşam alanı olarak kullanılmasıdır (Binan, 1994, s.68). Yığma birimlerde genelde kullanılan yapı taşları yörede "kepez" olarak da adlandırılan, ısı yalıtımı ve şekillendirme açısından son derece sorunsuz olan tüf taşı çeşitleridir. Bu taşlar arasında Sulusaray tüfü en kolay şekillendirilen ancak ısı yalıtımı açısından en etkili olan beyaz ve yumuşak bir tüf çeşididir ve atmosferle karşılaşması sonucunda sertleşerek yapıya daha yatkınlaşır. Başka bilinen tüf çeşitleri de bej-kahve renkli ve sert Kavak tüfü ile sarı renkli ve daha sert Yaprakseki tüfüdür (Alper, 1998, s.524). Tamamen yığma konutlar ise sivil mimarlığın gelişiminin son dönemlerinde oluşmuştur. Bu konutlar genelde iki katlıdır ve zemin katlarda ortak yaşam alanları, hizmet mekanları ve ıslak mekanlar bulunurken üst katlarda sofa ve odalar bulunmaktadır. Kullanıcı ihtiyaçlarına göre bu konutlarda da oyma ve yarı oyma – yarı yığma konutlarda olduğu gibi üreyebilirliğe yatkın bir şekillenme yaşanmıştır. Bu tarz konutlarda statü simgeleri cephe düzenleri, taşların simetrisi ve bezemeler olmakla birlikte en önemli statü simgesi, başka merkezlerle ticari ilişkileri bulunan kullanıcıların evlerin tek seferde planlanmış ve inşa edilmiş olmasıdır (Binan, 1994, s.70-71). Bu tarz konutların oluşumunu tetikleyen nedenler arasında 1839 tarihli Tanzimat Fermanı, 1856 tarihli Islahat Fermanı ve 1858 tarihli Arazi Kanunu sonrasında önceden konut boyutları ve mülk edinme hakları konularında sınırlamalara tabi olan gayrimüslim halkın refaha erişmeleri ve konut yapımına girişmeleri de vardır (Yerasimos, 1986, s:124-126). Bu rahatlama sonucunda, özellikle büyük şehirler ile ticaret ilişkileri içinde olan Rum halk genelden daha büyük boyutta ve gösterişli, yer şekillerinden daha bağımsız konutlar inşa etmeye başlamıştır.

3.2 Mustafapaşa (Sinasos)

3.2.1 Konum ve genel tanım

Eski adı Sinasos olan Mustafapaşa yerleşimi, Ürgüp'ün 6 km güneyinde yer almaktadır. Nevşehir'e bağlı bir belediye olarak yönetilen Mustafapaşa beldesinin 2000 yılındaki nüfus sayımlarında kayda geçen nüfusu 1804 kişidir. 06/03/2008

tarihinde kabul edilen 5747 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"a göre, Mustafapaşa Belediyesinin tüzel kişiliği, nüfusun 2000 kişinin altında kalması nedeniyle ilk genel mahalli idareler seçiminden geçerli olmak üzere kaldırılarak köye dönüştürülmesine karar verilmiş ancak resmi mercilere yapılan itirazlar sonucunda, 30 Ekim 2008 tarihinde yasada yapılan değişiklikle kültür, turizm koruma ve gelişim içerisinde olan ve turizm öncelikli beldelerin kapanmasının önüne geçilerek Mustafapaşa Belediyesinin tüzel kişiliği korunmuştur.

2005 yılında, Mustafapaşa Koruma Amaçlı İmar Planı ve Mustafapaşa Belediyesi, Tarihi Kentler Birliği tarafından Başarı Ödülü'ne layık görülmüştür. Yerel Gündem 21 üyesi olan Mustafapaşa'da yürütülen koruma faaliyetleri de bölgenin tarihi ve kültürel bütünlüğünün korunmasında son derece etkilidir.

Mustafapaşa, kültür turizmi açısından da son derece çekici bir yapıya sahiptir; yörenin en iyi korunmuş ve özgün yerleşim yerlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda Kapadokya Meslek Yüksek Okulu'na (KMYO) ev sahipliği yapmasıyla benzersiz olan beldede, yüksek okul tarafından açılan programlarla (atçılık işletmeciliği, bankacılık ve sigortacılık, borsa ve finans, dış ticaret ve Avrupa Birliği, sivil hava ulaştırma işletmeciliği, turizm otel işletmeciliği, turizm rehberliği, uluslararası lojistik, uygulamalı ingilizce-türkçe çevirmenlik, aşçılık, at antrenörlüğü, bilgisayar teknolojileri ve programlama, el sanatları, organik tarım, restorasyon, şarap üretim teknolojisi ve bağcılık) Kapadokya bölgesinde ihtiyaç duyulan iş dallarında nüfusun yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu anlamda Mustafapaşa'nın Kapadokya'nın geleceğinde de belirleyici bir rolü olacağı düşünülebilir.

3.2.2 Tarihi ve sosyo-ekonomik gelişim

3.2.2.1 1924 mübadelesi öncesi

Mustafapaşa, geçmişte Kapadokya bölgesi içinde son derece önemli ve gelişmiş bir merkez olarak yer almıştır. Özgün adı kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu yöre tarihinin çeşitli dönemlerinde *Sasima, Levidis, Assuna, Mortman, Sunasyun* ve muhtemelen *Asos* adıyla anılmıştır (Berk, 1990, s.107). Bölgedeki yerleşimin başlangıcının ne zaman olduğu kesin olarak bilinmemektedir ancak 13. yüzyılda

Sinasos'lu bir azize ile Hacı Bektaş Veli'nin arasında geçen bir aşk hikayesi, ve Hacı Bektaş Veli'nin yerel halk tarafından aziz olarak adlandırılması gibi belgelenmiş olaylar (Akman, 1985, s.8) yerleşim tarihinin eskilere uzandığını göstermektedir. Yerleşimin ilk dönemlerinde nüfusun fazla kalabalık olmadığı, halkın tarım ile geçindiği ancak ilerleyen zamanlarda nüfusun artması ile tarım gelirinin yetersiz kalması sonucunda halkın bir kısmının ticaret için İstanbul'a gittiği, İstanbul'a kadar gitmek istemeyen Rumların ise Adana, Mersin, Niğde gibi merkezlerde inşaat ve işportacılık işleri ile uğraştığı yönünde bilgiler vardır (Balta, 2007, s.187). Sinasos'un gelişiminde İstanbul ile kurulan ticari ilişkilerin önemi büyük olmuştur. Aslında merkezi bir yer olmayan Sinasos, bu nedenle kültürünü, dinini ve dilini koruyabilmiş bir kasabadır, Rumlar genelin aksine Türkofon değildir, Sinason lehçesi denen Yunanca'nın bir lehçesi konuşulmuştur (Korat, 2003, s. 218). Ancak özellikle İstanbul'da yürütülen tüccarlık işleri (havyar, boya, konserve, susam yağı, balmumu vb.) sayesinde sağlanan kaynaklar köye okul, kilise, hamam gibi zenginlikler olarak dönmüştür (Berk, 1990, s.107). Böylece refah seviyesinin hızla yükseldiği, "Kapadokya'nın Atina'sı" olarak adlandırılan Sinasos, yerel kimliğini bu yükseliş esnasında korumayı başarmıştır. Refah seviyesinin yükselmesinin bir başka boyutu da, Tanzimat Fermanı ile birlikte Müslüman halkla eşit haklara sahip olan Rum kesimin, sahip olduğu özgürlükleri ve kazançlarını nasıl değerlendirecekleri üzerinde söz sahibi olması sonucunda İstanbul'da ve Anadolu'da etnik kimliklerini koruyacak tavır koyabilmeleri olmuştur (Rhoides, 2005, s. 82). Eğitime de çok önem verilen bu merkezde 1821 yılında Eski Yunanca, Türkçe, Fransızca, matematik, din bilgisi, tarih ve sanat konularında eğitim veren bir okul açılmış ve okumak zorunlu hale getirilmiştir. 1840 yılında açılan ikinci okulda, eğitim mekanlarına ilave olarak bir kütüphane ve bir toplantı salonu yer almıştır. 1870 yılında kızların eğitimi de zorunlu hale getirilmiş, eğitim vermek üzere Avrupa'dan, özellikle Yunanistan'dan İtalya'da eğitim görmüş ressam ve müzisyenlerin gelmesi sağlanmıştır. Köydeki duvar resimlerinin çoğunda imzası olan Kostas Maletyades de Avrupa'da eğitim gören sanatçılar arasındadır.(Özbay, 1994, s.69). Eğitim ve kadın-erkek herkesin önünde fırsatların açılabilmesi amaçlanarak Sinasos'ta çeşitli vakıflar kurulmuş, tüm bu vakıfları destekleyen başka bir kuruluş olan İstanbul'daki Eleos vakfı da Sinasos'un eksiklerini tamamlamak adına yardımlarda bulunmuştur (Rhoides, 2005, s.84). 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile birlikte, azınlıklara tanınan haklar da 19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın başları arasında yapılan sayfiye evi denebilecek

yapılar Sinasos dokusunda yerini almıştır (Yıldırım, 2004, s.25). Osmanlı dönemindeki nüfus sayımlarında, 5000 nüfuslu kasaba halkının % 80 Rum, %20 Müslüman olduğu tespit edilmiştir. Rum halk yukarıda da bahsedildiği gibi ticaret ile uğraşmış ve kasabadaki ekonomik gücü ellerinde bulundurmuştur. Müslüman halk ise daha çok ev hizmetleri, rençberlik, hayvancılık gibi kaynaklardan geçimini sağlamıştır (Özbay, 2004, s.69). Mübadele öncesinde kasabanın ulaştığı sınırların, beşi Rum (Lulas, Gavras, Kapalos, Yeni Mahalle ve Kipos) ikisi Müslüman (Ay Aimilyanos ve Galaysa) yedi mahalleyi içermekte olduğu birçok kaynakta belirtilmektedir (Şekil 3.7.) ancak Evangelia Balta'nın Küçük Asya Araştırma Merkezi (KAAM) arşivleri ve 1924 yılında hazırlanmış "Doğu'nun İncisi Sinasos" albümünü içine alan araştırmalarını derleyerek hazırladığı "Sinasos: Mübadeleden önce bir Kapadokya Kasabası" isimli kaynakta 12 mahalle hakkındaki bilgiler şöyle sıralanmıştır:

"***Kapalos:*** Kuzeydoğuda, yüksek bir tepeye kurulmuş, en güzel ve en Avrupai evlere sahip, köyün en sosyetik mahallesiydi. Ortaokul, yönetim merkezi ve kütüphane orada bulunurdu. Mahalledeki son evlerin duvarlarla çevrili bahçeleri vardı.
Lulas: Kapalos'tan hemen sonraki en zengin mahalleydi. Cami ve Türk Okulu (medrese) sayesinde, mahalle her zaman kalabalık olurdu. Lulas, Ay Aimilianos ve Lofi (tepe) tepelerinin eteklerinde anfitiyatro şeklinde uzanıyordu.
Gavras: Mezarlığın bulunduğu Lofi tepesinin arkaları Lulas mahallesiyle komşuydu. Köyün hayırseverlerinin bağışları ile kurulan hamam da buradaydı.
Kipos (bahçe): Sadece Hıristiyanların yaşadığı, evleri bahçeli olan bir mahalleydi. Burada üstü taşlarla örülü bir kubbeyle korunan bir çeşme vardı. Bu çeşmenin suyu göz hastalıkları ve trahom için birebirdi.
Mesohori (köy ortası): Pazaryeri, dükkanlar, Belediye Binası, buğday pazarı ve han buradaydı.
Dolamaçia: Kayalık zemin üzerine kurulmuş, köyün aynı adlı biricik şelalesinin bulunduğu Türk mahallesi.
Miskin Mahallesi: Adını çok pis oluşuna borçlu, yoğun nüfuslu Türk mahallesi
Galasies: Gavras'ın bitişiğindeki Türk mahallesi. Buranın halkı Rumlarla çok iyi anlaşır, Rumların bağlarıyla tarlalarında yarıcı olarak çalışırdı."
(1924, s.25)

Dergos: Bu mahallede suları hiç tükenmeyen meşhur çeşmeler, Kız Okulu ve Dergos Çayı'nın çağlayanı bulunurdu.
Mahatur: Sadece Hıristiyanların yaşadığı bir mahalleydi. Bu yörenin doğal gizli sığınakları vardı.
Yeni Mahalle: Köy ahalisinin yarısının gittiği Arhangelos (baş melek) Mikail Kilisesi buradaydı. Köyün diğer yarısı, köy merkezinde bulunan Mesohori'deki (köy ortası) Ayios Konstandinos Kilisesi'ne gidiyordu.
Mezgit: Türklerle Rumların karışık yaşadığı kaya üstüne kurulmuş bir mahalleydi. Buradan köy merkezindeki Mesohori'ye gitmek için 70-80 basamak inilmeliydi.



Şekil 3.7: Sinasos mahallelerini gösteren kroki (Balta, 2007, s.26)

Bu anlamda nüfusların yoğunlukla toplandığı farklı etnik kökenli mahallelerin yanı sıra, nüfusun kaynaştığı ve ortak alanları kullandığı mahallelerin varlığı da Sinasos'un sosyal bütünlüğüne işaret etmektedir.

Bu bütünlük ve kasabanın sosyal kompozisyonu, 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" maddelerine göre 1924 yolunda uygulanan nüfus değişimi ile tamamen değişmiştir.

3.2.2.2 1924 mübadelesi sonrası

1924 yılında gerçekleşen nüfus değişimi ile birlikte kasabanın Sinasos olan özgün adı da 19.yy başlarında köye su gelmesini sağlayan paşanın adından esinlenilerek Mustafapaşa olarak Türkçeleştirilmiştir (Berk, 1990, s.110). Mübadele ile birlikte Rum halk Selanik'e yerleştirilmiş, Makedonya göçmeni Türkler de kasabaya getirilmiştir. Geride kalan Rum mülkleri, kasaba yerlileri ve muhacir olarak adlandırılan Makedonya göçmenleri arasında paylaştırılmıştır. Bu dönemde kasabada yaşanan geçim sıkıntısının çözümü olarak muhtarlığın da katkısıyla birçok yapının taşları satılmış, özgün yapılarda kayıplar olmuştur. 1966 yılına kadar muhtarlıkla yönetilen kasaba daha sonra belediye olmuş, 1973 yılında köy ve yakın çevresini kapsayan "Kapadokya Turizm Bölgesi Çevre Düzenlemesi Çalışmaları"na başlanmış, 1974 yılında ilk imar planı yapılmış ancak onaylanmamıştır. 1976 yılında yapılan 25.000 ölçekli plan ise ancak 1981 yılında onaylanmış ve köyün kuzeybatısında 10.000 yatak kapasiteli konaklama alanı öngörülmüştür. Yine aynı yılda Turizm Bakanlığı yatak kapasitesini azaltacak çalışmalar yapmıştır ancak yine de bölgede çevreyle uyumu sorgulanması gereken Büyük Gomeda Oteli ortaya çıkmıştır (Şekil 3.8).



Şekil 3.8: Büyük Gomeda Oteli ve Mustafapaşa yerleşimi ile ilişkisini gösteren fotoğrafta Büyük Gomeda Oteli alt taraftaki çok katlı yapıdır. (Mustafapaşa Belediyesi)

1980'li yılların başında 1000 ölçekli Turizm Alanı İmar Planı yapılmış ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 94 yapının tescili yapılmıştır. 2003 yılı başında başlayan Koruma Amaçlı İmar Planı da 2004 yılında Koruma Kurulu tarafından olumlu görüş verilerek yürürlüğe girmiştir (Özbay, 1994, s.70). Mübadele sürecinden günümüze kadar nüfusta da ciddi değişiklikler olmuş, mali olanaklar ve işsizlik nedeniyle, 1975 yılında 3060 olarak sayılan nüfus 1980 yılında 2050'ye, 1985 yılında ise 1800'e kadar düşmüştür (Berk, 1990, s110)

3.2.3 Mimari

Mustafapaşa, mimari bütünlüğün çok geniş bir alana yayıldığı nadir kentlerden biridir. Konutlar ve diğer yapılarda gözlenen en önemli özelliklerden biri, yerel malzeme olan tüfün sadece yapı taşı olmasından öte, yapıların yerleştiği kaya yüzeylerin de malzemesi olması sayesinde elde edilmiş olan renk ve doku birlikteliğidir. Aynı zamanda yörede sıkça görülen oyma mekanlar da yapıların arazi ile bütünleşmesini ve organik bir birliktelik içinde, aynı yüzeyleri, kaya kütlelerini paylaşarak var olmalarını sağlamıştır (Şekil 3.9).

Mustafapaşa Koruma İmar Planı'na bakıldığında da tescilli konutlar dışında kalan yapıların büyük çoğunluğu hakkında mimari karakterinin korunması kararı alınmıştır. Bu tespit de Mustapaşa'daki geleneksel dokunun bütünlüğü hakkında fikir vermektedir (Şekil 3.10).

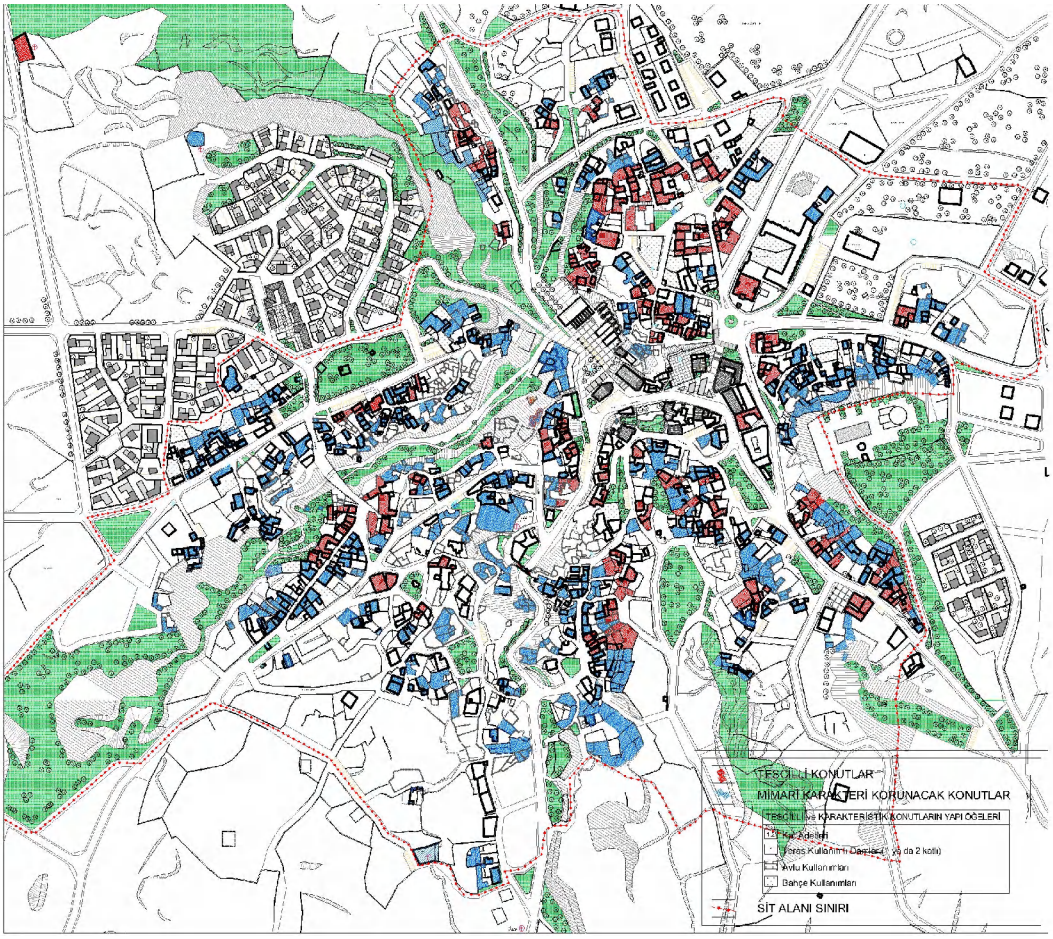
Mustafapaşa'daki geleneksel yapıların yapımında çalışan ustaların Ürgüp Loncası'na bağlı, Rum, Laz, Ermeni, Süryani ve Müslüman ustalar oldukları belirlenmiştir (Özbay, 1994, s.70)

3.2.3.1 Sivil mimari

Mustafapaşa'da gelişen sivil mimari, yerel malzemeler, iklime bağlı yüksek ısı fakları ve yaşam biçimleri tarafından koşullandırılmış, geleneksel sivil yapılar ile bağlantılı ancak içinde bulunduğu coğrafyaya derinden bağlı yapı tarzları ortaya çıkarmıştır. Kapadokya'nın genelinde görüldüğü gibi Mustafapaşa'da da oyma, yarı-oyma yarı-yığma ve yığma konutlar bulunmaktadır.

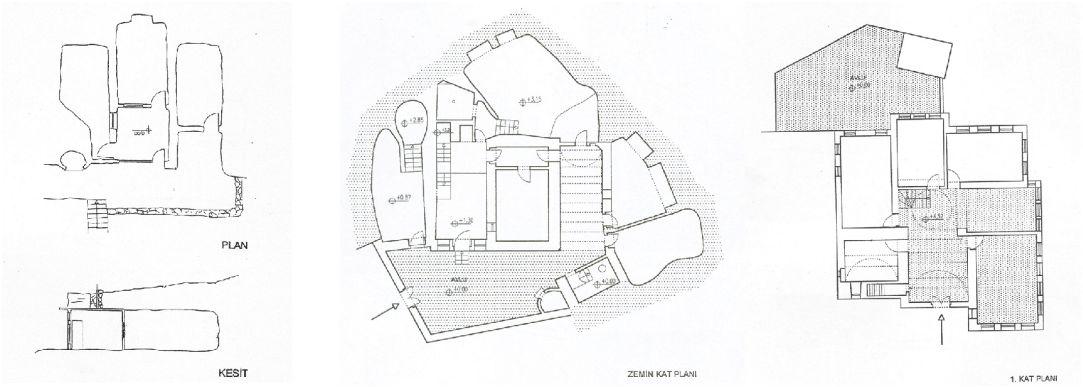


Şekil 3.9: Cami ve yakın çevresindeki yerel doku (Yerel Gündem 21)



Şekil 3.10: Mustafapaşa yerleşim planı (Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, 2007, s.56.)

Oyma konutların en çok rastlandığı mahalleler Sinasos'un en eski mahalleleri olan Kipos ve Gavras mahalleleridir. Önceliği temel yaşam ortamını hazırlamak ve dışarıdan gelecek tehlikelere karşı sakinlerini korumak olan Kipos mahallesindeki oyma konutların tanımında dikkat çeken özellikler, sarp kaya yüzeylerine açılmış bir insan boyunda ve yarım metre derinliğinde kapılarına ulaşan çok dar basamaklarla ulaşılması ve kapıların arkasında kilit görevi gören devasa taş tekerler, birbirine yatay ve dikey olarak bağlanan mağara dizileridir (Balta, 2007, s.32). Kaya oyma konutların rastlandığı diğer alanlar, sosyal ve ekonomik olarak daha az gelişmiş alanlardır, ev mekanlarının esnekliği, ihtiyaçlara göre değişebilmesi gibi özellikler de bu konut tarzını belirli bir sosyo-ekonomik sınıfla ilişkilendirmiştir ve genelde Türk halkın yaşadığı konutlar olmuşlardır (Peker, 1984, s.41). Bu konutlar birçok mekanın birleşmesinden oluşabildiği gibi, tek bir kaya oyma birimden de oluşabilir (Şekil 3.11)



Şekil 3.11: Kayaya oyma, yarı oyma-yarı yığma ve yığma konut tipleri (Peker, 1984)

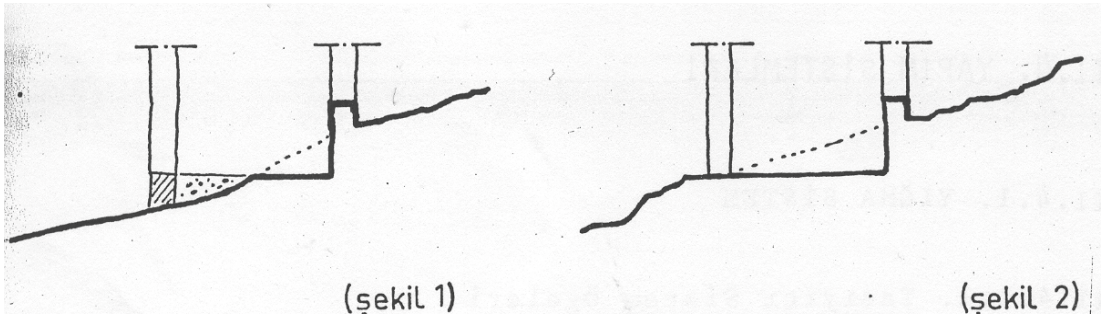
Mustafapaşa dokusunda yer alan yarı oyma-yarı yığma konutlar ise mekanların düzenlenişi, ebatları, yığma ve oyma birimlerin ilişkisi ve kullanış amaçları açısından incelendiğinde daha geniş bir sosyo-ekonomik grubu kapsadıkları, hem Rum hem de Türk halk tarafından kullanıldıkları görülebilir (Peker 1984, s.41). İhtiyaçlara göre konutlardaki oda sayıları arttırılabilmekte, ilaveler yapılabilmektedir (Yıldırım, 2004, s32.). Ancak bu tarz konutlarda düzenlemelerin farklılığına rağmen genelde avlulu, başoda gibi geleneksel yaşam tarzının geliştirip yerleştirdiği kavramları barındıran ve belli tipolojileri barındıran benzerlikler gözlemlenebilmektedir. Sosyo-ekonomik statüyü belirleyen özellikler ise bu kavramların ne kadarının mekanda barındırıldığından ziyade, ebatları ve bezemeleri ile yapı cepheleridir. Yarı oyma-

yarı yığma konutlar genelde bir yamaca yaslıdır ve sokak cepheleri mutlaka kesme taşla örülerek düzenlenmiştir.

Yığma taş konutlar ise, İstanbul ile ilişki içinde bulunan ve genelde Rumlardan oluşan kesim tarafından yaptırılmış, büyük kentlerde rastlanan iç ve orta sofalı plan tiplerine sahip, tümel planlama ile bir kerede öngörülen ihtiyacı karşılayacak şekilde üretilmiş konutlardır (Yıldırım, 2004, s.34). Bu konut tipinde genel olarak rastlanan biçim, bir avlu etrafında toplanmış birimlerin avlu yolu ile ilişkilenmeleridir (Berk, 1990, s.132). Bu tarz konutlar tek katlı veya iki katlı planlanmıştır ancak yapının algılanmasında dikey etkileri bölerek ortadan kaldıran yüksek avlu duvarları ile ikinci katların yerel dokuda negatif etkisinin önüne geçilmiştir (Akman, 1985, s.30)

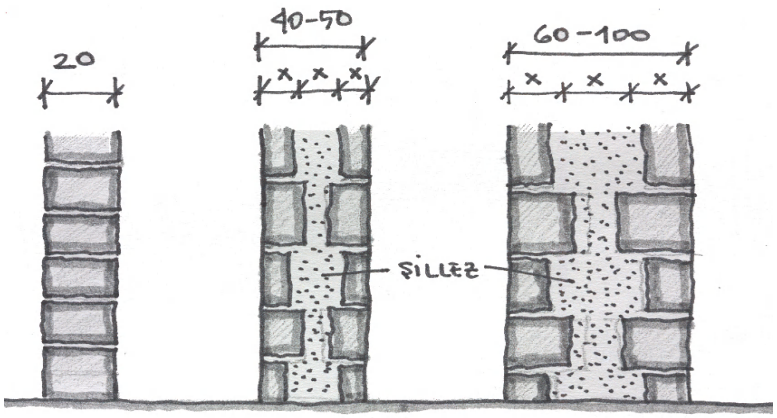
Konutları oluşturan yapısal elemanlarda yöreye özgü karakteristikler temellerde, duvarlarda, örtülerde ve çatılarda görülmektedir:

Temeller: Eğer yapı eğimli bir yüzeye oturuyorsa, temel hizası yüksek kısımdan kazılarak ve alçak kısımdan doldurularak belirlenir. Ortaya çıkan yüzeye 50 cm kalınlığında taş katmanı serilir ve ön yüzey kesme örgü ile sabitlenir (Peker, 1984, s.55)(Şekil 3.12).



Şekil 3.12: Geleneksel yapım sistemi içinde temel uygulaması (Binan, 1985, s.30)

Duvarlar: Yapılarda rastlanan duvarlar üçe ayrılır, 20 cm kalınlığında kesme taş bölme duvarlar, 40-50 cm kalınlığında çift cidarlı ve 60-100 cm kalınlığında çift cidarlı duvarlar bulunmaktadır. Çift cidarlı duvarların iç dolgusu, 'şillez' adı verilen kil, su ve volkanik taş parçalarının karışımından oluşan malzemedir, cidarlar ise kesme taş ya da moloz taştan yapılabilir. Cidarların her biri ve iç dolgu duvar kalınlığının yaklaşık üçte biri ölçüsündedir (Akman, 1985, s.61)(Şekil 3.13).



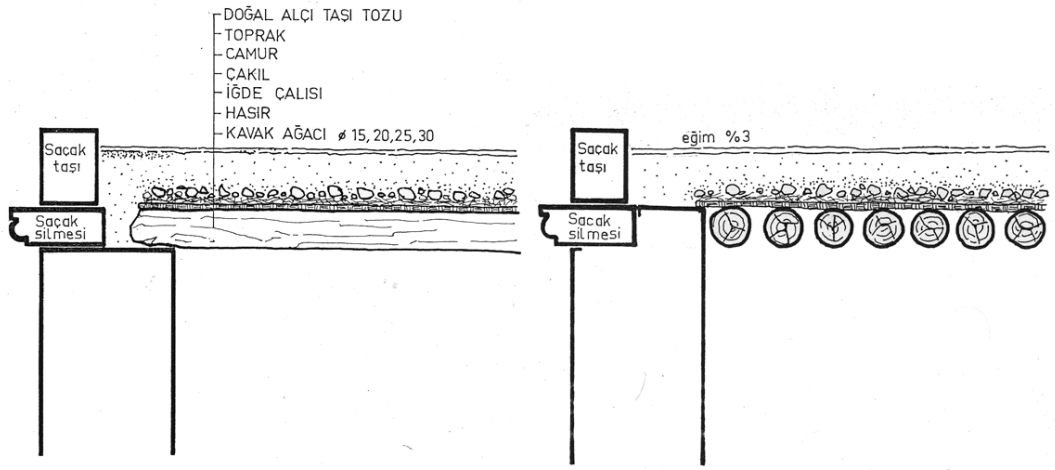
Şekil 3.13: Geleneksel yapım sisteminde duvar tipleri

Örtüler: Yapılarda hakim örtüler tonoz ya da düz örtüler olabilir. Tonoz ile örtülmüş mekanlar, halk arasında 'kemer odalar' olarak adlandırılmaktadır. Bunun nedeni, geleneksel yapıda rastlanan şekliyle tek seferde örülen ve tek yarıçapa bağlı tonoz şeklinde değil, yan yana yer alan tek merkezli ancak iki farklı çapta kemerlerin sıralı olarak birleşmesinden oluşturulmasıdır (Yıldırım, 2004, s.35) (Şekil 3.14). Kemerler arasındaki çap farkı genelde açıklığın beşte biri kadardır ve yan duvarların yüksekliği de açıklığın yarısına denktir (Peker, 1984, s.58). Düz örtüler ise, 'hezen' adı verilen, çapları 15 ile 30 cm arasında değişen kabuğu soyulmuş kavak ağaçlarının yan yana dizilmesi ile yapılmaktadır. Çapları 15-20 cm arasında olan hezenlerle oluşturulan örtüler aralıksız yan yana dizilir ve taşıyıcı duvara 20 cm kadar girerek otururlar. Çapları 20-30 cm arasında değişen hezenlerle oluşturulan örtülerde ise hezenler 35-40 cm aralıklı akslarla dizilmiştir. Hezenlerin üstü hasır veya ahşapla ya da taş plaklarla kaplanabilir (Binan, 1994, s.175).



Şekil 3.14: Mustafapaşa'da terk edilmiş bir yapıda görülen tonoz

Çatılar: Yörede uygulanan çatı biçimleri teras çatılar ve eğimli çatılar olarak ikiye ayrılmaktadır ancak bu ayrım kronolojik bir ayrımdır, 1839'da Tanzimat Fermanı dahilindeki Gülhane Hattı-ı Hümayunu'ndan önce gayrimüslimlerin konutlarında yalnızca düz çatıya izin verilmiştir, ancak bu tarihten sonra azınlıklara yapılaşma açısından tanınan haklar Türklerin haklarıyla eşitlenmiş ve 1839 sonrasında Mustafapaşa'da yapılan yeni yapılarda eğimli çatılar kullanılabilmiştir (Yıldırım, 2004, s.35). 1839 öncesinde Mustafapaşa'nın tamamında düz çatıların olduğu bilinmektedir. Düz çatılara halk arasında 'toprak dam' adı verilmiştir, tonoz ya da hezenlerini çevreleyen alanın yapının taş duvarlarının devamı olarak inşa edilmiş bir parapetle çevrilmesinden sonra çatı eğer hezen strüktür üzerine oturuyorsa, hasırla örtülür ve iğde çalısı, çakıl, çamur ve en üstte toprak ile kaplanır. Katmanlar yuvalı taşı ile sıkıştırılır ve en üste doğal alçı taşı tozu serpilir (Binan, 1985, s.132)(Şekil 3.15). Eğimli çatı örtülerinin üzerleri taş plakalar veya kiremitle kaplanır (Yıldırım, 2004, s.36).



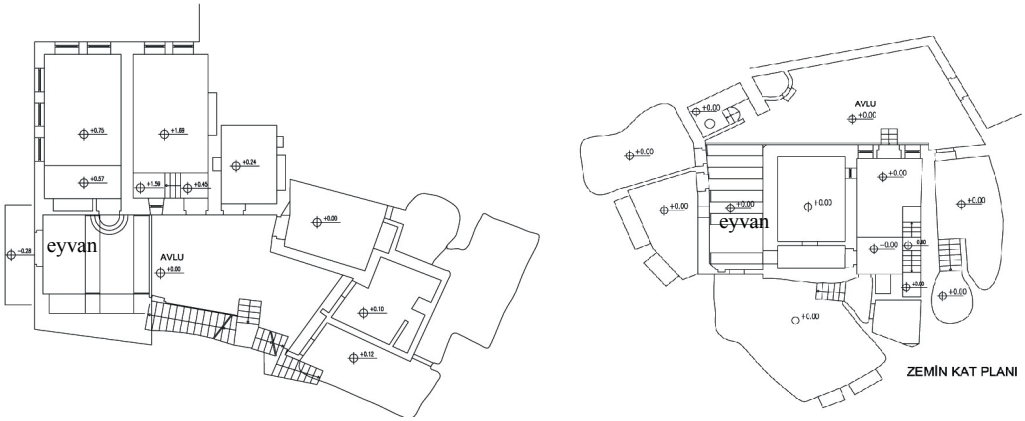
Şekil 3.15: Geleneksel düz çatı örneği (Binan, 1985, s.127)

Yörede rastlanan, özel diğer yapı elemanları ise asma (ikiz) kemerler ve genelde eyvanlarda yer alan monolitik taştan ya da ahşaptan imal edilmiş, 150-175 cm yüksekliğindeki sütunlardır. İkiz kemerler, iki kemerli açıklıkların ortasındaki sütunun kaldırılması ile oluşmaktadır, kemerlerin içinden geçen bir yada iki gergi ile yatay açılmaların önüne geçilir (Yıldırım 2004, s.35) (Şekil 3.16).



Şekil 3.16: Mustafapaşa'da görülen ikiz (asma) kemer örneği

Yapılarda yer alan birimler, geleneksel Anadolu yaşantısının iklim etkileri ve geçim kaynakları ile yoğrulması sonucunda yöreye özgü yaşam tarzının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde biçimlenmişlerdir. Geleneksel birimler arasında yer alan eyvanlar yapı çift katlı ise her iki katta da bulunan, yarı açık, avluya bakan ve birbirinin üzerinde bulunan, üst katta konuk ağırlama oturma, günlük işleri yapma gibi fonksiyonları bulunan ve çevresindeki odalarla ilişkili, alt katta ise avluya çıkışı sağlayan ve yazın günlük işlerin gölgede yapılmasını sağlayan mekanlardır (Peker, 1984, s.43) (Şekil 3.17).



Şekil 3.17: Mustafapaşa konutlarından plan örnekleri (Aslı Özbay, TH&IDIL)

Yapıda yer alan mekanlar yaşama mekanları, hizmet mekanları ve bazı konutlarda bulunan dini mekanlar olarak sınıflandırılabilir. Yaşama mekanları iklimle birlikte değişiklik gösteren yaz ve kış odalarıdır. İklim şartları kış mevsiminde çetinleştiği için konut sakinleri kış mevsimlerinde genelde alt katta bulunan kış odalarında yaşamlarını sürdürürler. Bu odaların zeminleri ahşap ya da taş kaplıdır ve pabuçluk, seki, dolaplar, raflar, lambalık vb. gibi elemanlarla donatılmışlardır. Isı kaybını engellemek için en fazla bir kaç küçük pencere vardır (Akman, 1985, s.78)(Şekil 3.18). Yaz odaları ise genelde üst katta bulunan, ahşap ya da taş zeminli, sıralı dikdörtgen pencerelerle avluya bakan odalardır. Tavan bezemeleri, duvar resimleri gibi süslemeli detaylar ve ahşap sabit mobilyalarla zenginleştirilmişlerdir, yaz mevsiminde ısınma sorunu yaşanmadığı zamanlarda kullanılırlar. Sekiüstü, pabuçluk, lambalık, aynalık, raflar, ahşap ya da taş sedirler, musandra, ocak gibi elemanlar bu odalarda da bulunur (Akman, 1985, s.79). Sedirler, pencere altında bulunurlar ve seki üstünde odanın iki ya da üç yanını çeviren, yaklaşık 30-40 cm yüksekliğinde, 70-80 cm derinliğinde genelde ahşaptan yapılma elemanlardır (Kuban, 1995, s.117). Bu odalar arasında başoda, kabul odası gibi mekanlar da yer alır. Başoda ve kabul odaları gibi özelleştirilmiş odalar, benzer elemanları içerir ve ebat olarak diğer odalardan faklılaşmazlar, ancak kullanım amaçları faklıdır. Kabul odası genelde evin avlu üzerinden giriş kapısına bakan bir mevkidedir ve misafirlerin ağırlanması kullanılır, diğer zamanlarda kapalı tutulur. Başoda ise daha küçük ölçekli evlerde hem misafir ağırlamak, hem de günlük fonksiyonlar için kullanılır ve genelde sokağa bakar. Başodanın yeri değişken olabilir. Sofaların kullanımı ise evlerin plan şemasına göre değişmektedir. Avlu merkezli evlerde ise sofa işlevleri avluda gerçekleştirilir. İç sofalı evlerde ise, başoda ve kabul odası mekanlarının misafir ağırlama fonksiyonları sofa içerisinde çözülmüştür (Yıldırım, 2004, s.42-43)



Şekil 3.18: Mustafapaşa konutlarında zemin kat ve birinci kat pencereleri

Hizmet mekanları arasında taşlık (avlu), tandır evi, kış mutfağı, erzak deposu, kiler, ahır, şırahane ve helalar bulunur. Taşlıklar toprak ya da taş döşemeli mekanlardır ve evlerin bahçe duvarları ile sokaktan ayrılırlar. Mahremiyet açısından yüksek avlu duvarları Mustafapaşa'da çoğu yapıda kullanılan elemanlardır. İki katlı evlerde, katlar arasında ulaşımı sağlayan bir merdiven olduğu gibi, avlu ile her iki katın ayrı ayrı bağlantısı bulunur. Tandır evleri (yaz mutfakları) yapıya yanaşık bulunan ya da avluda ayrıca yer alan yapılardır. Dikdörtgen planlı tandır evlerinin ana yapıdan uzak bulunmasının amacı yaz aylarında ısıyı içeri taşımamaktır. Tandır, mekanın ortasında, 40-45 cm çapında ve yaklaşık 50 cm derinliktedir ve çevresi taşla kaplanmıştır. Kullanılmadığı zamanlarda deliğin örtülmesi için de taş bir kapak bulunur (Akman, 1985, s.68). Kış mutfakları ise genelde yapı içinde alt katta ya da kayaya oyulmuş kütlede yer alan ve erzak depolamak için rafları ve dolapları bulunan mekanlardır. Bu mutfaklarda da evin ihtiyaçlarına göre boyutlandırılmış tandırlar bulunur.(Berk, 1990, s.140) (Şekil 3.19). Erzak depoları ve kilerler de genelde evin alt katında ya da kayaya oyulmuş mekanlardadır. Kayaya oyulmuş alanlarda bu tarz mekanların duvar ve tavan yüzeyleri daha özensiz şekillendirilmiştir. Helalar evden ayrı olarak avluda bulunan mekanlardır, avlu altında ise şarap ve üzüm üretimi ile uğraşan evlerin 'şırahane damı' adı verilen mekanı bulunur. Oyma mekanlar olan şırahane damlarında farklı ebatlarda havuzlar bulunur. Burada biriktirilen ve temizlenen üzümler havuzlara doldurularak ezilir, posası ve suyu ayrıldıktan sonra son havuza taşınan üzüm suları burada bekletilerek şarap yapılır (Akman, 1985, s.74) (Şekil 3.20)



Şekil 3.19: Geleneksel bir konutta kış mutfağı



Şekil 3.20: Bir şırahane havuzu

Bazı konutlarda ‘ikona odası’ adı verilen ev şapelleri bulunmaktadır. Genelde kapısı bir haçla işaretlenmiş olan ve içinde birçok niş bulunduran bu mekanlar evlerin mutlak elemanlarından biri olmadıkları gibi, konut içindeki konumları da değişkendir, ancak rastlanılan örneklerde kaya oyma mekanlarda yer aldıkları belirlenmiştir (Yıldırım, 2004, s.44)

Mustafapaşa konutlarının cephelerinde izlenen belirli bir tipoloji yoktur, yoğun taş bezemeleri ile cephelerin her biri birbirinden farklılaşmaktadır. Ancak avlu girişli yapılarda görülen özel bir nokta, avlu girişinin konutun kendi girişiymişçesine dekore edildiğidir. Girişler genelde taşın kendi renginde bırakılsa da bazı durumlarda beyaz, mavi, yeşil gibi pastel renkler de süslemelerle birlikte kullanılmıştır (Berk, 1990, s.143)(Şekil 3.20).



Şekil 3.21: Mustafapaşa konutlarından avlu girişi örnekleri

Yapılarda kullanılan malzemeler, taş, ahşap ve metal olarak üçe ayrılabilir. Taşlar yörede sıklıkla bulunan volkanik tüflerdir ve Mustafapaşa evlerinin temel malzemesi olarak hemen hemen bütün yerleşimde aynı renk ve dokuda kullanılmışlardır. Ahşap malzeme ise yerine ve kullanımına göre değişiklik göstermektedir. Hezenleri oluşturan ahşaplar, yörede bulunan kavak ağacından yapılmıştır. Ancak bu malzemenin işlenmesi kolay olmadığından ince yapıda kullanılmak üzere çam getirilmesi gerekmiştir (Binan, 1994, s.206). Demirler ise ince işlerde, genelde dekoratif olarak pencere demirlerinde ve korkuluklarda kullanılmıştır.

3.2.3.2 Anıtsal yapılar

Konstantin ve Eleni Kilisesi: (Şekil 3.22) Mustafapaşa'nın merkezinde yer alan ve dikdörtgen planlı ve üç nefli bu kilisenin yapım aşaması oldukça ilgi çekicidir. Yapımı Serafim Rizos tarafından organize edilerek, 1729 yılında kanunların izin verdiği 80 günlük süre içinde tamamlanmıştır (Balta, 2007, s.65). 1829 ve 1850 yıllarında tamir edilen kilisenin alınlığına da yunanca bir kitabe asılmıştır. Tercümesi şöyledir:

> *"Kafirleri yenen ulu ve dindar krallar Konstantinos ve Helena'nın kilisesiyim ben. Sultan Ahmet zamanında tümden ayağa dikildim yeniden, Abdülmecit'in saltanatında gerektiği gibi bezendim –ünlü Paissios Hierarkhos idi o zaman- Sinasos'luların çabaları ve katkılarıyla 1729'da kalıntılarından inşa edildi ve 1850'de onarıldı" (Seferis, 1995, s.83)*

Kilisenin ön cephesinde ayaklar üzerine oturan 3 adet sivri kemerin oluşturduğu portikonun yukarısında yer alan pencereler dikkat çekicidir. Ortadaki pencerenin demirinin merkezine yerleştirilmiş haç motifi oldukça özenli bir işçiliğe işaret etmektedir. Pencereyi çerçeveleyen kabartma sövede yer alan ve Küçük Asya Rumlarını simgeleyen iki başlı kartal motifi de ince işçiliğin ürünüdür.



Şekil 3.22: Konstantin ve Eleni Kilisesi. Yukarıdan görünüş (Pandazidis Mahdumları 1924) ve giriş aksında bulunan pencere

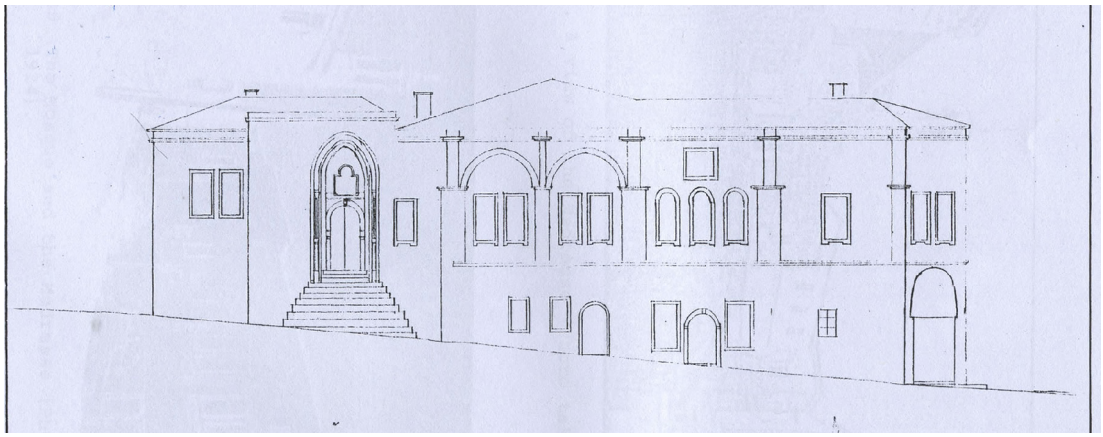
Aşağı Cami (Cami-i Kebir): Kare planlı ve kesme taştan yapılmış bu cami Kayseri tipi minare olarak da adlandırılan minber minarenin oldukça zarif bir örneğine sahiptir (Korat, 2003, s.219). 1601 tarihli Aşağı Cami'ye daha sonraki aşamada yapının kendisine uygun olmayan, yöredeki yapı tarzından da farklı olan bir minare eklenmiştir (Hasol, 2006, s.20). Son cemaat yeri de yapıya sonradan eklenen elemanlar arasındadır (Akman, 1985, s.18). Her iki değişiklik de 1970 yılında yapılmıştır (Şekil 3.23)



Şekil 3.23: Batıdan ve doğudan Aşağı Cami görünümü ve minber minaresi



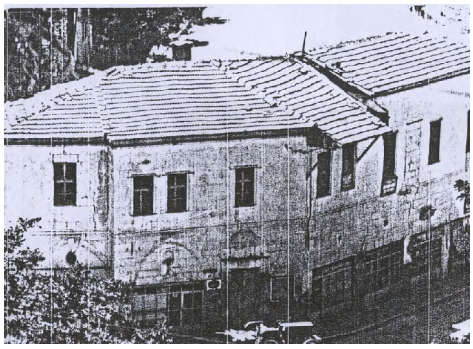
Şekil 3.24: Mehmet Şakir Paşa Medresesi'nin girişi ve cephesi



Şekil 3.25: Mehmet Şakir Paşa Medresesi çizimi (Akman)

Mehmet Şakir Paşa Medresesi: Mısırlı Mehmet Şakir Paşa tarafından 1890 yılında yaptırılmış olan medrese, imaret işlevlerini de bünyesinde barındırmaktadır. (Özbay, 2004, s.70). Eğimli arazide yapılmış asimetrik U planlı ve avlulu bir yapıdır. Yapının sivri kemerli taç kapısı doğu cephesinde yer almaktadır. Daha alçak ve yuvarlak kemerli kapının üzerinde ise yedi satırlık bir kitabe vardır. Kapıdan avluya geçildiğinde sivri kemerler ve sekizgen sütunlarla oluşturulmuş revakların ardında derslikler görülür (Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, 2007, s.19). Günümüzde Kapadokya Meslek Yüksek Okulu tarafından kullanılmaktadır (Şekil 3.24, 3.25).

Belediye Binası: Çokgen planlı ve kırma çatılı bu yapı döneminde yönetim merkezi olarak, 1924 mübadelesi zamanında ise nüfus değişim merkezi olarak kullanılmıştır (Akman, 1985, s.22). Cumhuriyet döneminde ise yapıda, postane, belediye binası, misafirhane ve kütüphane gibi çeşitli kamusal işlevler yer almıştır (Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, 2007, s.20). Bu işlevlerin yapıda yer alması esnasında ve kullanımda gösterilen özensizlikten dolayı yapıda birçok değişiklik yapılmıştır (Şekil 3.26, 3.27)



Şekil 3.26: 1924 Tarihli eski belediye binası fotoğrafı (Akman)



Şekil 3.27: Belediye binasının günümüzdeki görünümü

Maraşoğlu Köprüsü: 1865 yılında Vasilios Maraşoğlu tarafından yaptırılmıştır ve nüfusları birbiriyle pek kaynaşmayan Gavras ve Yeni Mahalle'yi birleştiren bir öğe olmuştur (Balta, 2007, s.42). Kesme taştan yapılmış, üç sivri kemerli bir köprüdür (Şekil 3.28, 3.29)



Şekil 3.28: Maraşoğlu Köprüsü'nün 1924 tarihli fotoğrafı (Pandazidis Mahdumları)

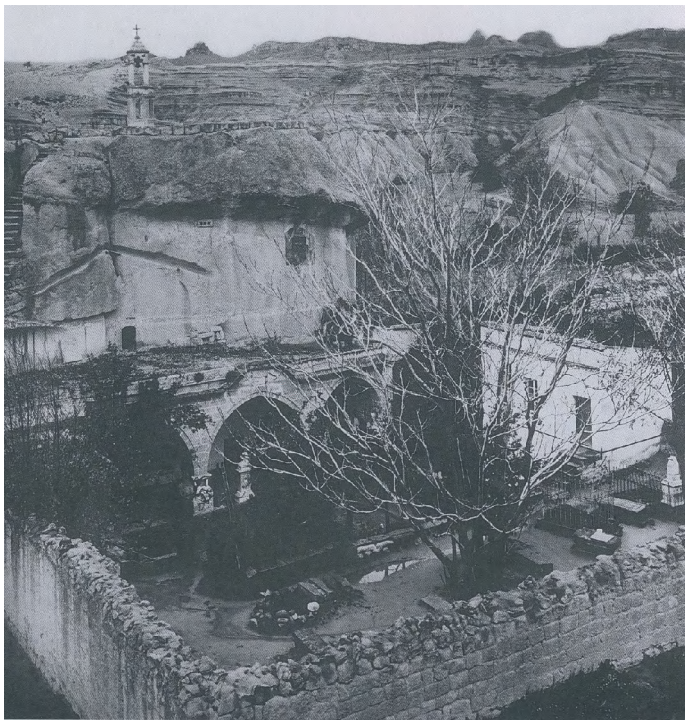


Şekil 3.29: Maraşoğlu Köprüsü

Seyyid Mustafapaşa Çeşmesi: 1804-1805 tarihleri arasında yaptırılmıştır, Mustafpaşa kasabası gibi, adını köye su getiren askeri erkanın üyelerinden olan Mustafa Paşa'dan almıştır (Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, 2007, s.21).

Aziz Nikolas Manastırı: Kayaya oyulmuş olan bu manastır, köyün merkezinden iki kilometre güneydoğu'da, kırsal alandadır. Manastırı oluşturan kompleks dört kır kilisesinin bir araya gelmesinden meydana gelmektedir: Bunlar eni 7-8 metre, boyu 14-15 metre, yüksekliği de 30 metreye kadar çıkan yekpare bir kaya olan Ay Nikola kayası, bu kayanın 50 metre kadar güneyindeki Ay Ioannis Prodromos kayası (sıtmayı tedavi ettiğine inanılırdı), karşısında 30 metre kadar ötede Aya Varvara kayası ve yakınlarındaki Ay Yanni Theologos kır kilisesidir (Balta, 2007, s.78-79). Yapım tarihinin kesin olarak bilinmemesine rağmen, 1870-1877 yılları arasında bir onarım geçirdiği belirlenmiştir. Kompleksin girişi ve bahçe duvarları yığma taş ile örülmüş, giriş cephesinde kemerli bir düzen uygulanmıştır (Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, 2007, s.21) (Şekil 3.30, 3.31).

Mustafapaşa'nın yakın çevresinde çeşitli kır kiliseleri yer almaktadır, bunlar: Panayia (Meryem Ana) Kır Kilisesi, Karakilise (kasabanın 2 km. kuzeyinde) , Tavşanlı kilise (kasabanın 2 km. batısında) ve Timios Stavros (kasabanın 2 km. batı-güneybatısında) kiliseleridir (Akman, 1985, s.28).



Şekil 3.30: Aya Nikola Manastırı (Pandazidis Mahdumları, 1924)



Şekil 3.31: Aya Nikola Manastırı

Taxiarhes Kilisesi: Kaybedilen belli başlı anıtlar arasında ise Taxiarhes (Başmelekler) Kilisesi önemli bir yapıdır. Cebrail ve Mikail meleklerine ithaf edilmiş olan kilise hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır (Şekil 3.32). 1850 yılında Grigoris Papalazari tarafından inşa edilen ve 1889'da onarılan kilisenin kitabesindeki yazı aşağıdaki gibi kaydedilmiştir:

> "Semavi Başmeleklerin mukaddes kilisesi ve en güzeli, İmanlı köylülerin yardımları ile Rabb'ı yüceltmek için Paisos'un 1850'de piskopos olduğu günlerde kuruldu"

20. yüzyılın ilk yarısında özel mülkiyet üzerine geçirilen yapının yıkım nedeninin malzemelerinin satılması olduğu bilinmektedir (Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, 2007, s.21).



Şekil 3.32: Taxiarhes Kilisesi (Pandazidis Mahdumları, 1924)

3.2.3.3 Dokudaki yeni yapılar ve güncel çalışmalar

Mustafapaşa'da 1970lerde gerçekleştirilen ve Afet evleri olarak adlandırılan yeni konutlar, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından projelendirilmiştir. Ancak, bu konutların tasarımında mekana bağlı gelişen konut karakteristiği göz önüne alınmamış, iklim şartları ve geleneksel yaşam değil, altyapı kriter olarak seçilmiştir (Peker, 1984, s.63). Günümüzde içinde bulunduğu dokuya yabancılaşmış bu konut

grubunun entegrasyonu ağaçlandırma ve taş kaplamalarla sağlanmaya çalışılmaktadır ancak çok başarılı olduğu söylenemez (Özbay, 2004, s.71)(Şekil 3.35).

Mustafapaşa'da tarihsel dokuyla ilişkisi bağlamında değinilmesi gereken bir başka yapı, 1986 yılında Sinasos Oteli için ek olarak mimar Nuri Arıkoğlu tarafından projelendirilmiş olan 120 yatak kapasiteli binadır (Özbay, 2004, s.71)(Şekil 3.33, 3.34). Son derece yalın bir mimari üslubu olan, eklendiği yapı olan Haralambos Konağı'nın kitlesine saygılı bir şekilde arka planda kalmayı tercih etmiş yapının malzemeleri ve malzemelerin kullanımı da geleneksel doku ile uyum içindedir. Büyük bir kütleye sahip olmasına karşın cephe hareketleri ve iç avlular yaratan geri çekilmeleri ile bu yapı tarihi doku içerisinde uyumla var olmayı başarmıştır.

Günümüzde devam eden çalışmalardan ön planda olanları, Mustafapaşa Belediyesi'nin yeni mekanı olarak kullanılacak olan Topakoğlu Konağı (Şekil 3.36) ve önemli bir sivil mimari örneği olan ve halk arasında Bingo evi olarak bilinen Vasilis Pingos'un evinin (Şekil 3.37) restorasyonları ve planlama aşamasında olan, tarihi çevre ile uyumlu 44 konutluk bir kooperatiftir.



Şekil 3.33: Meydanın yukarısında Haralambos Sultanidis Evi (Eski Sinasos Otel) ve 1986 yılında tasarlanmış ek bina görülmekte. (Mustafapaşa Belediyesi Arşivi)



Şekil 3.34: Ek binanın sokak cephesi



Şekil 3.35: Mustafapaşa yerleşiminin yakınında inşa edilmiş olan Afet Evleri



Şekil 3.36: Restorasyon çalışmaları süren Topakoğlu Konağı



Şekil 3.37: Vasilis Pingos'un Evi

4. KAPADOKYA MESLEK YÜKSEK OKULU REKTÖRLÜK BİNASI (ARMATÖR HARALAMBOS EVİ – SİNASOS OTEL)

4.1 Yapının Tarihi

Yapı, zemin katına girişte ilk karşılaşılan kemerin üzerindeki kalemişinde de belirtildiği gibi 1892 tarihinde yapılmıştır. 1839 yılında Tanzimat Fermanı kapsamındaki Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile gayrimüslim halkın konut edinme ve yapılaşma özgürlüklerinin Müslüman halkın hakları ile aynı seviyeye çekilmesinden sonra bir bahçe ortasında olağandan büyük ebatlarda yaptırılan bu konutun, Armatör Haralambos olarak anılan bir iş adamına ait olduğu belirlenmiştir (Korat, 2003, s.217). Armatör Haralambos ve ailesi hakkında çok az şey bilinmektedir. Gürsel Korat, kitabında bir iş adamının neden İstanbul'da değil de İç Anadolu bölgesinde yaşamak istediğine dair düşüncesini, geleneksel yaşam tarzına bağlılık olarak açıklamaktadır (2003, s.218). Konut, yörede gelenek olduğu şekilde sahibinin adı ile anılan bir konaktır. Haralambos Sultanidis Evi, Sultan Harelem'in Konağı, Haralambos Konağı gibi farklı isimlerle anılan bu konak hakkında 1970'li yıllara kadar resmi bilgi bulunmasa da 1923 Mübadelesi öncesinde yörede yaşayan Türk aileler aracılığı ile günümüze ulaşan çeşitli anlatılar ve Evangelia Balta'nın 2007 yılında KAAM arşivleri ve 1924 yılında yayınlanmış Sinasos albümünden belgeleri toplayarak yayınladığı Sinasos: Mübadeleden önce bir Kapadokya kasabası kitabında alıntılanmış anılar kısıtlı da olsa kaynak oluşturmaktadır. Anlatılanlara[1] göre oldukça şenlikli bir şekilde 1892 yılında yapımına başlanan konak kasabanın girişinde bir prestij sembolü olmuştur. Konak yalnızca Haralambos Sultanidis'in ailesini ağırlamak amaçlı değil, kasabaya gelen ve kalanların da konaklayabileceği, misafirhane olarak da kullanılan bir yapı olmuştur. Yapının geniş sofasında ve avlusunda da balolar ve eğlenceler düzenlendiği anlatılmaktadır (Süreyya Aytaş[2] ile görüşme). Bu açıdan da yapının yalnızca konut değil, aslında daha sosyal amaçlara

[1] Mustafapaşa yerlisi Erdoğan Karagöz'den konağın yapımı aşamasında babasından aktarılan bilgiler alınmıştır.
[2] Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Genel Sekreteri Süreyya Aytaş, Mustafapaşa yerlisidir, aynı zamanda Haralambos Sultanidis evinin ilkokul olarak kullanıldığı dönemde kendisi burada okula gitmiştir.

hizmet eden bir yapı olduğu, belki de bu nedenle hem kasabanın girişinde, hem de kasabada eşine rastlanmaz boyutlarda olduğu açıklanabilir. 1924 yılında yer alan nüfus değişimi ile birlikte, Haralambos Sultanidis konağının sahipleri de Yunanistan'a gitmiştir ve konak kamu mülkiyetine geçerek 1940 yılına kadar boş kalmıştır. 1930'lu yılların başında, bu tarz yapıların taşlarının ve malzemelerinin satılması bir gelir kaynağı olarak görülmüş ve bu yönde bir teşebbüste bulunulmuştur ancak yerel halkın şiddetli karşı çıkması sonucunda bu fikirden vazgeçilmiştir. Ayrıca durumdan haberdar olan Yunan otoriteler de 1939-1940 yılları arasında taşınmazların tescillenmesi için UNESCO'ya başvuruda bulunarak Mustafapaşa'da korumacılık dönemini açmıştır (Süreyya Aytaş ile görüşme). Yapı 1940 ile 1975 yılları arasında yeni bir işlev kazanmış ve beş derslikli bir ilkokul olarak kullanılmaya başlanmıştır. Köydeki ilkokulda eğitim gören turizmci Ömer Tosun ile yapılan görüşmelerde, ilkokul fonksiyonunda sınıfların ve müdür odası gibi mekanların yapının özgün şeması içerisinde yerleştirildiği, birinci katın kuzeyinde yer alan balkonun önündeki bir sekinin de konferanslar ve tiyatro oyunları için kullanıldığı öğrenilmiştir. Anadolu'da gezen tiyatro kumpanyalarının Mustafapaşa'da oyunlarını sergilemek için de bu sahneyi kullandıkları anlatılmaktadır. 1975 yılında ise yapının işlevi tekrar değişerek Sinasos Otel olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1999 yılında da yapının bulunduğu 5 pafta 652 parsel ile hemen kuzeyinde yer alan ve otele ek olarak inşa edilen yapıların bir kısmının uzandığı 651 parselin birleştirilmesi kararı alınmış, araziye verilen yeni parsel numarası 5644 olmuştur. 2005 yılına gelindiğinde ise mülkiyeti Mustafapaşa Belediyesi'nde olan yapı 25 yıllığına Kapadokya Yüksek Meslek Okulu'na kiralanmış ve yüksek okulun rektörlük binası olarak değerlendirilmiştir. Her üç dönemde de yeni işlevlerin yapının özgün plan şeması ile uyumlu olarak değerlendirilmesi, konağın özgünlüğü açısından oldukça talihli kararlar olmuştur.

4.2 Güncel Kullanım

Yapı günümüzde Kapadokya Meslek Yüksek Okulu (K.M.Y.O.) Rektörlük binası olarak kullanılmaktadır. Yapının özgün plan şeması ile uyumlu bu kullanımda birinci kattaki özgün konak odaları ofisler olarak değerlendirilmiştir. Zemin katta yer alan mekanlar ise hem öğrencilere, hem de öğretim üyelerine hizmet eden yemekhane ve yemekhanenin mutfağı olarak kullanılmıştır. Yapının kullanım hakları, 2030 yılına

kadar Kapadokya Meslek Yüksek Okulu'nda olacaktır; koruma açısından bakıldığında böyle uzun vadeli kullanımlar yapının yararınadır.

4.3 Yapının Güncel Durumu

Yapıya dair tüm tespitlerde belirtilmesi gereken en önemli nokta yapının ebat, plan, yerleşim ve tarz olarak yöreye ait geleneksel yapılardan farklılaştığıdır. Konum açısından Mustafapaşa yerleşiminin girişinde bulunan bu yapı, abartılı ebatları ve geniş bahçesi ile bir konut izleniminden ziyade, temsil ettiği değerlerin görkemini sembolize etmek isteyen, plan açısından yöresel özelliklerden farklı olarak yapı sahibinin ekonomik gücünü gösterecek şekilde tek seferde inşa edilmiş bir konut olarak ortaya çıkmıştır. Bu açıdan değerlendirmelerde Haralambos evinin geleneksel mimari doku içerisinde yer alan ünik bir yapı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

4.3.1 Mekan tanımları

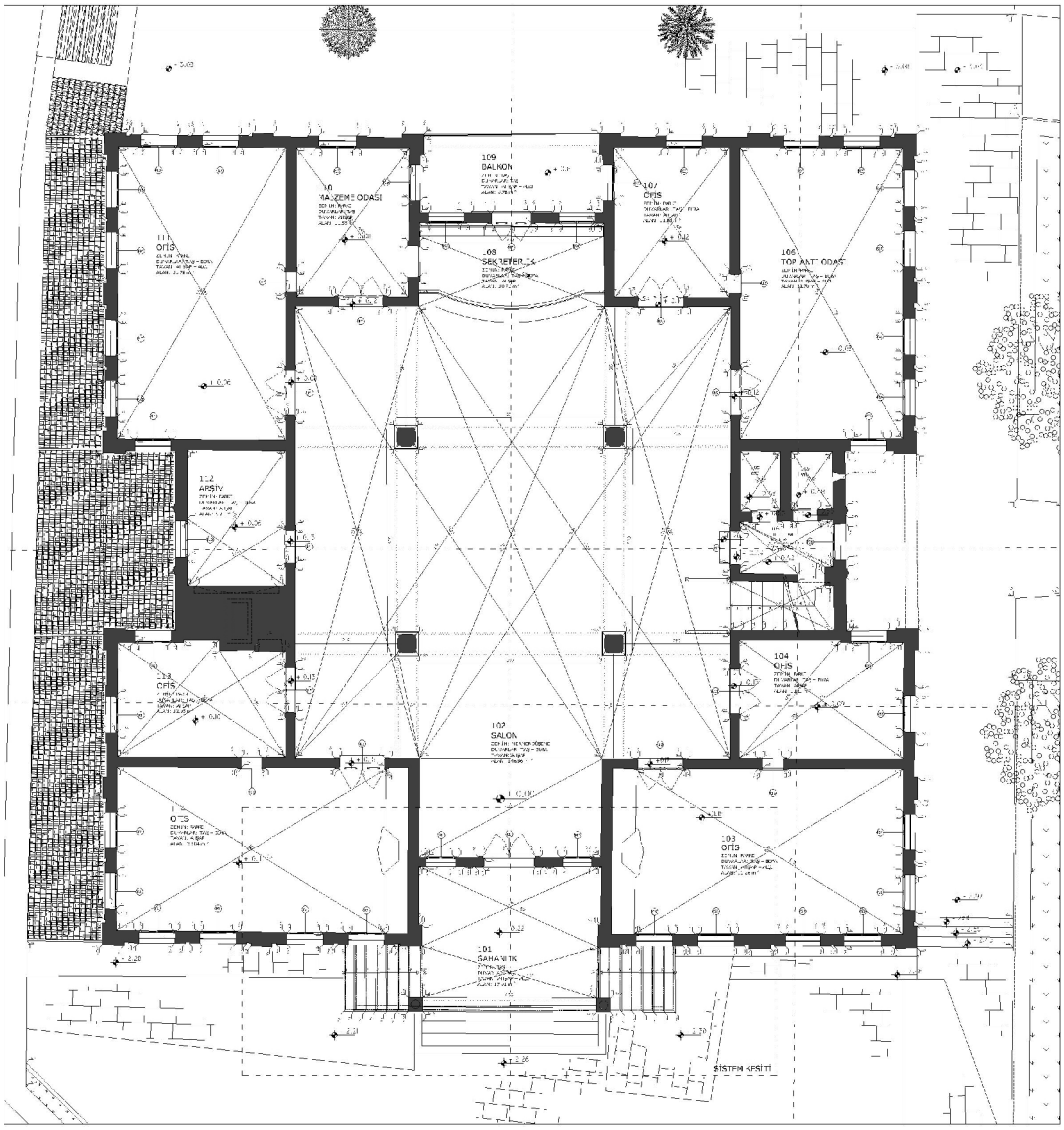
Yapının planına bakıldığında, hakim geometrik şekil, bir kenarı yaklaşık 21 metre uzunluğunda olan bir karedir. Karenin güney kenarı, yapının giriş cephesini oluşturmaktadır. Kenarların her birinin ortasında, ortalama 4,5 metre eninde dikdörtgen alanlar yaklaşık 2 metre içeri girerek planları hareketlendirir (Şekil 4.1). Bu girintilerden güneyde olanı, giriş sahanlığını oluşturan mekanı yaratmakta, kuzeyde olanı ise arka avluya bakan bir balkonu oluşturmaktadır (Şekil 4.2). Doğu ve batı kenarlarındaki girintiler ise somut mekanlar yaratmamakta, ancak cephede güçlü gölge etkileri üretmektedir. Kuzey-güney doğrultusu, yapının simetri ekseni olarak belirlenebilir. Mekan yerleşimleri karşılıklı olarak simetrik şekilde düzenlenmiştir ve bu simetri sadece plan boyutunda değil tüm cephe özelliklerinde de yansıtılmıştır. Plan şemasına bakıldığında, karnıyarık tipi denebilecek merkezi bir sofanın çevresinde düzenlenmiş sekiz adet oda, ikişerli gruplar halinde yapı köşelerini oluşturmaktadır. Güney cephesinde büyük odalar tüm cepheye yaslanırken, kuzey cephesinde odaların dar cepheleri kuzeye verilerek yapı tasarımına iklimsel kaygılar dahil edilmiştir. Sofanın doğusunda yapı içi sirkülasyonu sağlayan merdiven alanı, batısında ise işlevinin standart odalardan farklı olduğu düşünülen başka bir mekan yer almaktadır. (Şekil 4.3)



Şekil 4.1: Haralambos Evi'ne güneybatıdan bakış



Şekil 4.2: Güney cephesindeki sahanlık ve kuzey cephesindeki balkon



Şekil 4.3: Haralambos Evi birinci kat planı

Yapının birinci katına cephenin ortasında yer alan iki yanında cepheye yaslı olarak bulunan yedişer basamakla çıkılan boyutları yaklaşık 470 x 380 cm olan dikdörtgen şeklinde bir sahanlıkla (101) ulaşılmaktadır. Sahanlığın zemini taş döşemedir ve güney kısmında taşların aşınması ve mukavemetini yitirmesi sonucu bir miktar sehim yapmıştır. Sahanlık, ön cephenin ortasından yaklaşık iki metre yapı içine doğru girmektedir ve kuzey duvarında (cepheye girinti yapan duvar) simetrik olarak yerleştirilmiş giriş kapısı (K1) ve iki pencere (P1 ve P40) bulunmaktadır (Şekil 4.4). Pencereler, yapının tüm birinci kat cephesinde yer alan diziye uygun yükseklik ve ebattadır (ort. 190 x 85 cm). Sahanlığın dış hizasında ise, yapının görkemini belirtir düzende siyah ve kırmızı tüflerden yapılmış çift kemer neoklasik tarzda sütun başlıkları'na oturmaktadır. Mekanın duvarları özgün taş örgüsünün görüneceği

şekilde sıvasızdır. Mekanın döşeme kotu olan –0.22 kotu, önem kazanmaktadır çünkü yapıda tespit edilen az sayıda özgün döşemelerden biridir.



Şekil 4.4: 101 mekan kodlu sahanlık



Şekil 4.5: Girişin içeriden görünüşü

Sahanlıktaki giriş kapısından geçildiğinde (Şekil 4.5) birinci katta tüm odaların açıldığı geniş salona ulaşılır (102). Salon döşemesi kotu sahanlıktan 22 cm yukarıdadır; zemini döşemesi sonradan kaplanmış gri ve siyah mermerdir. Salon kotu projenin tamamında da referans kotu ± 0.00 olarak kabul edilmiştir. Geometrisi, bir kenarı ortalama 1150 cm olan kare olarak tanımlanabilecek salonun dış çeperlerle buluştuğu alanlar giriş cephesine ve arka cepheye doğru çıkıntı yapan dikdörtgen biçimli mekanlardır. Güneyde, giriş cephesine doğru uzanan dikdörtgen mekanın güney duvarında pencerelerin üzerinde iki sepet motifi yer almaktadır. P40 penceresinin üzerinde meyvelerle dolu bir sepet, P1 penceresinin üzerinde ise şişelerle dolu bir sepet resmedilmiştir. Kapının üst hizasında ise yaklaşık 170 x 225 cm ebatlarında bir resim vardır (Şekil 4.6). Resmin altında "Rus prensine refakat eden Yunan elçisine Japonya'da yapılan suikasti gösteren temsili resim" ibaresi bulunmaktadır. Bu resimle ilgili detaylara ileride değinilecektir. Kapı ile resim arasında yapının yatay ve dikey ana akslarında bulunan yarım daire şeklindeki dört adet pencereden biri vardır (Şekil 4.7). Bu pencerelerin özelliği, içlerindeki

geometrik şekilleri oluşturan çıtalarla ayrılan bölümlerde kullanılan camların farklı renklerde olmasıdır. Salonun merkezinde, bir kenarı yaklaşık 480 cm olan kare bir alan, 50x50 cm ebatlarında kare ayaklarla tanımlanmaktadır. Bu ayakların her biri ortalama 3 metre yükseklikte başlayan ve en üst noktaları ortalama 4.80 kotuna ulaşan sivri kemerlerle dört yönden birbirlerine ve yan duvarlara bağlanarak (Şekil 4.8) 102 kodlu mekanın tavanını dokuz birime ayırmaktadır. Ortada yer alan kare planlı birimin tavanı, bir kubbe hissi yaratacak şekilde bezemeler ve ahşap işçiliği ile oluşturulmuş görkemli bir tavana sahiptir (Şekil 4.9). Ayakların her birinden komşu ayaklara siyah mermer zemin kaplaması uzanmaktadır ve merkezdeki kare formu zemine de yansıtmaktadır (Şekil 4.10). 102 mekanının duvarları düz renk boyanmıştır ancak kemerlerin çeperleri ve ayaklar mermer görünümü vermek üzere boyanmıştır (Şekil 4.8). Ayakları birleştiren kemerlerin merkeze bakar köşelerindeki pandantifler de kalem işleri ile bezelidir (Şekil 4.11). Kuzey ve güney duvarlarda ikişer adet, batı ve doğu duvarlarında ise üçer adet kapı ile salonu çevreleyen diğer mekanlara geçilmektedir. Ayrıca doğu duvarında, iki yanında ahşap korkuluklar barındıran açık bir geçiş ile alt kota inen basamaklara ulaşılmaktadır (Şekil 4.12). Kuzey duvarda ise bankonun arkasında kalan ve yukarıda bahsedildiği gibi dış cephenin hemen arkasında bulunan dikdörtgen mekan, sekreterlik (108) olarak değerlendirilmiştir ve ileride bashedilecektir. Salonu çevreleyen diğer mekanlara açılan kapıların kotları ve eşik yüksekliklerinde belirli bir düzene rastlanmamaktadır, ayrıca bazı kapı kotlarının aşağıda olması da mekanı çepeçevre saran 8 cm yüksekliğindeki sonradan eklenmiş mermer süpürgeliğin kesintiye uğramasına neden olmaktadır.



Şekil 4.6: 102 mekanda giriş kapısının üzerinde bulunan politik konulu resim ve sepet motifleri



Şekil 4.7: 102 kodlu mekanın güney cephesi ve yarım daire formundaki penceresi



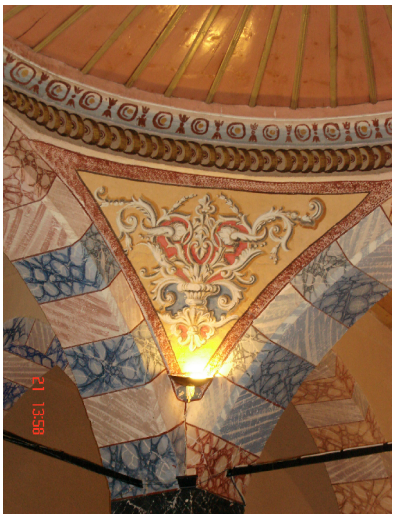
Şekil 4.8: 102 kodlu holün merkezindeki dört ayaktan güneybatıda olanı ve yan duvarlara uzanan sivri kemerler



Şekil 4.9: 102 Kodlu mekanın merkezinde bulunan ahşap tavan



Şekil 4.10: 102 Kodlu mekanın zemini



Şekil 4.11: 102 kodlu mekanda bulunan ayakların üzerinde yer alan pandantifler

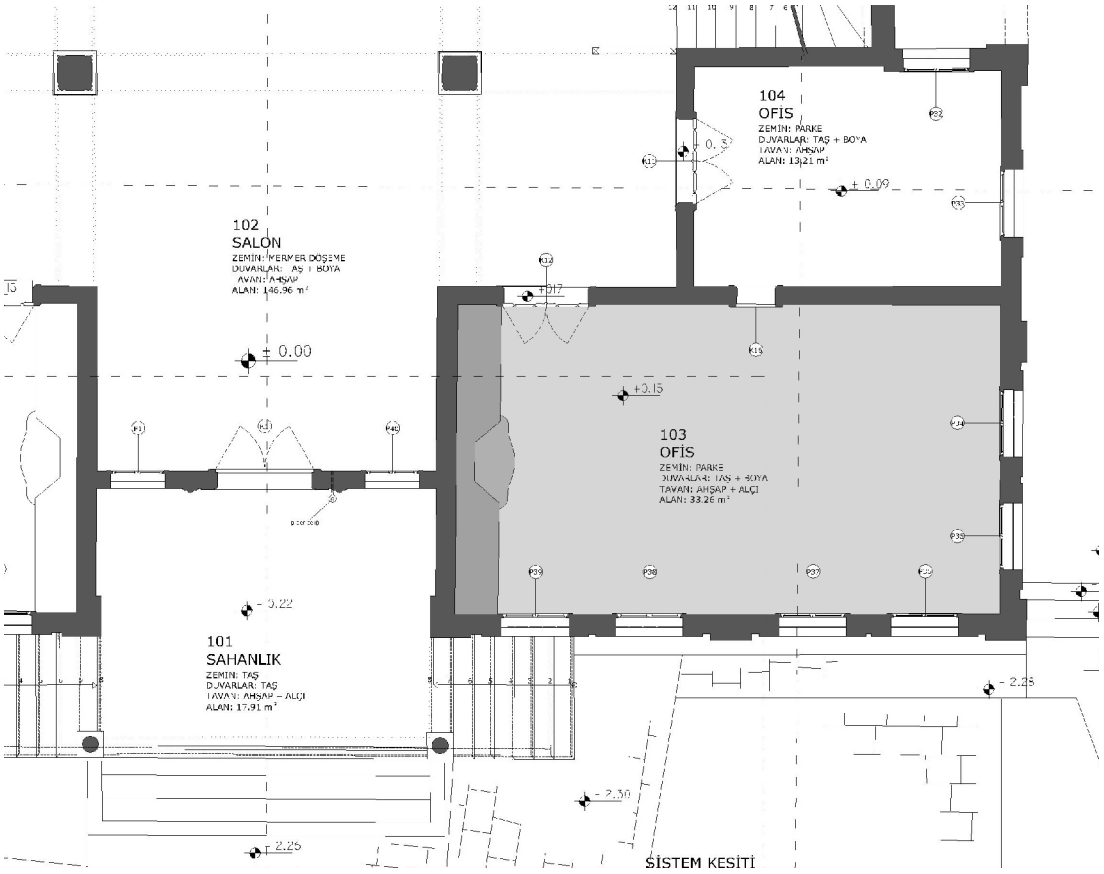




Şekil 4.12: 102 kodlu mekanın doğu kısmında alt kota inen açıklık

102 mekanının güney duvarının doğu kısmında kalan çift kanatlı özgün kapıdan (K12) (Şekil 4.14) geçilerek bir ofise (103) ulaşılır (Şekil 4.13). Tüm oda kapıları aynı boyutlarda inşa edilmiştir. Zemin kotu merkezi salona göre 15 cm yukarıdadır ve zemin kaplaması ahşap parkedir. Mekanın güney duvarında ikili gruplar halinde dört (P36, P37 ve P38, P39), doğu duvarında iki (P34, P35) pencere bulunmaktadır ve mekan yapının güneydoğu köşesini kaplamaktadır. Kabaca 765 x 435 cm ebatlarında olan oda, ofis olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.15). Odanın batı duvarına yaslı ahşap dolabın da yapının özgün mobilyalarından olduğu düşünülmektedir ancak tüm ahşap elemanlar gibi bu özgün mobilya da yağlıboya ile mekana hakim olan

yavruağzı ve açık yeşil renklerine boyanmıştır. Benzer bir dolap yapının kuzey güney ekseninde simetik konumda olan 114 kodlu odada da bulunmaktadır (Şekil 4.16). Odanın kuzey duvarında, mekanı 104 kodlu odayla ilişkilendiren tek kanatlı sade bir kapı (K16) bulunmaktadır. Kapı sövelerinin ve tarzının diğer kapılarla benzerliği ve benzer geçitlerin yapının dört köşesinde yer alan ikili oda grupları arasında da olması bu kapının özgün mimari plan içinde olduğunu düşündürmektedir ancak kullanım amaçlarından dolayı bu kapıların kilitli tutulduğu görülmüştür. Pencerelerin üzerinde, kesintisiz olarak altı pencereyi de birbirine bağlayan profilli ahşap perdelik de aynı renklere boyanmıştır. +3.00 kotunda odayı çepeçevre saran özgün ince alçı bir profil vardır. Bu alçı profilin geleneksel türk evinde karşılığı, kapı, pencere ve dolapların üst sınırını belirleyen yatay ahşaptır. Bu yatay hat mekanların kullanım sınırını belirlemektedir. (Küçükerman, Güneri 1995, s.95) Mekanda cepheye açılan üç de yıldız pencere bulunmaktadır ve boyutları 60 x 60 cm karedir. Bu pencereler her bir ikili pencere grubunun üzerinde, iki pencerenin tam ortasına hizalanmış olarak +3.71 ve +4.31 kotları arasında yer alırlar. Mekanın ahşap çıtalardan oluşan dikdörtgen formları ile yaratılmış sade bir tavan planı vardır.



Şekil 4.13: 103 kodlu mekanın planı



Şekil 4.14: K12 kapısı



Şekil 4.15: 103 Kodlu mekanın batı duvarına bakış



Şekil 4.16: 114 kodlu odada yer alan özgün ahşap dolap

104 mekanına, salonun doğu duvarının en güneyindeki çift kanatlı kapıdan (K11) geçilerek ulaşılmaktadır. Mekanın zemini salona oranla dokuz santimetre yukarıdadır ve zemin malzemesi parkedir. Mekanın doğu duvarında bir (P33), kuzey duvarında bir (P32) pencere bulunmaktadır. Kuzey duvarındaki P32 penceresi, yapının dış cephesinin doğu hattının ortasında içeriye doğru girinti yapan alana açılmaktadır.

Ortalama ebatları 430 x 305 cm olan mekan, kuzey duvarında pencerenin yanında duvarın yaptığı bir diş dışında yalın bir geometriye sahiptir. Bir önceki mekanla benzerlik taşır şekilde tüm doğu duvarı boyunca yerleştirilmiş olan özgün ahşap perdelik, kuzey duvarına dönerek duvarın yaptığı çıkıntıya kadar ulaşmaktadır ve perdeliğin alt kotu hizasında yer alan alçı profil de odanın tüm duvarlarını dolaşmaktadır. Batı duvarı penceresinin dikey merkezi hattında bulunan ve üst kotta yer alan yıldız pencere de bir önceki mekan ile benzerlik taşımaktadır.

102 mekanının doğu duvarının ortasında bulunan tek kanatlı, zeminden 42 cm yükseltilmiş ahşap kapıdan (K10) geçildiğinde ise iki tuvalet ve bir holden oluşan 105 mekanına ulaşılır (Şekil 4.17). Kot farkının kullanıcı için sorun olmaması amacıyla ahşap bir basamak yapılmış ve duvardan birkaç santimetre öteye eşiğin önüne yerleştirilmiştir. Bu mekan holde özgün taş döşemeye, tuvaletlerin bulunduğu odacıklarda ise pembe fayans döşemeye sahiptir. Tuvaletlerin kapılarının yerlerine sonradan yerleştirildiği ancak kapı kanatlarının yapının başka bir yerinden alınmış özgün kanatlar olduğu düşünülmektedir. Kapı pervazlarının da sonradan yapılmış olması ve yapıya hakim profillere sahip olmaması da dikkat edilmesi gereken bir konudur. 105 mekanının güneyinde çatıya çıkan bir merdiven bulunur. Düzensiz basamak yüksekliklerine sahip olan bu merdivenin ilk iki basamağı mekanın içine uzanacak şekilde taştan yapılmış, çatıya kadar uzanan basamaklar ise ahşaptan oluşturulmuştur (Şekil 4.18). Holün sonunda bulunan ve yapının doğu cephesinin ortasına açılan penceresi (P31) yukarıda bahsedilen birinci kat pencereleri ile aynı tarzdadır ve 105 holünün doğu duvarında da daha önce benzerlerinden bahsedilen ahşap perdelik bulunmaktadır (Şekil 4.19). Bu pencere ve perdeliğin üzerinde ise daha önce de bahsedilmiş olan yarım daire şeklindeki renkli camlardan yapılmış pencerelerden biri bulunmaktadır. Holün diğer ucunda da aynı tarzda ve yükseklikte bir pencere ana salona açılmaktadır (Şekil 4.20). Cepheye bitişik olan tuvalet odacığının doğu duvarında ise havalandırma amaçlı oluşturulduğu düşünülen ve cepheye açılan, iç yüzde yaklaşık 30 x 30 cm ebatlarında başlayan ancak daralarak dışarı açılan bir delik bulunmaktadır (Şekil 4.21). Tuvalet odacıklarının tavan yükseklikleri yapının genelinden oldukça düşüktür ve yaklaşık 10 cm kalınlığında malzeme ile kapatılmıştır.Birinci katın özgün tavan hizası ve tuvaletlerin tavanı arasında kalan boşlukta ise bir odacık oluşturulmuştur ancak görülen bir çıkış ya da kullanım amacı yoktur.



Şekil 4.17: 105 kodlu hole açılan K10 kapısı



Şekil 4.18: 105 kodlu mekandan çatıya çıkan basamaklar



Şekil 4.19: 105 kodlu mekandaki perdelik ve dairesel pencere



Şekil 4.20: 105 kodlu mekandan 102 kodlu ana hole bakan dairesel pencere



Şekil 4.21: 105 kodlu mekandaki tuvaletten dışarı açılan havalandırma

102 mekanının doğu duvarının kuzey kısmında bulunan çift kanatlı ahşap K9 kapısından geçilerek güncel kullanımda toplantı odası olarak değerlendirilen mekana (106) ulaşılır. Mekan dikdörtgen planlıdır ve pencerelerin konumları, yıldız pencereler, ahşap perdelikler ve parke döşeme gibi elemanlarıyla 106 kodlu mekan 103 mekanı ile büyük benzerlik göstermektedir. Kuzey duvarında iki pencere (P24, P25) kuzeye bakan arka cepheye açılmaktadır. İki pencerenin ortasında üst kotta kare yıldız pencere bulunur. Doğu duvarında ikili gruplar halinde dört pencere (P26, P27 ve P28, P29) üstlerinde iki yıldız pencere ile cepheye açılmaktadır (Şekil 4.22, 4.23).

Güney duvarında ise tek bir pencere (P29) doğu cephesine girinti yapan dikdörtgen boşluğa açılır. Kuzey, doğu ve kısmen güney duvarının üst pencere hatlarını dolaşan ahşap perdelikler, odayı çepeçevre sarmalayan özgün alçı profil ile tamamlanmaktadır. Odanın batı duvarında yer alan tek kanatlı ahşap kapı (K15) 107 mekanına geçişi sağlamaktadır ancak kilitli tutulmaktadır.



Şekil 4.22: 106 odasının doğu duvarı



Şekil 4.23: 106 odasının doğu duvarının dışarıdan görünüşü

Ana salonun kuzey duvarının doğu kısmında bulunan çift kanatlı özgün ahşap kapıdan (K8) geçilerek 107 kodlu ofise ulaşılır. Tek kişilik ofis olarak düzenlenmiş mekanın döşemesi parkedir. Kuzey duvarında tek bir pencere (P23) arka bahçeye bakmaktadır. Pencerenin yukarısında bir yıldız pencere bulunmaktadır. Mekanın batı duvarında ise başka bir pencere, birinci katta yer alan 109 kodlu balkonua açılır. Mekanın kuzey ve batı duvarını kısmen dönen ahşap perdeliğin çizdiği yatay hat yine ince alçı profille odayı sarmaktadır.

Salonun kuzey kısmında bir banko ile genel mekandan ayrılmış olan sekreterlik (108) bulunmaktadır (Şekil 4.24, 4.25). Yapay taştan imal edilmiş banko, dökme demirden çerçevelerle birbirine birleştirilmiş kare pencerelerle yükseltilerek 102 kodlu salondan ayrılmıştır. Zemin kotu da salona oranla 8 cm yüksektedir. Mekanın kuzeyinde bulunan ahşap ve camdan imal edilmiş dolabın arkasında balkona çıkışı sağlayan çift kanatlı ahşap bir kapı (K7) ve arka avluya bakan iki pencere (P20, P21) bulunmaktadır. Çift kanatlı ahşap kapının hemen üzerinde de yarım daire şeklinde renkli camlardan oluşan bir pencere bulunur. K7 kapısı zeminden yaklaşık 80 cm yüksektedir, bunun nedeni kapının açıldığı 109 kodlu balkonun zemin kotunun sekreterliğe oranla yaklaşık 70 cm yukarıda olması ve kapının günümüzde ortaya

çıkmış mekanda zemin ile ilişkisinin bozulmuş olmasıdır. Mekanın batı duvarında ise sonradan açılmış kemerli bir kapı malzeme odasına (110) açılmaktadır ve sekreterliğin tek girişidir. P20 ve P21 pencerelerinin hizasında birbirlerinin çok benzeri olan vazoda çiçek motifleri tavana yakın olarak yer almaktadır. K7 kapısı hizasında da, çiçeklerle aynı kotta Türk bayrakları içeren ve Türk Ordusu'na referans veren bir bezeme bulunmaktadır (Şekil 4.26).



Şekil 4.24: 108 kodlu sekreterlik



Şekil 4.25: 108 kodlu sekreterlik



Şekil 4.26 108 kodlu sekreterlik mekanının kuzey duvarındaki Türk Ordusu referanslı bezeme

K7 kapısından balkona (109) çıkıldığında, birinci katın genel döşeme kotundan yaklaşık 80 cm yukarıda olan ancak özgün taş döşemeye sahip balkona ulaşılır. Bu balkon pencerelerle çevresindeki odalara bağlanmakla birlikte arka avluya hakim bir manzaraya sahiptir (Şekil 4.27). Duvarları sıvasızdır ve bitişik nizam taş örgüsüdür. Yer yer aydınlatma elemanları ve elektrik tesisatının gömülebilmesi için gerekli tamiratlar yapılmış ve oluşan kanallar mermer tozu karışımlı harçla kapatılmıştır, ancak bu harcın parlak beyaz renk almasıyla birlikte tamirat yerleri çok net görülebilmektedir (Şekil 4.28). Kapının üst hizasında ve zeminde ahşap raylar bulunmaktadır ve bu raylarda kayarak kapının iki yanına açılan boşluklu ahşap kanatlar bulunmaktadır (Şekil 4.29). Balkon korkuluğu demirden imal edilmiştir ve tam orta hizasından yükselen 3 cm çapında bir demirle iki modüle bölünmüştür. (Şekil 4.30) Balkonun kuzey sınırı yapının kuzey cephesi ile hizalanmaktadır ve büyük kemerli geçiş cephenin iki yanını birleştirmektedir. Ancak kemer taşlarının derzlerindeki çözülme ve taşların oynaması nedeniyle demir bir strüktür ile kemerin iç yüzü desteklenmiştir. Yarım daire şeklindeki demir destek iki ayakla yükü balkonun kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerine dağıtmaktadır Balkonun batı duvarında bulunan pencere (P19) ise 110 kodlu malzeme odasına açılmaktadır.



Şekil 4.27: Arka bahçeye bakan 109 kodlu balkondan görünüş



Şekil 4.28: Balkonun güney duvarına gömülmüş elektrik tesisatı izleri

Malzeme odasına (110) giriş, salonun (102) kuzey duvarının batı kısmında bulunan çift kanatlı ahşap kapıdandır (K6). Simetriğindeki 107 mekanı gibi bu odanın da,

kuzey duvarında arka avluya açılan tek penceresi (P18), doğu duvarında balkona (109) açılan penceresi (P19) ve Köşe oda olan 111 kodlu ofise açılan tek kanatlı ahşap kapısı (K14) vardır. Bu iki odanın simetrik planlarındaki tek fark, malzeme odasının sekreterliğe açılan kemerli ve sonradan yapılmış ahşap kapısıdır (Şekil 4.31). Yıldız pencereler, perdelikler ve perdelik kotunda odayı saran alçı profil bu mekanda da mevcuttur.



Şekil 4.29: Arka bahçeye bakan 109 kodlu balkonun kapısı



Şekil 4.30: Balkonun korkuluğu ve yerleştirilmiş olan geçici destek



Şekil 4.31: 110 kodlu odadan 108 kodlu sekreterliğe açılan ahşap kapı



Şekil 4.32:111 kodlu odanın tavan bezemesi

Salonun batı duvarının kuzey kesiminde bulunan çift kanatlı ahşap kapıdan (K5) geçilerek, ofis olarak kullanılan 111 kodlu mekana ulaşılmaktadır. Bu mekan da kuzey-güney ekseninde simetriği olan 106 kodlu toplantı odasıyla birebir benzerlik göstermektedir. Doğu duvarında 110 mekanına açılan ancak kilitli tutulan tek kanatlı ahşap kapı (K14), kuzey duvarında arka avluya bakan iki adet pencere (P17, P16) ve pencereleri ortalayan tek bir yıldız pencere, batı duvarında yan cepheye açılan ikişerli pencere grupları (P15, P14 ve P13,P12) ve bu grupları ortalayarak yan pencereye açılan iki adet yıldız pencere, güney duvarında ise cephedeki dikdörtgen boşluğa açılan tek bir pencere (P11) bulunmaktadır. Kuzey ve batı duvarlarını tamamen dolaşan ve güney duvarına dönerek tek pencereyi de geçen ahşap perdelik, odayı çepeçevre dolaşan alçı profille tamamlanmaktadır. Zemin döşemesi ahşaptır. Odanın tavanı ise simetriğindeki mekandan farklı olarak göbekli ahşap bir bezeme ile tamamlanmıştır (Şekil 4.32).

Salonun batı duvarının ortasında bulunan tek kanatlı kapıdan (K4) geçildiğinde arşiv (112) mekanına ulaşılmaktadır. Burası simetriğinde yer alan tuvaletler ve tuvalet holünün olduğu 105 mekanının aksine alt ve üst kotlarla ilişkisi bulunmayan bir odadır ve tek bir pencere (P10) ile batı yönünde cephe ilişkisini sağlamaktadır. Yaklaşık 260 x 350 cm ebatlarında dikdörtgen planlı mekan, kullanım amacı doğrultusunda dolaplar ve arşiv malzemeleri ile doludur. Tek pencerenin üstünde, cepheyle ilişkili başka bir eleman olan yarım daire şeklindeki pencere renkli camlarla oluşturulmuştur (Şekil 4.33). Karşısındaki doğu duvarında da aynı tarzda bir pencere ana salona açılmaktadır. Odanın güney duvarı boyunca yerden yaklaşık yarım metre yükselerek duvara girinti yapan ve yaklaşık bir metre yükseklikte kemer görünümlü plastik bir elemanla biten bir niş vardır (Şekil 4.34, EK1, pafta 11, F-F kesiti).



Şekil 4.33: 112 Kodlu mekandaki yarım daire şeklindeki pencere



Şekil 4.34: 112 kodlu mekanda bulunan kemerli niş

Salonun batı duvarının en güneyindeki çift kanatlı özgün ahşap kapıdan (K3) geçildiğinde başka bir ofise ulaşılır (113)(Şekil 4.35). Bu ofisin de simetriğindeki ofis gibi (104) yapının yan cephesindeki dikdörtgen boşluğa açılan bir penceresi (P9) kuzey duvarındadır. Ayrıca ofisin batı duvarında da tek bir pencere batı cephesine açılmaktadır ve üzerinde, pencerenin dikey aksının hizasında bir yıldız pencere bulunur. Pencerelerin üst hizalarından dolaşan ahşap perdelik batı duvarının tamamını ve kuzey pencerensinin üzerini kapatır ve kuzey duvarının doğu kısmında bulunan dişe kadar uzanır (Resim 4.19). Kuzey duvarındaki dişe yerleştirilmiş olan gömülü ahşap dolapın özgün olduğu düşünülmektedir (Şekil 4.36). Odanın güney duvarındaki tek kanatlı ahşap kapı (K13) mekanın güneyinde bulunan odaya (114) açılmaktadır.



Şekil 4.35: 113 kodlu mekan, mekanın kuzey penceresi ve ahşap perdeliği



Şekil 4.36: 113 kodlu ofisteki ahşap gömme dolap

Birinci katta bulunan son mekan olan 114 kodlu ofise giriş salonun güney duvarının batı kısmında yer alan çift kanatlı ahşap kapıdandır (K2) (Şekil 3.37). Simetriğindeki 103 kodlu ofis ile büyük benzerlik taşıyan mekanın batı duvarında, aynı 103 mekanındaki gibi özgün olduğu tahmin edilen ahşap bir dolap yer almaktadır. Dolabın kapakları açıldığında bazı bölmelerde arka kontrplakların olmadığı ve dolabın özgün sıvasız duvarla yaslandığı görülebilir (Şekil 3.38). Odanın batı duvarında iki adet pencere (P7, P6) cepheye açılmaktadır ve pencereleri ortalayan yıldız pencere de üst kotta yerini almaktadır. Güney cephesinde de ikili gruplar halinde dört adet pencere (P5, P4 ve P3, P2) ve iki adet yıldız pencere bulunur.

Ahşap perdelik de simetriğindeki 103 odası gibi tüm batı ve güney duvarlarını dolaşmaktadır. Kuzey duvarında da yapının genelinde perdeliğin alt kotunda dolaşan alçı profil görülmektedir. Mekanın özgün oval göbekli ahşap tavan tavanı vardır (Şekil .4.39).



Şekil 4.37: K2 kodlu kapı

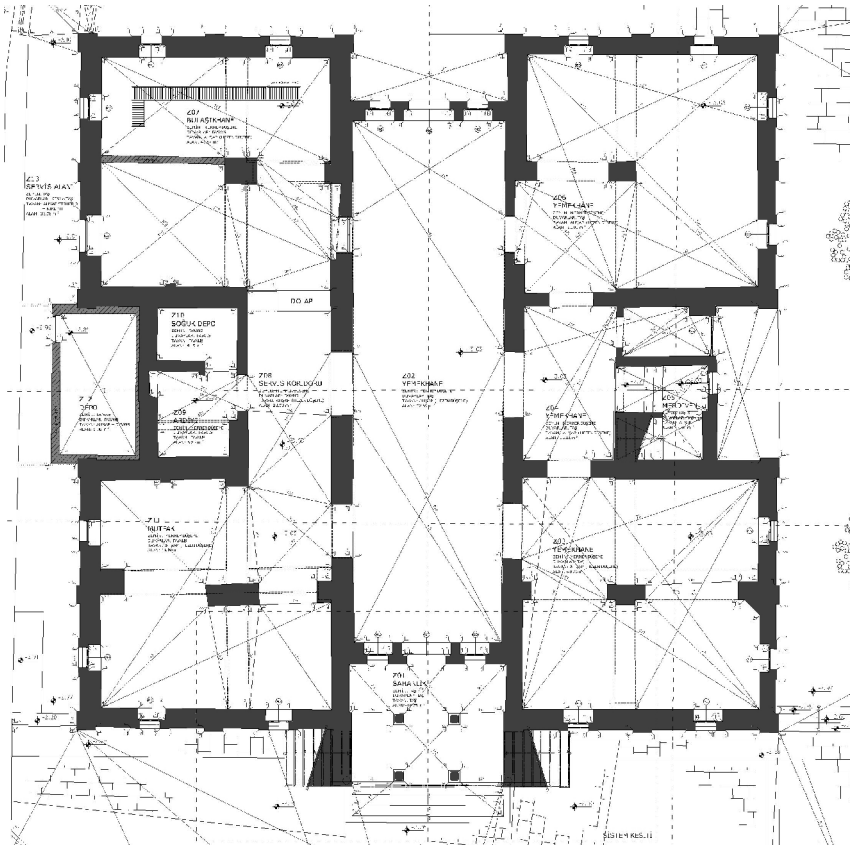


Şekil 4.38: Özgün ahşap dolabın yaslı olduğu duvar



Şekil 4.39: 114 kodlu mekanın tavan bezemeleri

Yapının zemin katının genel yerleşimi de birinci katta olduğu gibi kuzey güney yönünden geçen simetri eksenine bağlı kalınarak düzenlenmiştir. Kuzey güney ekseninde yapı boyunca uzanan dikdörtgen holden, batıda ve doğuda üçer geçit ile yan mekanlara geçilmektedir (Şekil 4.40, 4.41).



Şekil 4.40: Haralambos Evi zemin kat planı



Şekil 4.41: Z02 kodlu mekandan güney kapısına bakış

Yapının alt katı tamamen yemekhane ve mutfak olarak, idari binaya, yapıya çok yakın bulunan ve ana dersliklerin olduğu medrese binasına ve yapının arka avlusunun ötesinde bulunan yatakhanelere hizmet vermektedir. Bu kata üst kattan ulaşım Z05 kodlu mekana yerleştirilmiş olan merdiven ve holden gerçekleştirilebilse de kullanım amaçları doğrultusunda burası da ahşap bir kapı ile kapatılmış ve yemekhaneye girişler bahçe kotu ile sınırlanmıştır. Zemin katın giriş cephesine uzanan bahçe kotu –2.26 metredir. Z01 mekanının güneyinde bulunan üç sıra basamakla –2.26 kotundan, -2.86 kotuna ulaşılır. Z01 mekanı, yemekhane ana girişinin önünde bulunan kare biçimli bir sahanlıktır ve dört adet ayakla, düşey olarak hemen üzerinde bulunan 101 kodlu sahanlığın döşemesini taşımaktadır (Şekil 4.42). Ayaklar kenarları pahlı kare kesitli ve bezemesizdir. Mekanın kuzey duvarında Z02 kodlu ana hole geçişi sağlayan ahşap kapı (K18) ve kapının her iki yanında, zemin cephesinin tamamında da olduğu gibi ortalama 64 x 115 cm ebatlarında, birer pencere (P41, P60) bulunmaktadır. Z01 mekanının tavanını oluşturan taş yüzey, ayakların hizasından doğu batı yönünde boylu boyunca uzanan taş kirişlere sahiptir. Tavanda oluşan hasarlara, bir ahşap 10 x 10 cm kalasla ve çelik T profille geçici destekler yapılmıştır (Şekil 4.43).



Şekil 4.42: Z01 kodlu zemin kat giriş holüne bakış



Şekil 4.43: Z01 holü tavanı

K18 kapısından geçilerek, kuzey güney doğrultusunda yapı boyunca uzanan, yaklaşık 16 x 4,5 metre ebatlarında dikdörtgen planlı Z02 holüne ulaşılır. Holün döşeme kaplaması gri mermerdir, –3.03 kotunda tüm zemin kat mekanlarını kesintisiz dolaşmaktadır. Mekanın özgün duvarları, kaba yonu taş örgülüdür (Şekil 4.44) ve üçer büyük kemer ile etrafında bulunan mekanlara bağlanmaktadır. Ancak

sonraki dönemlerde bu açıklıkların daha düzenli olması amacı ile yöreye özgü sarı tüf taşından örülmüş yanaşık derzli duvarlar ile geçitlerin boyutları, standart kapı ebatlarında kemerli boşluklara indirgenmiştir (Şekil 4.45). Geleneksele ait kaba yonu taş örgüsü ise, tamirat harçları ve yer yer çimento kullanımı ile muhtemelen özgününden daha geniş derzlere sahip olacak hale getirilmiştir. Mekanın tavanı ise doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiş, çapları 10 ila 20 cm arasında değişen hezenlerle kapatılmış, üzerlerine çelik file serilmiş ve filenin üzerinde çimento ile bir katman oluşturulmuştur (Şekil 4.46). Mekanın kuzey cephesinde de arka bahçeye çıkan kapı (K19) ve kapının her iki yanında birer pencere (P48,P49) bulunmaktadır (Şekil 4.47). Hem kuzeyde hem de güney duvarında bulunan kapılara içeriden bakıldığında dikdörtgen kapı kanatları görülmektedir ancak dış cephede kapı üstlerindeki taşlar kemerli görünüm sağlayacak şekilde biçimlendirilmiştir. Mekan, yemek servisinin yapıldığı tezgahı ve yemek masalarının bir kısmını içerir.



Şekil 4.44: Z02 kodlu mekanın bir duvarı



Şekil 4.45: Z02 kodlu mekanda bulunan kemerlerin içine örülmüş duvarlar





Şekil 4.46: Hezenler **Şekil 4.47:** Z02 kodlu mekanın kuzey cephesi

Doğu ve batı duvarlarının en kuzeyinde ve güneyinde bulunan açıklıklardan geçildiğinde, yapının dört köşesini oluşturan kare planlı, ortalama 7 x 7 m boyutlarında mekanlara ulaşılır. Bu kare biçimli mekanlardan ilki, Z03 olarak kodlanmış olan ve yemekhane olarak kullanılan alandır ve bu alana geçiş Z02 holünün doğu duvarının en güneyindeki kemerli geçitten sağlanmaktadır.. Mekanın ortasında dikdörtgen biçimli bir ayak dört yönden kemerlerle duvar ortalarına bağlanmaktadır (Şekil 4.48). Ayağın boyutları ortalama 116 cm x 60 cm.'dir ancak enkesiti üstlere çıktıkça doğu-batı yönündeki kemerlerle uyumlu olarak genişler. Ayağın doğusunda ve batısında kalan kemerler yerden yaklaşık 1 m yükseklikte başlar, ancak duvar yüzeyine kadar uzanmaz, öne birkaç cm çıkıntı yapan bir duvar parçası ile birleşir. Kuzey ve güney yönlerinde kalan kemerler ise yerden yaklaşık 60 cm yüksekte başlar ve duvarlarla hemzemin sonlanır. Mekanın güney cephesinde iki (P58,P59), doğu cephesinde iki (P56,57) pencere bulunur. Zemin kattaki pencerelerin ebatları tüm cephede düzenlidir ve yaklaşık 115x65 cm.'dir, ancak pencere girintileri iç yüzeyde düzensizdir (Şekil 4.49). Mekanın tavanı da Z02 mekanında görülen hezenlerle kaplıdır ancak güney kısmındaki ortalama 2.60 metrelik tavan yüksekliği, kuzey kısmında ortalama 2.45 metreye düşmüştür. Bu fark, üst katta yer alan mekanların ana salon ile döşeme kotu bazında ilişkisinin yansıması olarak görülebilir. Mekanın kuzey duvarının batı kısmında bulunan kemerli geçitten Z04 mekanına ulaşılır.



Şekil 4.48: Z03 kodlu mekanda bulunan taş ayak ve kemerler



Şekil 4.49: Z03 mekanı pencerelerinden biri ve hezenler

Z04 mekanı da yemek yeme alanı olarak kullanılmaktadır. Ortalama 2.80 m x 4.70 m ebatlarındaki dikdörtgen mekanın doğu duvarında ahşapla kaplanmış olan yüzeyin arkasında Z05 kodlu merdiven mekanı yer almaktadır. Duvar örgüsü, tavan malzemesi ve zemin kaplaması diğer mekanlardakinden farksız olmakla birlikte, doğu duvarından dışarı çıkan kapıya (K20) ulaşımı sağlayan hole geçişi ayıran duvar parçası sonradan örülmüş yanaşık derzli tüf taşından imal edilmiştir (Şekil 4.50). Batı duvarında bulunan kemerli geçit, Z02 kodlu orta hole bağlanmaktadır. Kuzey duvarında ise Z06 kodlu yemek yeme mekanına geçişi sağlayan kemerli geçit bulunur (Şekil 4.51).



Şekil 4.50: Z04 kodlu mekandan K20 kapısına geçiş



Şekil 4.51: Z04 mekanından Z06 kodlu mekana geçiş



Şekil 4.52: Z05 mekanına geçen ahşap kapı

Z05 kodlu merdivenin ahşap bir kapıyla (Şekil 4.52) önü kapatılmış ilk sahanlığı –2.77 kotunda olup 88 cm enindedir. –2.03 kotundaki ikinci sahanlığa üç basamakla ulaşılmaktadır. Sahanlıkta P55 kodlu pencere yer almaktadır (Şekil 4.53). Bu sahanlıktan yedi basamak çıkılarak ise 102 kodlu birinci katta bulunan büyük salona ulaşılır. Basamakların malzemesi mekanın özgün döşemesi olan doğal taştır.



Şekil 4.53: Z05 kodlu mekanın alt basamakları ve sahanlığındaki pencere

Z06 kodlu yemekhane odacığı da Z03 mekanıyla benzer düzende olup, odanın merkezinde bulunan 80 x 65 ebatlarındaki ayaktan yükselen ortalama 60cm enindeki kemerler kuzey, güney ve batı yönünde duvarlara bağlanmaktadır. Mekanın doğu duvarında iki adet (P53, P52) ve kuzey duvarında iki adet (P50,P51) pencere bulunmaktadır. Mekanın batı duvarının güney kısmında da Z02 kodlu salona ulaşan kemerli geçit vardır ancak bu geçit diğerlerinden farklı olarak, kalınlığı 60 cm olan duvarın iki katmanlı olarak örülmesi ile oluşmuştur (Şekil 4.54). Z02 holüne bakan 30 cm.'lik kısımda 109 cm eninde ve 190 cm yüksekliğinde bir kapı oluşturulmuş, Z06 mekanına bakan 30 cm.'lik kısımda ise 257 cm eninde daha yüksek kemerli bir boşluk vardır. Bu geçitten Z02 mekanına, Z02 mekanının batı duvarında aynı hizada bulunan başka bir kemerli geçidi kapatan çarpan kapıdan da Z07 kodlu bulaşıkhane mekanına geçilir.



Şekil 4.54: Z06 mekanı ile Z02 mekanı arasındaki kemerli geçit

Z07 mekanının biçimsel olarak Z06 kodlu mekanla simetri ilişkisi içinde olduğu, odanın içinde yer alan ayağın duvar ile mesafeleri, üç yönde kuzey, doğu ve güney duvarlarına saplanan kemerlerin varlığı, çarpan kapılı geçişin gömülü olduğu iki katmanlı örülmüş duvardan anlaşılabilir (Şekil 4.55). Mekanı Z06'dan faklılaştıran özellikler ise genel olarak sonradan uygulanmış, işlev ile ilişkili niteliksiz ilavelerdir. Tüm düşey yüzeyler, 15x15 ebatlarında beyaz fayansla kaplanmış, ancak kemerlerin iç yüzeyleri olduğu gibi bırakılmıştır ve bu yüzeylerde özgün malzemenin tüm yapının zemin katında süregelen taş örgüsü olduğu görülmektedir. Zemin kaplaması tüm zeminde kesintisiz süren mermer yüzeydir ancak bu mekanda ızgaralarla fazla suyun tesisata verilmesi sağlanmıştır. Mekanın ortasında bulunan ayağın batı yüzeyinden batı duvarına 20 cm kalınlığında bir duvar eklenmiştir. Kuzey duvarında arka avluya bakan iki pencere (P46, P47), batı duvarında bir pencere (P45) ve özgün yapıdaki kapı boşluğu yeniden değerlendirilerek imal edilmiş bir kapı (K20) vardır (Şekil 4.56). Mekanın güneyinde demir bir kapı ve ahşap bir dolabın arka yüzeyi görülür (Şekil 4.57).

Demir kapıdan geçildiğinde Z08 kodlu servis holüne ulaşılır, bu hol aynı zamanda doğu duvarındaki kemerli geçitten Z02 kodlu yemekhane holüne açılmaktadır ve bu kemerli kapı servis bankosuna dönüştürülmüştür. Holün tamamında da düşey yüzeylerde diğer mutfak mekanlarında da kullanılan 15x15 ebatlarındaki beyaz fayans kaplama vardır. Tüm mekanlarla ortak bir nokta da tavandaki hezenlerdir.

Holün kuzey sınırını ise demir kapı ile mutfak eşyalarının istiflendiği ahşap dolap belirlemektedir (Şekil 4.58). Mekanın batı duvarında dikdörtgen bir kapı boşluğundan, ardiye olarak kullanılan, ortalama 2.60m x 2.40m ebatlarındaki Z09 kodlu mekana geçiş vardır (Şekil 4.59).



Şekil 4.55: Z07 mekanının doğu girişi



Şekil 4.56: Z07 mekanından batı yönünde açılan K20 kapısı



Şekil 4.57: Z07 mekanının güneyindeki dolabın arkası



Şekil 4.58: Z08 kodlu servis holü



Şekil 4.59: Z09 kodlu mekandaki iptal edilmiş kapı ve soğuk deponun girişi

Z09 mekanının tavan yüksekliği, ortalama 2.60m ile 2.40m arasında değişen diğer mekanlardan faklı olarak 2.88 cm.'dir ve bir tek bu mekanda hezenlerle tavan kapatılmamış, yeni betonarme bir döşeme yapılmıştır (Şekil 4.60). Bu tavan yüksekliğine bağlı olarak da üst kat ile mekanın arasındaki döşeme kalınlığı 20 cm civarındadır. Ardiye mekanı aslında iki küçük mekanın birleşimden oluşan bir oda olarak tanımlanabilir. Bu iki mekandan ilki güney kısımda, alçak ancak geniş bir kemerin arkasında bulunan büyükçe bir niş olarak adlandırılabilecek boşluktur ve mutfak işlevinde gerekliliği bulunan malzemelerden bir kısmı burada tutulmaktadır. Diğer boşluk ise, doğusunda holden gelen kapının bulunduğu, kuzeyinde Z10 kodlu buzhanenin olduğu, batısında ise yapının dış duvarına ulaşan kapatılmış geçişin olduğu dikdörtgen holdür. Z08 kodlu hole geri dönülüp güneye devam edildiğinde kuzey-güney yönündeki aksa göre simetriğinde Z03 kodlu yemekhane alanı bulunan Z11 kodlu mutfak mekanına ulaşılmaktadır (Şekil 4.61).

Z11 mekanı, Z03 kodlu mekan ile yalnızca konum olarak değil, içerideki ayağın yeri, ebatları ve şekli, kemerlerin duvarlarla bağlantıları gibi detaylarda da simetrik özellikler taşımaktadır. Bu mekanda da yapının tümünde olduğu gibi hezen tavan kaplaması, düşey yüzeylerde ise mutfak bölümlerinde olduğu gibi 15cm x 15cm

ebatlarında beyaz fayans kaplaması bulunmaktadır. Kuzey duvarının batı kısmında küçük bir diş oluşturularak tesisat gizlenmiş, ayak ve kemerler tarafından mekanın dörde bölündüğü düşünülürse kuzeybatı kısmında yemek pişirme alanı düzenlenmiş ve büyük bir aspiratör hezen tavan asılmıştır (Şekil 4.62). Bu nedenle mekanın batı duvarının kuzey kısmında kalan pencere boşluğu ve pencere ahşap parçalarla kapatılarak ve yerinde sabitlenerek yemek pişirme alanının dış yüzeyle ilişkisi kesilmiştir. Batı duvarının güney kısmında ise tek bir pencere (P44) vardır (Şekil 4.62). Güney duvarında iki pencere (P43, P42) ön cepheye açılmaktadır.



Şekil 4.60: Z09 mekanının betornarme döşemesi



Şekil 4.61: Z11 kodlu mekana kuzeyden bakış



Şekil 4.62: Z11 mekanındaki aspiratör



Şekil 4.63: Z11 mekanındaki boyanarak kapatılmış pencere

Z07 mekanına dönülerek K20 kapısından dışarı çıkıldığında, dış cephe ve bahçe duvarı arasında kalan alanın tek kat yüksekliğinde eğimli ahşap strüktürün üzerinin marsilya kiremidiyle kaplanması ile oluşturulmuş Z13 kodlu servis mekanına ulaşılır (Şekil 4.64). Bu mekana çıkışta kot içeriye göre 9 cm yükselmekle birlikte bu kot tüm cephe boyunca aynı değildir ve mekanın en güneyinde –2.77 m kotundan başlayıp en kuzeyde –3.10 m kotuna kadar inmektedir. Mekanın ebatları yaklaşık 23 m (yapının tüm batı cephesi ve kuzeyde 2 metre uzunluğunda bir alan) x 1.70 m olarak tanımlanabilir. Mekanı örten eğimli ahşap çatı strüktürü, birinci kat silmesi ile bahçe duvarı harpuştasının alt hizası arasında yer almaktadır. Mekanın en güneyinde, batı duvarına yaslı -2.71 m kotunda dikdörtgen bir taş seki ve güney sınıra yaslı –2.28 kotunda taş bir basamak vardır. Demir bir parmaklık, güney cephesini ön bahçe ile ayırmaktadır (Şekil 4.65). Mekanın orta hizasında, yapının batı cephesinde yer alan dikdörtgen girintiye oturtulmuş ve cephe yüzeyinden batı yönünde 80 cm kadar taşan başka bir soğuk depo bulunmaktadır (Şekil 4.66).



Şekil 4.64: Z13 mekanı



Şekil 4.65: Z13 mekanının güney çıkışında yer alan demir parmaklık



Şekil 4.66: Z13 mekanında yer alan depo

Z12 kodlu depo -2.84 kotundadır ve tüm yüzeyleri fayansla kaplanmıştır. Kuzey sınırda ise yapının kuzeybatı köşesinden 2 metre daha uzanan bir alanda batıda sokağa açılan bir bahçe kapısı, kuzeyde yeraltında bulunan depo alanlarına doğru açılan bir kapı ve doğuda arka avluya açılan demir bir kapı vardır. Kuzeydeki kapıdan geçildiğinde Z14 kodlu deponun girişine ulaşılmaktadır. Ancak depo mekanının asıl kullanım alanına ulaşmak için kuzey yönünde yatayda 7 metre kat

eden merdivenlerden geçmek gereklidir. İlk on basamakla –4.70 kotundaki 153cm uzunluğunda sahanlığa ulaşılmaktadır, bir on basamak daha inilerek –6.55 kotuna ulaşıldığında ise arka avlunun altına gömülmüş, doğu-batı yönünde uzanan yaklaşık 17.50m x 2.40m ebatlarındaki depoya ulaşılmaktadır. Asıl depoya ulaşımı sağlayan merdiven alanının üzerinde zeminden 2.80m kadar yükselen yanaşık derzli tüf taşından örülmüş bir yapı vardır (Şekil 4.67). Bu yapının doğu duvarının kuzey kısmında avluya açılan sabit camlı 1.32m x 1.42m ebatlarında bir pencere bulunmaktadır ve Z14 mekanının doğal aydınlatması bu pencere ile sağlanmaktadır. Z14 mekanının tavan örtüsü modern yöntemlerle inşa edilmiş teras çatıdır ve yukarıdan bakıldığında siyah zift katmanı görülmektedir. Z14 mekanının kuzey duvarına komşu olarak Z15 kodlu bir ofis bulunmaktadır. Z15 kodlu ofis mekanın ihtiyaçlarını karşılaması düşünülerek Z14 mekanı gibi sonradan eklenmiş bir yapıdır; yanaşık derzli sarı tüf taşı ile dokusal benzerliğin yakalanması amaçlanmışsa da, mekanın doğu cephesindeki taş üzerinde yer alan bezemeler, pencere ebatları, ahşap saçak detayı gibi öğeler yapıyı tarz olarak başkalaştırmıştır. Mekanın çatısı ahşap strüktürle tek eğimli olarak oluşturulmuş, marsilya kiremidi ile kaplanmıştır (Şekil 4.68).



Şekil 4.67: Z14 kodlu depo girişinin üzerini kapatan yapı



Şekil 4.68: Z15 kodlu ofis

Yapının içinde yer aldığı parseldeki yerleşim, yapının güneyinde yer alan bir ön bahçe, doğusundaki alanda bulunan bir yan bahçe ve yapının kuzeyinde bulunan arka avlu ile şekillenmiştir. Ön bahçeye sokaktan giriş, bahçe duvarının güney kısmında, 140 cm eninde bir açıklıktandır. Bu açıklık yaklaşık 210 cm yüksekliğindedir ve sokak kotunun biraz altından bahçeye giriş vermektedir (Ek1, pafta 15) . Ayrıca kapı açıklığının çevresi de bezemeli ve dikkat çekicidir (Şekil 4.69). Bu kapı açıklığının ve bezemelerin nitelediği duvar parçası ile birlikte bahçede bulunan iki sütunun tanımladığı 20 metrekare ebadındaki dikdörtgen alan bir giriş saçağı oluşturmaktadır (Şekil 4.70). Ön bahçe kotu bina girişinin önünde –2.26 olup, güneyde bahçe girişine çıkan üç basamağın hizasına gelince –2.15'e yükselmektedir. Bahçe girişi ve bahçenin güney hizası boyunca dümdüz uzanan –1.62 kotundaki alan ise parseli sokağın yüksekliğine taşıyarak sınırlandırır. Binanın doğusunda kalan yan bahçede, zemin altına gömülmüş, yapının yeniden işlevlendirilmesi ile birlikte inşa edilmiş tuvalet mekanları bulunmaktadır (Şekil 4.71). Bahçe kotu ortalama –1.70 metredir, ancak yapının doğu cephesine yaslı olarak arka avluya kadar devam eden yol, ön bahçeden üç basamak inilmesi ile birlikte –2.97 kotuna iner ve arka bahçeye kadar –

3.03 kotuna inerek çok hafif bir eğimle devam eder (Ek1, pafta 3). Bu yol yapının arka avlusuna ulaşmakla birlikte yan bahçenin kuzeyi ile güncel durumda yurt olarak kullanılan ek yapının arasında kalacak şekilde doğuya dönerek, en doğuda on üç basamakla –0.81 kotuna çıkar ve parselin doğusunu sokak kotuna ulaştırarak iki kemerli kapı ile sokağa açılır (Şekil 4.72). Arka avlu, yapının kuzey cephesinden parselin en kuzeyine kadar ulaşmaktadır (Ek 1, pafta 2).



Şekil 4.69: Parselin güneyindeki avlu girişi



Şekil 6.70: Avlu girişi (içeriden)



Şekil 4.71: Bahçenin doğu kısmında yer altına gömülmüş WC mekanı



Şekil 4.72: Parselin doğu girişi

4.3.2 Cephe özellikleri

Yapının tüm cephelerinde katı bir geometrik düzen içinde yatay ve düşey hatların hakim olduğu, ancak cephelerin orta hizalarındaki geri çekilmeler ile yaratılan alanların ve bu alanları vurgulayan kemerli ya da bezemeli yüzeylerin kullanımı ile

yapının cephelerinin hareketlendirildiği görülmektedir. Cephelerde yanaşık derzli kesme tüf kullanılmış ancak tüfün farklı renk ve sertlikte çeşitleri yine geometrik düzeni bozmadan bir araya getirilerek birinci kat-zemin kat ayrımı, düşey elemanlar ve kat silmeleri vurgulanmış, kalkan duvarların köşe taşları da koyu gri tüf bloklar ile örülmüştür (Şekil 4.73).



Şekil 4.73: Yapının güney cephesi

Yapının giriş cephesi güney cephesidir. Plan tanımlarında da bahsedildiği gibi, giriş saçağını oluşturan mekan, cephe hizasından ileridedir; iki yandan yükselen basamakları, asma (ikiz) kemerli karşılama cephesi ve yapı cephelerinin en yüksek noktasını oluşturan kalkan duvarı ile baskın etki yaratılmıştır. Asma kemerler, yörede tekrar edilen bir motiftir ve bu yapının geleneksel dokuya dahil olduğu detaylardan biridir. Kemerlerin oturduğu iki adet sütun, Asma kemerleri taşıyan sütunların oturduğu kare planlı kaideler aynı zamanda giriş sahanlığının korkuluk demirlerinin yaslandığı yüzeyleri oluşturmaktadır (Şekil 4.74). Sütun başlıkları Neoklasik tarzdadır ki bu da yöresel konutlardan farklılaşan, büyük ticari merkezlerle ile sosyal ilişki içinde olma iddiasını detaylarına taşıyarak içerisindeki üst-ekonomik sınıfa ait yaşama atıfta bulunan imgelerden biridir (Resim 4.75). Asma kemerlerde gri ve kırmızı tüf almaşık olarak kullanılmış, kemerlerin kesişim noktasında sütun başlıkları

ile uyumlu bir sarkıt bezeme elemanı kullanılmış, özgün iki sıra demir gergi ile gerekli statik takviye yapılmıştır (Şekil 4.76). Zemin katın giriş cephesi ile ilişkisini kuran Z02 kodlu mekanında bulunan pahlı kare kesitli dört ayaktan güneyde olan ikisi cepheye yansımakta ve zemin katta görülen dikdörtgen açıklığın iki üst köşesinde kullanılan taş profiller basamak hattının boşluğa yaklaştığı yüzeyde daha sağlam ve sağlıklı bir görüntü elde edilmesini sağlamaktadır (Şekil 4.77).



Şekil 4.74: Korkuluk ve sütun kaidesi birleşim detayı



Şekil 4.75: Yapı girişindeki neoklasik sütun başlıkları



Şekil 4.76: Askı kemerden bir detay



Şekil 4.77: Yapının güney cephesindeki bodrum kat girişinin taş profilleri

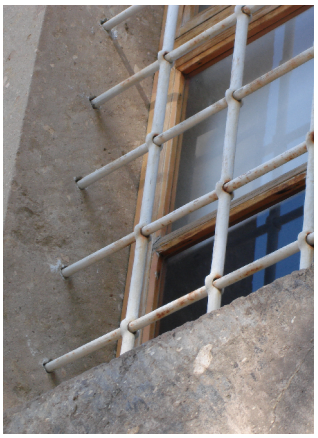
Girişin sağında ve solunda kalan cephe yüzeyleri, birinci kat hizasında ve saçağın 85 cm altında iki kat silmesiyle yatay olarak bölünmüştür. Zemin kat silmesi giriş hattında cepheye yansımadan 101 mekanının iç köşelerinden devam ederek yapının birinci kat giriş kapısının iki yanında buluşmaktadır. Saçağın altında yer alan kat silmesi ise 45 cm yüksekliğinde olup, girişi niteleyen daha yüksek kalkan duvar hizasında, yukarı doğru 27 derece eğimle iki yandan gelerek buluşmaktadır. Her iki kat silmesi de kesintiye uğramadan yapının dış çeperlerini takip ederek devam etmektedir. Yapı köşelerinde ve cephelerdeki geri çekilmeler ile bölünerek oluşturulan cephe parçalarının orta hizalarında, eni 58 ila 56 cm arasında değişen pilastrlar ortalama 3 cm kadar öne çıkarak cepheleri dikey olarak bölmektedir (Şekil 4.78). Böylece zemin ve birinci katta oluşturulan dikdörtgen alanlarda pencere açıklıkları ritmik bir düzen içinde yerleştirilmiştir. Güney cephesinde, birinci katta ikişerli gruplar halinde yerleştirilen 94 x 189 ebatlarında sekiz adet pencere giriş yüzeyinin sağında ve solunda simetrik olarak yer almaktadır. Pencerelerin hepsinde ortalama 28 cm eninde, yüzeyden 3 cm çıkıntı yapan gri tüf söveler bulunmaktadır. İkili pencere gruplarının orta hizalarında yukarıda, dik açılı eşkenar dörtgen çerçeveli yıldız pencereler almaşık olarak kırmızı ve gri tüf taşından yapılmıştır (Şekil 4.79). Zemin kat yüzeyleri ise gri tüftendir ve her bir bölünmüş alanda, 62 x 114 ebadında tek bir pencere, 28 cm eninde olan sövesi ile birlikte cepheye açılmaktadır. Sövelerin alt hizası, bu cephede bahçe zeminine dokunmaktadır. Tüm pencerelerde özgün geçmeli demir parmaklıklar bulunmaktadır. Et kalınlığı 6-8 mm arasında değişen pencere parmaklıkları, duvarlarına saplanmaktadır (Şekil 4.80). Yapının batı kısmında sonradan yaratılmış kapalı alanın güney cephesine yansıması ise zemin kat hizasında sonradan eklenmiş demir bir parmaklık ve eğimli ahşap çatının yandan görünüşü olarak gelişmiştir. Köşeler hariç, gri tüf taşı sıralarının kalkan duvara ulaştığı noktalarda yapının genelinde çörtenler bulunmaktadır. Güney cephesindeki çörtenler, daire en kesitli, ileri 65 cm kadar uzanan elemanlardır ancak güncel kullanım içerisinde su, bakır yağmur oluklarına aktararak tahliye edildiği için için işlevsiz durumdadırlar.



Şekil 4.78: Güney cephesi pencere düzeni



Şekil 4.79: Yıldız pencere detayı



Şekil 4.80: Özgün geçmeli demir parmaklık

Yapının doğu ve batı cepheleri aslında simetrik olarak planlanmıştır ancak müdahalelerle birlikte batı cephesinde büyük değişiklikler, doğu cephesinde ise hafif değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu cephelerin ortasındaki 425 cm enindeki geri çekilmeler kuzey ve güney cephelerinin aksine döşemeyi de kapsayacak şekildedir ve saçak silmesinin altında tüm cepheyi ikiye ayırmaktadır (Şekil 4.81). Saçak silmesi hizasında ise geri çekilmelerin iki yanında kalan cephe parçaları, 165 cm yüksekliğinde bir kemerin tepe noktasında birleşmektedir. Her iki cephede de kemerin kilit taşı ve üzengi taşları kırmızı tüften yapılmıştır. Her iki cephede kat silmeleri ve yapının tümünde devam eden ritmik düşey hatlar simetrik olarak yerleşmiştir ancak zemin kat silmesi, geri çekilmenin olduğu alana ulaştığında doksan derece dönerek yukarı çıkmaya başlar ve doğu cephesinde 105 mekanının, batı cephesinde 112 mekanının yarım daire şeklindeki pencerelerinin üzerinden dolaşarak tekrar aşağıda başladığı kota döner (Şekil 4.82). Birinci kat hizasındaki dört cephe bölümünde güneyden kuzeye sırayla 2, 1, 2, 2 adet 28 cm eninde gri tüften yapılmış söveli pencere ve güney cephesindekilerle aynı hiza ve düzende yıldız pencereler bulunmaktadır; geri çekilmenin olduğu alanlarda da doğu cephesinde 105, batı cephesinde 112 mekanlarından açılan pencereler görülmektedir. Zemin kat cepheleri ise asıl farklılaşmanın yaşandığı cephelerdir, batı cephesi sonradan eklenen kapalı mekanın çatısı tarafından zemin kat silmesinin hemen altından kapatılmıştır (Şekil 4.83). Doğu cephesinin zemin katında ise her bir cephe bölümünde, güney cephesinde olduğu gibi tek bir pencere bulunmaktadır ve zemin kotu güney cephesine nazaran 70 cm aşağıda olduğu için yapının zemin ile ilişkisi 56

cm yüksekliğinde ve 2-3 cm kalınlıkta taş bir subasmanla kurulmuştur. Geri çekilmenin olduğu alanda ise, yemekhaneden dışarıya açılan, 1,5 kanatlı 123 x 226 cm ebatlarında bir ahşap kapı ve birinci kat ile zemin katı bağlayan merdivenlerin sahanlığından dışarı açılan pencere görülmektedir (Şekil 482). Pencere özgündür ancak yemekhane sirkülasyonunu sağlaması amacıyla sonradan bir ahşap kapı eklenmiştir. Her iki cephede de üçer adet çörten bulunmaktadır. Güney cephesinden farklı olarak bakır yağmur olukları bu cephelerde çörtenlere bağlanmıştır. Merkezdeki çörtenler güney cephesindekileri gibi daire kesitli, yanlardakiler ise sekizgen kesitlidir (Şekil 4.84).



Şekil 4.81: Yapının batı cephesi



Şekil 4.82: Doğu cephesindeki geri çekilme



Şekil 4.83: Yapının batı cephesinde kapatılmış zemin kat



Şekil 4.84: Sekizgen ve daire kesitli çörtenler

Kuzey cephesi, yapının arka avlusuna bakan cephedir. Bu cephedeki geri çekilme duvar düzlemlerinde olup döşeme hizaları yapının dış sınırlarına kadar uzanarak birinci katta bir eyvan, zemin katta ise bahçe kotundan 15 cm yüksekte bir sahanlık oluşturur (Şekil 4.85). Eyvanın cephe ilişkisini kuran kemer doğu ve batı cephelerindekine benzerlik göstermekle birlikte, kilit taşı kırmızı tüften olmakla birlikte üzengi taşları gri tüften imal edilmiştir.



Şekil 4.85: Kuzey cephesi ve eyvan

Yapının zemin kat silmesi, geri çekilmenin olduğu alanda birinci kat balkonunun döşeme hizasına kadar yükselerek düz devam etmektedir, saçak silmesinde ise düşey hareket yoktur. Zemin kat cephe bölümlerinde de yapının tümünde olduğu gibi birer pencere vardır. Doğu cephesinde görülmeye başlanan taş subasman bu cephede de sürekliliğini korumaktadır. Zemin katta yemekhane çıkışının önündeki sahanlık alanının cephe hizası, diğer kemerlere göre daha basık ve daha az gösterişli bir kemerle bitirilmiştir. Balkonun üstünü kapatan kemerde ve kalkan duvarda oluşmuş yapısal hasardan dolayı Kapadokya Meslek Yüksek Okulu tarafından 2007 yılında kemerin karnını destekleyecek şekilde, çelik kutu profillerden üretilmiş bir kalıp balkon zeminine ayaklar üzerinde sabitlenmiş ve hasarın boyutunun büyümesi geçici

olarak engellenmiştir. Birinci katta düşey hatlarla oluşturulmuş cephe bölümlerinin köşelere yakın olanlarında ikişer, merkeze yakın olanlarında birer adet söveli pencere bulunmakta, her bir pencere grubunun üstünde de yıldız pencereler yer almaktadır. Doğu ve batı cephelerinde olduğu gibi üç adet çörtenden ortada olanı daire kesitli, doğu ve batıda olanları ise sekizgen kesitlidir, su olukları ile ilişkileri de doğu ve batı cephelerinde olduğu gibi, bakır boruların çörtenlere saplanarak suyu tahliye etmesine dayalıdır.

Yapının estetik görüntüsü sadece bina cepheleri ile sınırlandırılmamış, süslemeli ve görkemli bahçe girişi de yapıyı bütünleyecek şekilde planlanmıştır. Bahçe duvarları, yanaşık derzli kesme sarı tüfle örülmüştür, özgün bahçe duvarlarının üzerlerinde 12 cm yüksekliğinde, çift eğimli harpuştalar bulunmaktadır. Bahçe kapısına yaklaşıldığında, bahçe duvarları yaklaşık 45 derece eğimle yükselerek, giriş kapısı saçağının hizasını yakalamaktadır (Şekil 4.86). 143 x 207 cm ebatlarındaki ahşap kapı boşluğu, görkemli bahçe girişinin neredeyse sadece yarı hizasına kadar yükselmektedir. İddiasız ahşap bahçe kapılarının üzerinde taş bir lento, lentonun üzerinde taş oyma armalı bir bezeme bulunmaktadır (Şekil 4.87). Bezeme ve kapıyı çerçeveleyen kalın, dairesel hatlı bir profile sahip olan taş sövenin kapı üzerinde çizdiği dairesel hattın merkezinde, kilit taşı formunda son derece abartılı bir çıkıntı vardır (Şekil 4.88). Giriş kapısının kare şeklindeki çatısı, bahçe duvarından sokağa doğru bir metre kadar çıkmaktadır ve kapının iki yanında ikişer taş konsolla desteklenmektedir (Ek-1, Rölöve, pafta 15).



Şekil 4.86: Yapının avlu kapısı



Şekil 4.87: Giriş kapısının taş lentosu ve oyma armalı bezeme



Şekil 4.88: Kapının üzerindeki kilit taşı bezemesi

Yapı, Mustafapaşa'nın girişinde yüksekçe sayılabilecek bir arazide ve kasabada rastlanan ölçülerden büyük bir parselde bir bahçe içinde yükselmektedir. Çevresindeki sokaklarla ilişkisini kuran bahçe duvarları, geleneksel ölçütlere uygun şekilde, mahremiyeti koruyan ancak yapının varlığını gölgelemeyen kotlara sahiptir, bahçe girişi de bu anlamda yapının aidiyetini ilan ettiği sosyo-ekonomik statüsünü gölgelemeyen ancak kendi görkemi ile içerideki yaşantının ipuçlarını veren bir görünümü yansıtmaktadır. Yapının günümüzde ihtiyaç duyduğu işlevleri tamamlayan ek yapılar da bitişik parselde, tarihi dokuya saygılı ve yapı ile bütünleşebilen niteliklere sahiptir (Şekil 4.89).



Şekil 4.89: Bitişik parselde yer alan ek yapının güney cephesi

4.3.3 Bezeme programı

Yapının bezeme programı cephelerdeki ve iç mekanlardaki bezemeler olarak iki ayrı koldan incelenebilir. Yapı cephelerindeki en dikkat çekici bezeme öğeleri, giriş cephesini oluşturan güney cephesinde, giriş sahanlığını çerçeveleyen iki sütunla taşınan ikiz kemer ve çevresinde toplanmıştır. Yapının girişinde rastlanan bu kemer türü yöreye ait geleneksel mimari detaylardan biridir, ancak yapıda kullanılan profiller ve sütun başlıkları gibi tamamlayıcı öğeler geleneksellikten nispeten uzak, neoklasik tarzdadır. Balkon korkuluğunu taşıyan profilli, alt ve üst tabanları 38x38 cm olan kare kesitli ve 75 cm yüksekliğinde ikinci birer kaidenin üzerine oturmakta olan 36 cm yüksekliğinde yaprak desenli ikinci birer kaide vardır. Kaidelere oturan 23 cm çapında kırmızı tüf sütunların üzerlerinde 38 cm yüksekliğinde ve 34 cm genişliğinde, neoklasik tarzda palmet kabartmalı gri tüften sütun başlıkları vardır. Sütun başlıklarının taşıdığı kemerlerin alın genişliği yaklaşık 30 cm kadardır ve bu yüzeyler üçer adet yivle kemer hattına paralel olarak işlenerek daha organik ve yumuşak hatlı bir görünüm elde edilmiştir (Şekil 4.90).



Şekil 4.90: Yapı cephelerinde yer alan kemerler

Yapı cepheleri ile ilgili değinilmesi gereken diğer elemanlar ise kat silmeleridir. Yapının saçak kat silmesi, saçak kotunun 85 cm aşağısında yer almaktadır ve 45 cm yüksekliğinde olup armudi profile sahiptir (Şekil 4.91, Ek1 - rölöve, pafta 20). Zemin kat silmesi ise 22 cm yüksekliğindedir, merkezinden geçen 10 cm çapında yarım daire formunu takip eden altta ve üstte 2 cm enindeki düzlemleri tamamlayan 4 cm

eninde içbükey yüzeylerle, duvarla buluşur (Şekil 4.92, Ek1 - rölöve, pafta 20). Her iki silme de gri tüften yapılmıştır. Cephelerde düzenli olarak yer alan bir başka bezeme elemanı da kuzey, doğu ve batı cephelerinde kemer başlangıçlarında ve güney cephesinde giriş sahanlığını çeviren dış kabuğun iki yanında bulunan kırmızı tüf taşından yapılmış, duvara yaslanan yüzeyi 32 x 32 cm ebatlarında olan ve öne doğru 16 cm uzanan, dilimli yüzeye sahip bindirme taşlarıdır. (Şekil 4.93).





Şekil 4.91: Saçak silmesi profili **Şekil 4.92:** Kat silmesi profili



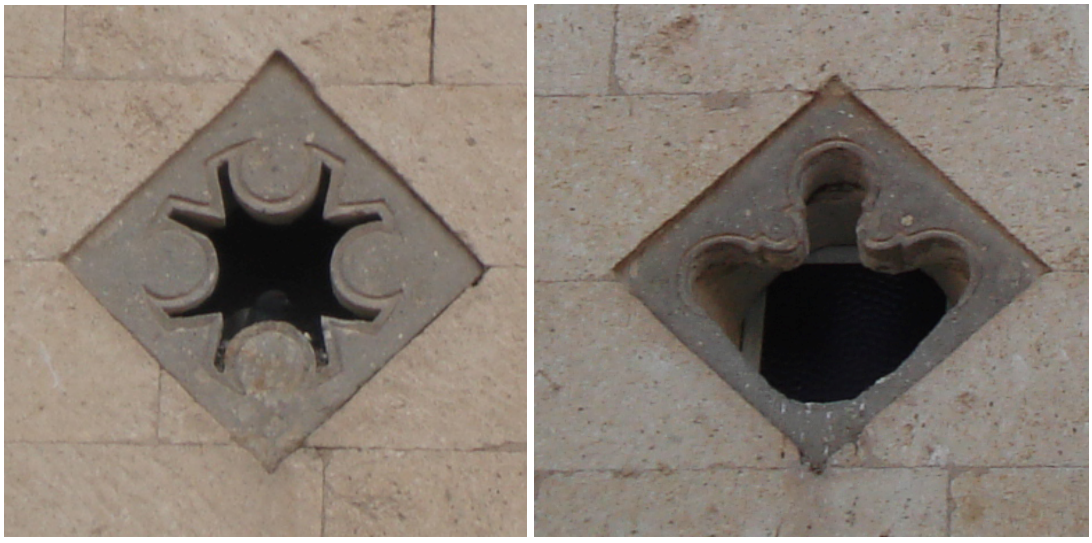
Şekil 4.93: Bezeme detayı

Güney ve kuzey cephelerinde demir korkuluklar kullanılmıştır; korkuluklarda düşey demir elemanlara kaynaklanmış sarmal demir bezemeler ile yapının neoklasik tarzı bu elemanlar kullanılarak vurgulanmıştır (Şekil 4.94). Yapı cephelerinde dikkati çeken bir diğer öğe de kırmızı ve gri tüften yapılmış kare biçimli yıldız pencerelerdir;

bu pencerelerde oluşturulan boşluklar iki farklı düzendedir. Ön cephede ve yan cephelerin güney kısımlarında çizimlerde de görülen dairesel motiflerin birleşimi ile yaratılmış iki yönde simetrik bezeme, yapının kuzey cephesi ve yan cephelerin kuzey kısımlarında kenarları ve köşeleri yumuşatılmış ve deforme edilmiş bir eşkenar dörtgen motifi görülmektedir (Şekil 4.95).



Şekil 4.94: Güney ve kuzey cephelerindeki balkon demirleri



Şekil 4.95: Cephelerde yer alan yıldız pencereler

İç mekanlarda göze çarpan en önemli öğe, giriş cephesinde kapının üzerinde yer alan duvar resmidir (Şekil 4.96). Bu duvar resmi yaklaşık 175 x 225 cm ebatlarındadır, giriş cephesindeki yarım daire şeklindeki pencerenin hemen üzerinde yer alır. Resmin sol alt köşesinde yer alan yazının tercümesi altında yer alan plakada "Rus

Prensi'ne refakat eden Yunan Elçisi'ne Japonya'da yapılan suikasti gösteren temsilî resim" olarak belirtilmiştir. Bu ifadeyi doğrular ya da yalanlar nitelikte bilgiye tarih kayıtlarında rastlanmaması, duvar resminin döneme dair Rus ve Yunan ilişkilerinin bir yorumu olduğunu düşündürmektedir. Resimde takım elbiseli çağdaş kıyafetli iki figüre kılıcıyla hamle yapan geleneksel kıyafetleri içinde üçüncü bir figür görülmektedir. En sağdaki takım elbiseli karakterin şapkası düşmektedir, ortadaki karakter ise saldırıyı önlemeye çalışmaktadır. Arka planda ressamın Japonya'da bir sokağı ifade etmesi amacıyla resme kattığı düşünülen ancak neredeyse Helenistik tarzda sütunlu ve kemerli yapıların çatılarındaki kalkık köşelerle Japon mimarisini temsil eden iki adet bina bulunmaktadır. Resmi yapan kişi olan K. Maletyades'in imzası resmin çerçevesinin sağ alt köşesindedir (Özbek, 2005, s.25-27). Malatyades, Mustafapaşa'da bulunan konutlardaki duvar resimlerinin çoğuna imza atmış bir ressamdır.



Şekil 4.96: K.Maletyades imzalı duvar resmi

Yapının içinde dikkat çeken bir diğer süsleme türü, 102 kodlu büyük salonda bulunan ayakları ve kemer yüzeylerini kaplayan mermer görünümlü kalemişi bezemelerdir (Şekil 4.97). Bu bezemelerin kemerleri kapsayan kısımlarında, beyaz-gri ve renkli (mavi veya kırmızı) mermerler almaşık olarak dizilmiş görünmektedir, ancak kırmızı ve mavi renkler kendi aralarında belirli bir düzen içinde

kullanılmamıştır, bazı sivri kemerlerde baskın bir renk seçilmiş olmakla birlikte, ortadaki tavan parçasını taşıyan kemerlerde ve sivri kemerlerin birkaçında, mavi ve kırmızı renkler bir arada kullanılmıştır. 102 mekanının merkezinde bulunan dört ayağın bezemelerinde ise pahlanmış köşelerde düz pembe renkli sıva kullanılmış iken, ayakların yüzlerinde mavi, kırmızı ve yeşil boyama taş bezemeleri, kemerlerde kullanılan yöntemle uygulanmıştır. Yerden yaklaşık 1.50 metre yüksekliğe kadar boyamalarda çeşitli onarımlara rastlanmaktadır, önceki kullanımlarda bu bölgelerin zarar görmüş olduğu sonucuna varılabilir.



Şekil 4.97: Kemerlerde ayaklarda bulunan mermer desenli kalemişleri

İç mekanlarda ve 101 kodlu giriş holünde, en çok dikkati çeken öğeler tavanlardır. Yapının 102 kodlu ana salonunun merkezinde, dört ayak ve ayakları bağlayan kemerlerin tanımladığı kare alanda, kemerlerin birleşim noktalarından yükselen pandantiflerin dairesel bir sınır çizmesi ile birlikte yapının en görkemli tavanı bulunmaktadır. Yarıçapı 240 cm olan bu dairesel ahşap tavan, merkezden çeperlere uzanan çıtalarla 54 dilime bölünmüştür. Dairenin merkezinden yer alan tavan göbeğinin yarıçapı 55 cm.'dir ve görünür yüzleri yumuşatılmış ahşap çubukların ileri-geri dişli düzende bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş 144 adet dilim vardır (Şekil 4.98). Göbeğin ikinci katmanını oluşturan, yarıçapı 30 cm olan ahşap parça, 16 adet beyaz ve dışbükey, 16 adet pembe ve içbükey dilimin bir araya gelmesi ile oluşmuş, ancak yapısal olarak yekpare bir elemandır. Göbeğin en merkezinde ise, ikişerli gruplar halinde pembe, beyaz ve kahverengi toplamda 24 adet dilimin bir

araya geldiği, 12 cm yarıçapa sahip son bir eleman bulunmaktadır. (Ek1 – Rölöve, pafta 21) Pandantiflerde boyanmış desenlerdeki ışık gölge oyunları ve pandantif eğimlerinin yarattığı algı sayesinde, dilimli ahşap tavan yüzeyi bir kubbe izlenimi yaratmaktadır (Şekil 4.99).



Şekil 4.98: Z02 kodlu mekandaki ahşap tavan



Şekil 4.99: Ahşap tavanı çevreleyen pandantiflerden detay

Yapıda rastlanan tavan türleri kendi içinde dörde ayrılabilir, göbekli tavanlar 101, 111 ve 114 mekanlarında, geometrik çıtalı ahşap tavanlar 103, 106 ve 109 mekanlarında, sade ahşap tavan kaplamaları birici katta bulunan diğer mekanlarda ve hezen dizileri yapının zemin katında görülmektedir.

Giriş sahanlığı olan 101 mekanının tavanı dikkat çekicidir, tavanın ortasında yer alan dairesel göbek, 102 mekanının tavanında da görülen ahşap çubuklarla örülmüş dilimli göbekle geometri açısından benzeşmektedir. (Şekil 4.100). Bu göbeği çerçeveleyen burmalı çıtalarla oluşturulmuş dikdörtgenin iki yanında eşkenar dörtgenler bulunmakta, dikdörtgenin dört köşesinde de sekiz taç yapraklı ahşap çiçekler yer almaktadır. İlk dikdörtgeni her yönden eş uzaklıkta çerçeveleyen ikinci bir dikdörtgen, eşkenar dörtgen bezemeli çıtalarla yapılmış, yine dört köşesine sekiz

sivri taç yaprağı olan ahşap çiçek motifleri yerleştirilmiştir. En dışta yer alan yaprak desenli ahşap çıtalardan oluşturulmuş dikdörtgen çerçevenin dört köşesinde ise on taç yapraklı ahşap çiçek motifleri vardır. 23 cm yüksekliğinde alçı tavan kornişlerinin üzerlerinde, gül ve kurdele motiflerini işleyen kalemişleri çepeçevre dolaşmaktadır, ancak giriş kapısının üzerine denk gelen alanda muhtemelen alçı onarımı yapılmış, motiflerin yeniden işlendiği yerde renk ve desen oranlarında tutarsızlık ortaya çıkmıştır.



Şekil 4.100: 101 mekanı tavanı

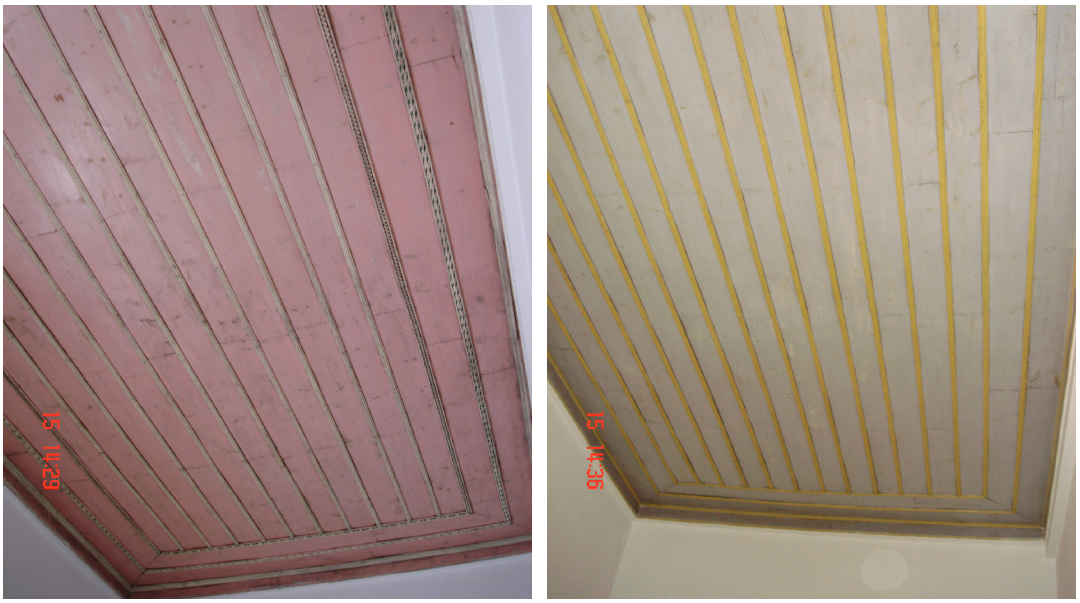
111 ve 114 mekanlarının rastlanan tavanları hemen hemen birbirinin eşidir; mekanların ortasında yer alan eliptik tavan göbeğinin merkezinde ikili küçük bir makara vardır (Şekil 4.101). Makaraların oturduğu yüzeyler, kabartmalı ahşap bezemelerin olduğu, uzun ekseni 40 cm, kısa ekseni 26 cm olan eliptik yüzeylerdir. Bu yüzeylerin arkasında, 93 x 58 cm ebatlarında, içbükey ve dışbükey 40ar adet dilimin birleşmesi ile oluşmuş başka bir eliptik ahşap katman vardır. En altta ise 140 x 95 cm ebatlarında eliptik tabanlar yer almaktadır. 114 mekanında bu tabanın bezemeleri oymalı ahşap çıtaların ve S şeklinde çıtaların dizimi ile oluşmuştur. 111 mekanında ise yalnızca oymalı ahşap çıtalar dizilmiştir. Tavanların bu detay dışında

kalan özellikler aynıdır; tavan göbeğini çerçeveleyen dikdörtgen ahşap sade çıtalar vardır ve göbeğin iki yanında da düz çıtalarla oluşturulmuş iki dikdörtgen alan mekanın uzun kenarına paralel olarak dörde bölünmüştür. Tavan göbeğini ve bu dikdörtgenleri çevreleyen üç adet büyük dikdörtgeni oluşturan çıtaların tarzı ve dikdörtgenlerin köşelerindeki çiçek motifleri 101 mekanındakilerle benzeşmektedir. 114 mekanında duvardan tavana geçiş ahşap pervazlarla sağlanmışken, 111 mekanında alçı kornişler ve üzerlerine resmedilmiş çiçek motifleri bulunmaktadır.



Şekil 4.101: Sırasıyla 111 ve 114 kodlu mekanların tavanları

103 mekanının tavanı 4 cm kalınlığında çıtaların otuzar cm aralıkla iç içe dikdörtgen iki çerçeve oluşturacak şekilde mekanın formunu dıştan içe tekrarlaması ve içteki dikdörtgenin 11'e bölünmesi ile düzenlenmiş sade bir plana sahiptir. Dikdörtgen desenleri oluşturan çıtalardan kısa kenara denk gelenleri dıştan içe yaprak ve burgu desenli olup, uzun kenarlara denk gelen çıtalar baklava şeklinde oymalıdır. Tavanın zemini pembe, üzerindeki çıtalar ise açık renk ahşap görünümündedir. 106 mekanının tavanı ise benzer özellikler taşımaktadır. Farklılaşmanın görüldüğü kısımlar ise bölümlenmenin 12 dilim halinde olması, tavanın füme renginde, çıtaların ise nefti yeşil renginde olmasıdır (Şekil 4.102).



Şekil 4.102: Sırasıyla 103 ve 106 kodlu mekanların tavanları

Geri kalan tüm mekanlarda sarı ve pembe düz tahtaların sıralı olarak mekanların kısa kenarına dik dizilmesi ile oluşturulmuş tavan planları görülmektedir (Şekil 4.103).



Şekil 4.103: 102 kodlu mekanın doğu kısmının tavanı

4.3.4 Yapım sistemi ve yapı malzemeleri

Yapı kargir olarak yörenin geleneksel malzemesi olan tüf taşından inşa edilmiştir. Yapının temel seviyesi bilinmese de bodrum kat olmaması ve zemin kotunun arka bahçe hattında olması, yapı temelinin yüzeye yakın olduğunu düşünüdrmektedir. Yığma yapı duvarları zemin katta ortalama 60 cm genişliktedir, dış yüzeyleri kesme tüf, iç yüzeyleri ise geniş derzli kaba yonu taş örgüsüdür. Birinci kata çıkıldığında ise duvar kalınlıkları 25 – 30 cm arasında değişmektedir ve yapı malzemesi yine yanaşık derzli kesme tüftür. Taş sıralarının yükseklikleri 25-35 cm arasında değişmektedir. Kargir yapıda sürekli olması gereken duvar hatları zemin katın günümüze kadar geçirdiği değişikler nedeniyle kesintilere uğramış, duvar sisteminin yerini kemer dizileri almıştır. Yapının çatı strüktürü ahşaptır ancak bu strüktürün özgün olmadığı düşünülmektedir.

Yörede mimari anlamda tekil bir örnek olsa da, Haralambos Konağı'nda kullanılan malzemeler tüm Mustafapaşa'daki sivil mimari örnekleri ile aynı dili paylaşmaktadır. Yapının hakim malzemesi, Kapadokya bölgesinin temel taşı olan volkanik tüftür ve konakta tüfün dört farklı çeşidi ile karşılaşılmıştır. Cephelerdeki koyu gri ve gülkurusu renginde olan tüfler, kemerler ve bezeme elemanlarını ön plana çıkaracak şekilde dekoratif olarak kullanılmıştır. Günümüzde benzer özellikte tüfler, Nevşehir İli Ürgüp ilçesi Aksalur kasabasındaki 'Aksalur Gülkurusu' tüf ocaklarından ve aynı ilçedeki Başdere kasabasında bulunan 'Başdere Firuze' tüf ocaklarından çıkarılmaktadır. Yapının taşıyıcı duvarlarını oluşturan tüfler ise gri ve sarı yerel tüflerdir. Günümüzde benzer özellikte taşlar ise Kayseri ili Tomarza ilçesinde bulunan 'Antik Sarı' ve İncesu ilçesinde bulunan 'İncesu Gizem' ocaklarından çıkarılmaktadır. Ancak taşların porozite, mukavemet gibi özelliklerinin tam olarak anlaşılması ve günümüzdeki örneklerle eşleştirilmesi için restorasyon aşamasında gerekli incelemeler yapılmalıdır. Yapının bahçe duvarlarında da sarı tüf taşı kullanılmış, kullanılan taşların yüzey dokusu cephelerde kullanılanlardan daha az özenli işlenmiş olsa da genelde moloz taş ile inşa edilen bahçe duvarlarına oranla son derece düzenli taş yüzeylerine sahiptir. Avluda, 101 kodlu giriş holünün döşemesinde ve 105 kodlu mekanın döşemeleri ile merdiven basamaklarında kullanılan taş ise gri bazalttır (Şekil 4.104).Yöreye en yakın gri bazalt ocakları ise Kayseri ili, Bünyan ilçesi Karakaya köyünde bulunmaktadır.



Şekil 4.104: Avlu döşemesi

Yapıda karşılaşılan bir başka önemli yapı malzemesi ise ahşaptır. Ahşap hezenlerde kullanıldığı gibi, pencere ve kapı doğramaları, zemin kaplamaları ve tavan kaplamalarında da kullanılmıştır. Hezenler için tercih edilen ağaç, yörede bulunan kavak ağacı olmuştur. Kavak hem mukavemeti fazla olan hem de uzun boylara ulaşabilen bir ağaç olduğu için hezen yapımına en uygun ağaç olmuştur. Pencere ve kapılarda çam ağacı kullanıldığı düşünülmektedir ancak geçmiş tamiratlarda uygulanmış olabilecek renkli veya dokulu cilalar nedeniyle kesin bir yargıya varmak mümkün değildir. Tavan kaplama ve bezemelerinde ise yörede genel olarak kullanılan malzeme çamdır.

Yapıda demir elemanlar da bulunmaktadır. Yapının giriş cephesinde bulunan askı kemerleri taşıyan 4 x 1 cm boyutlarında demir gergi ve iki yanındaki kılıçlar (Şekil 4.105) ile 102 kodlu holde bulunan dört adet merkezi kemerin 5 x 2 cm boyutlarında demir gergileri ile kılıçları (Şekil 4.106), yapısal olarak önemli elemanlardır. Metal malzeme ayrıca korkuluklarda ve pencere demirlerinde kullanılmıştır. 101 mekanının güney sınırındaki korkuluktaki helezonik bezeme (Şekil 4.107) ile 109 kodlu balkonun demirlerindeki sarmal-düz motifler (Şekil 4.108), yapının dört cephesinde ortadaki geri çekilmelerde yer alan tek pencerelerin üzerindeki yarım daire şeklindeki pencerelerin demirlerinde bir araya gelmişlerdir (Şekil 4.109). Bahsedilen alanlarda kullanılan demirlerin profilleri ve et kalınlıkları birbiri ile uyumludur ancak yapının dikdörtgen pencerelerinde yer alan geçmeli pencere demirleri bu örneklerden

daha farklıdır; 6mm çapında daire kesitli dikey demir çubuklarda aralıklarla yerleştirilmiş dairesel yuvalardan geçerek yatay olarak uzanan 6mm çapındaki yatay çubuklardan oluşmaktadırlar (Şekil 4.110). Zemin kat pencerelerinde yüzeyi ortalama 12x12 ebatlarında karelere bölen 8 yatay 4 dikey demir, birinci kat pencerelerinde ise yüzeyi ortalama 18,5 x 18,5 ebatlarında karelere bölen 9 yatay 4 dikey demir bulunmaktadır.



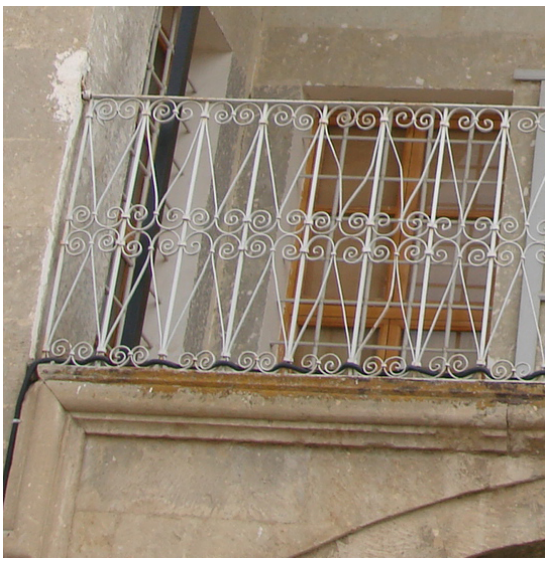
Şekil 4.105: Cephedeki ikiz kemerlerin gergi demiri ve kılıçları



Şekil 4.106: 102 Kodlu mekandaki bir ayağın gergi demiri ve kılıcı



Şekil 4.107: 101 sahanlığının korkuluğu



Şekil 4.108: 109 kodlu balkonun demiri



Şekil 4.109. Güney cephesindeki yarım daire pencere ve demiri



Şekil 4.110. Yapıda görülen demir pencere parmaklıkları

4.3.5 Bozulma tespitleri

4.3.5.1 Taşıyıcı sistem bozulmaları

Yapının güney cephesindeki girişin üzerinde bulunan kalkan duvarda bir kayma olduğu tespit edilmiştir. (Şekil 4.111). Üçgen alınlı kalkan duvar, saçak silmesinin hemen üzerinden itibaren güneydoğu köşesindeki derzlerden ayrılarak her iki yönde öne doğru eğilmektedir. Yine güney cephesinde, 101 kodlu mekanın kuzey duvarında da taş derzlerinde bir ayrılma olduğu görülmektedir (Şekil 4.112). Benzer bir ayrılma da yapının kuzey cephesinde gözlemlenmektedir. Kuzey cephesinde orta çörtenin alt ve üst hizasındaki taşların derzlerinden başlayan bir ayrılma saçak silmesinden aşağı inerek kemer taşlarına kadar ulaşmaktadır (Şekil 4.113). Ayrılma ciddi boyutlara ulaştığından okul yönetimi tarafından kemer karnına yaslanan çelik bir destek konulmuştur. Kemerin altında kalan eyvanın kuzeydoğu köşesi ile alt kattaki kemerin başlangıcına kadar yine derzlerden devam eden bir başka ayrılma daha gözlemlenmektedir. Bu iki çatlağın birbirini takip ediyor olma ihtimaline karşı derzlerdeki genişlemeler gözlem altında bulundurulmalıdır, zemin suyunun mevcut olduğu bilinen bu arazide yapı zemininin kısmi oturma yapması tehlikesi olabilir.



Şekil 4.111: Güney cephesindeki kalkan duvarda ayrılma



Şekil 4.112: 101 kodlu mekanın kuzey duvarındaki ayrılma



Şekil 4.113: Yapının kuzey cephesinde kemerdeki ve 109 kodlu eyvanın zeminindeki ayrılma

101 mekanının zemininin güney kısmında, korkuluğun oturduğu taşların derzler çevresinde ciddi bozulmalarla yüz yüze olduğu ve hafif çökmelerin meydana geldiği görülmektedir (Şekil 4.114). Bu döşemenin güney kısmının alnında daha önceki tadilatlar esnasında yoğun olarak uygulanmış olan çimentolu harç bu yapıtaşlarının da yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı içten bozulmakta olması ihtimalini güçlendirmektedir. Döşemenin altında da bozulma hattına destek olması amaçlı geçici ahşap ve demir kirişler atılmıştır. (Şekil 4.115)



Şekil 4.114: 101 kodlu mekanın zemininde bozulma



Şekil 4.115: Z01 kodlu mekanın tavanındaki müdahale

Zemin katta yer alan duvarlar yapının ömrü boyunca pek çok değişikliğe uğramıştır. Kargir yapının taşıyıcı duvarlarında oluşturulan açıklıklar, görünürde bir sorun ortaya koymasa da yapının özgün taşıyıcı sistemini kesintiye uğratmakta olan boşluklardır (Şekil 4.116).



Şekil 4.116: Zemin kat duvarlarında açılmış olan geniş boşluklar

Yapının güncel durumunda görülen çatı strüktüründen kaynaklanan nem sorunları yapının sağlamlığına zarar vermektedir. Çatının taşıyıcılarını oluşturan ahşapların kullanılış biçimleri ve taşıyıcı nitelikleri de değerlendirilmelidir.(Şekil 4.117)



Şekil 4.117: Çatıyı oluşturan ahşap strüktür ve kaplama tahtaları

4.3.5.2 Malzeme bozulmaları

Yapıda tespit edilen bozulmalar arasında zemin suyundan kaynaklanmakta olan, taşlarda kabuklanmalar, taş cephelerinde dökülmeler ve tuz çiçeksimesi izleri görülmektedir. Bu izler yatay yönde –1.00 ve –1.50 m kotları arasında devam etmektedir (Şekil 4.118). Tuz çiçeksimesi izlerinde yapının önceki onarımlarında uygulanmış olan çimentolu yamaların da büyük etkisi olduğu düşünülmektedir. Zeminden yükselen nem yalnızca yapının cephelerini değil, avlu duvarlarını da aynı şekilde tehdit etmektedir (Şekil 4.119).



Şekil 4.118: Yapı cephesinin zeminden bir metre yükselen kısmındaki hasar



Şekil 4.119: Yapının avlu duvarlarında tespit edilen bozulmalar

Mustafapaşa ikliminde, yalnızca yaz-kış geçişlerinde değil, gündüz-gece arasında da yüksek ısı dalgalanmaları yaşanmaktadır. Çok boşluklu tüfler tarafından zeminden emilerek yapıtaşlarında yükselen su ve beraberinde gelen mineraller mikro-boşlukları doldururlar. Isının düşmesi ile birlikte donarak kristalleşen sıvı mikro-boşlukları ve sıvının taşındığı kılcal yolları çatlatarak yapıtaşındaki boşlukları büyütür ve kırılmalara yol açarlar. Donma ve çözülme döngüleri sonucunda mikro-çatlakların zayıflattığı noktalarda kabuklanmalar olur ve taş yüzeylerinden parçalar dökülür. Bu tarz bozulma yapının cephelerinde görülmektedir, ancak zemin kat kuzey girişinde aynı hizada ciddi oranda tuzlanma ile karşılaşılmıştır (Şekil 4.120).



Şekil 4.120: Kuzey cephesi zemin kat girişinde yükselen nem ve çiçeklenme

Yapıda karşılaşılan bir başka sorun da, özellikle pencere demirleri olmak üzere, demir elemanların korozyonudur. Yapı tasarımında, pencere demirlerinin duvarlarla bağlantısı, taşta oluşturulmuş yuvalara demirlerin yerleştirilmesi şeklindedir. Ancak demir elemanlar da ısı değişikliklerinden etkilenmekte, üstelik dışarıda olmaları nedeniyle paslanarak enkesitleri değişmektedir. Bu fiziksel değişim, taşlardaki yuvaların bulunduğu lentolarda kırıklara neden olmaktadır (Şekil 4.121). 101 Kodlu mekanın bahçeye bakan yanında bulunan özgün demir korkuluk da çift kemerli girişi taşıyan sütunların oturduğu taş ayaklara demir şeritlerin vidalanması ile bağlanmıştır. Ayrıca korkuluğun paslandığı ve deforme olduğu, bezemeleri oluşturan parçaların yer yer kaybolduğu görülmektedir (Şekil 4.122).



Şekil 4.121: Demir elemanların korozyonundan dolayı lentolarda oluşan kırılmalar



Şekil 4.122: Giriş cephesindeki korkulukta bozulmalar

Yapının güney kısmında bulunan 101 mekanında da birçok sorun tespit edilmiştir. Yine aynı mekanda, mekanın tavanının kuzeybatı köşesindeki alçı malzemede duvar

boyunca çatlaklar ve bu köşeye yakın tavan ahşaplarında nem izleri görülmektedir (Şekil 4.123). Bezemelere bakıldığında alçı silme üzerinde hem bu köşede hem de mekanın kuzey duvarı boyunca daha önce de onarımlar yapıldığı anlaşılmaktadır. Tamiratlardan sonra tavanın bu seviyede bozulması da duvar içinden kaynaklanan çözümlenmemiş bir nem sorununun varlığına işaret etmektedir. Bu sorun aynı duvarın iç cephesine de yansımaktadır. 102 mekanının güney duvarında boyanmış yapıyla aynı tarihli resimde de boydan boya bir çatlak ve çatlağın çevresinde hem malzeme kaybı hem de tuz birikmesi görülmektedir (Şekil 4.124). Duvarın iki yanında da yaşanan bu sorunlar, nem kaynağının belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınmasının aciliyetini göstermektedir.



Şekil 4.123: 101 kodlu mekanın tavanındaki bozulma



Şekil 4.124: Zemin katta bulunan duvar resmindeki bozulma

4.3.5.3 Mekansal bozulmalar

Konut olarak yapıldığı 1892 tarihinden beri farklı işlevlere hizmet etmiş yapının özgünlüğü büyük ölçüde korunmuş, müdahalelerin çoğu geri dönüştürülebilir niteliktedir. Ancak yapının zemin katında kullanım amaçları doğrultusunda çeşitli eklemelerle mekanların birbiri ile ilişkisini düzenleyen değişiklikler yapılmıştır. Z02 kodlu mekanın doğu ve batı duvarlarında bulunan özgün olduğu sanılan kemerli açıklıkların içine yörenin yerel malzemesi olan tüf taşından yanaşık derzli duvarlar örülmüş, örülen her bir duvarda yaklaşık 195 cm yüksekliğinde, kemerli geçişler bırakılmıştır (Şekil 4.125). Bu geçişlerin enleri de karşılıklı olarak tutarlı olmakla

birlikte ait oldukları duvar parçalarının genişliklerine oranlı olarak farklılık göstermekte, orta mekanlarda iki metreyi bulan açıklıklar kuzey kısımlarda 1.60 m civarlarında, güney kısımlarında ise bir metreye kadar inmektedir. Yapının batı kısmını oluşturan Z07, Z08, Z09, Z10 ve Z11 mekanları, mutfak ve bulaşıkhane gibi birimlerin yerleştiği alanlar olarak muhtelif değişiklik ve eklentilere maruz kalmışlardır. Tüm mekanların iç duvarları, beyaz fayansla kaplanarak (Şekil 4.126) ıslak mekan olarak değerlendirilmeye elverişli hale getirilmişse de, özensiz bir işçilik göze çarpmaktadır. Mutfak ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ankastre elemanlar da (aspiratör, fırın, ocaklar, musluklar vb.) bu mekanlarda yerlerini almışlardır, dolayısıyla bu bölümde yeni tesisat uygulamaları olduğu düşünülmektedir. Özellikle bulaşıkhane olarak kullanılan Z07 kodlu mekanın zemininde görülen demir ızgaralar, döşeme altından geçen bir tesisatın varlığını kanıtlamaktadırlar. Ayrıca bu mekanı bölmek üzere ortadaki kemer ayağı ile batı duvarı arasında uzanan ince muhdes duvarla da dışarıya çıkışı sağlayan K20 kapısı bulaşık yıkama mekanından biraz uzaklaştırılmıştır. Z09 ve Z10 mekanlarının bulunduğu dikdörtgen alanda ise saptanan farklılaşmalar restitüsyon aşamasında ele alınmalıdır. Mekana yerleştirilmiş buzdolabının oturduğu alan ve ardiye olarak kullanılan kemerin altındaki boşlukların yapı işleyişi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Zemin katın doğu kısmında çok büyük değişiklikler yoktur, Z03 mahal nolu mekanın doğu duvarına yaslanan kemerin güney köşesinde muhtemelen tesisatın geçirildiği pahlı bir duvar parçası ile Z04 kodlu yemekhane odacığının doğusundan bahçeye çıkış veren kapı ile kapının olduğu holü sınırlayan yanaşık derzli duvar parçaları rölöve aşamasında dikkati çeken değişikliklerdir. Yapının zemin katında hiç kesilmeden devam eden mermer döşemenin de hem yeniliği hem de altında yer alan tesisatın varlığı, mermer döşemenin de yapıya müdahalelerden biri olduğunu düşündürmektedir. Yapının birinci katında ise en önemli değişiklik, 108 kodlu sekreterlik mekanında göze çarpmaktadır. Mekanın batı duvarındaki kemerli kapı boşluğu ve koyu gri ahşap kapı, güney sınırını çizen yapay taş banko, kuzey cephesine yaslı olan dolap, dolabın arkasında yer alan ve balkona açılan K7 kapısının zemin ile ilişkisi bu mekanın da restitüsyon aşamasında irdelenmesi gereken bir alan olduğunu düşündürmektedir. Yine bu katta 105 kodlu tuvalet mekanlarında da işlev olarak bir değişiklik olup olmadığı bilinmemekle birlikte, fayans kaplamaların değiştirildiği ve yenilendiği bilinmektedir. Yapıdaki en büyük çaplı değişiklikler ise yapının dışında, batı cephesi ile avlu duvarının batı kısımları arasında eğimli bir çatıyla kapatılan Z13 kodlu

alanda olmuştur. Batı duvarındaki geri çekilmenin olduğu alanda örülerek kapatılan Z12 kodlu depoda mutfağa giden yiyecek malzemeleri saklanmaktadır. Bu depo yapısının yaslandığı duvarlarla arasında kullanılan bağlayıcılar belirlenemediği için müdahalenin ne kadar geri alınabilir olduğu henüz bilinmemektedir. Z13 kodlu mekandan kuzeye gidilerek ulaşılan Z14 kodlu merdiven ve yer altı deposu ile Z15 kodlu ofis yapısı da tamamen yeni eklerdir. Yapı cephelerinde yer alan çinko yağmur olukları da sonradan eklenmiş elemanlardır ve çörtenlerden oluşan su boşaltma sisteminin yerini almışlardır. Oldukça erken tarihli (20.yy başı) bu müdahalenin kullanım kolaylığı, yapının nemden korunmasındaki etkisi ve cepheler ile uyumu göz önüne alındığında, oldukça yerinde olduğu görülmektedir. Arka bahçenin kuzey kısmında ve yatakhanelerin doğu çıkışına uzanan merdivenlerde kullanılan döşeme taşları da yörede rastlanan tarzda değildir, ancak yapı ve çevresi ile uyumlu kullanıldığı söylenebilir.



Şekil 4.125: Yemekhane mekanlarında bulunan sonradan örülerek kapatılmış açıklıklar



Şekil 4.126: Mutfak mekanlarında görülen beyaz fayans ile kaplı duvarlar

5. RESTİTÜSYON ÇALIŞMASI

5.1 Restitüsyon Sorunlarının Belirlenmesi

Yapı büyük oranda korunmuş olsa da özgün detayların bazıları ve yapı kurgusu konusunda bilgi kayıpları vardır. Restitüsyon çalışmalarında odaklanılacak konular alt başlıklar halinde incelenecektir. Tüm sorunlar tespit edildikten sonra benzer özelliklerin bulunduğu yapılar ve yapıya dair kaynaklar incelenerek alınacak kararlar doğrultusunda yapının restitüsyon projesi hazırlanacaktır. Yapının geçirdiği çeşitli dönemlere yönelik bilgilerin ışığında yapının özgün durumuna yönelik tespitler yapılmaya çalışılacaktır.

5.1.1 Planlardaki sorunlar

Zemin kat kurgusu:

Zemin katın özgün kurgusunun işleyişi yönünde bilgi eksiklikleri vardır. Yapının tarihinde geçirdiği işlev değişimleri büyük oranda zemin kattaki mekanlara yansımıştır. Özellikle rölövede Z03 ve Z11 olarak kodlanmış olan mekanlardaki kemer ve ayakların kurgusunda görülen taşıyıcılık sorunlarıdır. Yükün dengeli olarak ortadaki ayağa aktarılması için gerekli olan düzenek, dört yönden merkeze uzanan ortadaki ayakta birbirlerine değmeden mesnetlenmesidir, ancak doğu batı yönündeki geniş kemerlerin taşıyıcı ayakla doğru bir sistemle birleşmesi gereken noktadan öteye geçen dikey bir kemer ile düzenek bozulmaktadır. Her iki mekanda da rastlanan bu durumun daha anlaşılır kılınması için üst kattaki duvarların izdüşümleri ile kemerlerin ve kemerlerin uzandığı ayakların hizasına bakıldığında, doğu-batı yönündeki kemerlerin duvar iz düşümlerini karşıladığı ancak merkezdeki ayağın duvar hizasından güneyde kaldığı ve üzerinde bulunan odanın döşemesine denk geldiği görülmüştür. Bu anlamda sistemdeki taşıyıcılık dengesi iyice bozulmakta ve üst katın duvar hattı en hassas çizgiyi oluşturmaktadır, taş duvarın yükünün bastığı yüzey doğu-batı yönündeki kemerlerin boşta kalan kısmına ve kuzey güney yönünde uzanan kemerin yatay yük taşıyan kısmına denk gelerek burkulmaya müsait bir yük

dağılımı oluşturmaktadır. Bu kemerlerin uyumsuzluğundan yola çıkılarak yapıdaki diğer kemerler ve taş yüzeyler incelenmeye başlandığında ise yüzeyleri farklı şekilde işlenmiş üç taş dokusu ile karşılaşılmıştır. Bunlardan ilki, yapının dış cephesi ile de uyumlu çizgisel ancak dağınık murç izlerinin olduğu taşlardır (Şekil 5.1). Bu taşların özgün duvar parçalarına işaret ettiği düşünülse de, genelde yapı kabuğunun iç yüzeylerinde rastlandıkları için zemin katın işleyişine dair çok fikir vermemektedirler. İkinci taş yüzeyi tipi ise, çizgisel murç izlerinin birbirine dikey uygulanması ile ortaya çıkmış dokulardır (Şekil 5.2). Bu taşların el ile işlenmiş olmasından dolayı eski döneme ait oldukları ancak özgün olmadıkları, çeşitli onarımlarda yapıya katıldıkları düşünülebilir. İç duvarlarda en çok rastlanan taş tipi bunlardır. Üçüncü bir taş yüzeyi tipi ise, taraklanarak işlendiğini düşündürecek şekilde düzgün çizgisel yüzeylere sahiptir (Şekil 5.3). Bu bağlamda, özellikle kemer karınlarında rastlanan bu taş yüzeyinin ileriki dönem müdahalelerinde yapıya katıldığı düşünülebilir. Çeşitli yüzey temizliği işlemleri esnasında taş yüzeylerinde değişim yaşanmış olması da olasıdır.

Yapının batı kısmındaki incelemelerde fayans kaplamalar yüzünden taş yüzeyleri hakkında çok net bilgi elde edilememişse de incelenen kemer karınlarında da makine ile işlenmiş yüzeyler göze çarpmıştır. Ayrıca yapı planında Z02 olarak adlandırılan holde rastlanan kemerlere de kuşku ile yaklaşılmalıdır çünkü taş yüzeylerindeki farklılaşmalar bu holün doğu ve batı cephelerinde de dikkat çekmektedir (Şekil 5.4).



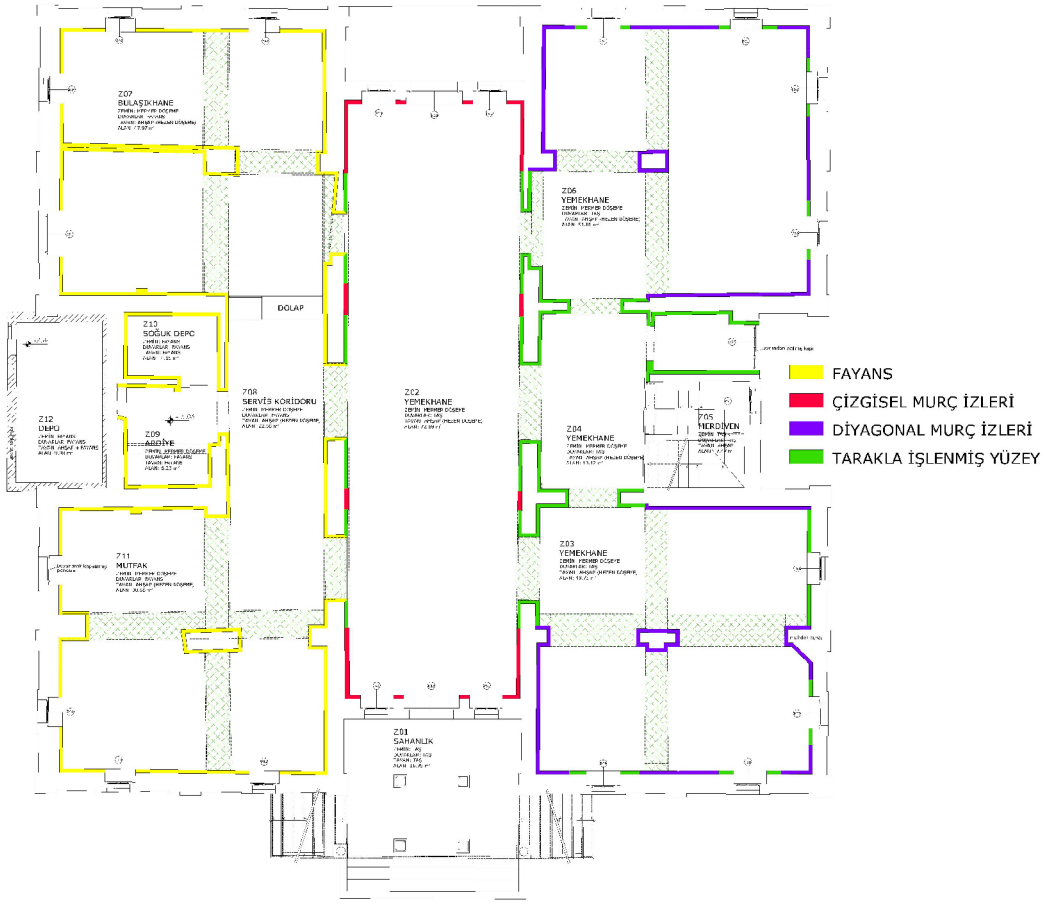
Şekil 5.1: Çizgisel murç izleri



Şekil 5.2: Birbirine dik işlenmiş murç izleri



Şekil 5.3: Tarakla işlenmiş yüzey



Şekil 5.4: Zemin kattaki taş yüzeylerinin şematik değerlendirilmesi

Zemin katta araştırılması gereken başka bir bilinmez de, yapının özgün kullanımında bulunması gereken işlevlerin bu alanda nasıl şekillendiğidir. Örneğin baca boşluğuna yaslandığı bilinen Z09 kodlu ardiye mekanının, mekanda bulunan alçak kemer ve kemerin arkasında yer alan boşluğun özgün yapıda nasıl bir işleve işaret ettiği, günümüzde çok az bölmelenmiş zemin kat hacminin özgün bir konak yapısının içermesi gereken tandır, kiler, kış odaları gibi işlevleri nasıl karşılayacağı da araştırılacak bilinmezler arasındadır.

Birinci kat kurgusu:

Yapının birinci kat planlarında çok az sayıda değişiklikle karşılaşılmıştır. Sofa etrafında konumlanmış odaların özgün durumlarının büyük oranda korunduğu, yalnızca 110 kodlu malzeme odasından 108 kodlu sekreterliğe açılan kapının ilave edildiği, 105 kodlu hol ve tuvaletlerin olduğu mekanda bazı değişiklikler yapıldığı, ve 108 kodlu sekreterlik mekanı ile hemen kuzeyinde kalan 109 kodlu balkon

arasındaki kot ilişkisinin değiştirildiği tespit edilmiştir. Birinci kattaki asıl problemli alan da 108 sekreterlik ve balkon arasındaki kurgudur. Özgün zemin kotundan yaklaşık 80 cm yukarıda kalan balkon mekanına çıkış sağlayan kapının eşik hizası da yapı içine oranla yüksekte kalmış, ancak çıkışı kolaylaştıracak hiçbir basamak ya da benzeri eleman tespit edilememiştir. Günümüzde balkona çıkış için, kapının önünde yer alan dolabın arkasına ulaşmak ve 80 cm tırmanmak gerekmektedir. Yapının özgün kurgusunda bu yükseklik sorununun incelenmesi önem kazanmaktadır.

Yine yapının birinci katında, 103-104, 106-107, 110-111 ve 113-114 odaları arasında, açıklığı 74 cm olan tek kanatlı ahşap kapılar yer almaktadır. Bu kapıların özgün yapı ile bütünleşmiş görüntüsüne rağmen, odalar arasında böyle bir kapı bulunması, geleneksel kullanımda rastlanan bir öğe değildir ve incelenmesi gerekmektedir.

Vaziyet planı kurgusu:

Günümüzde yapının kuzeyinde kalan alanda öğrenci yatakhaneleri bulunmaktadır. Bu ek yapı 1986 yılında inşa edilmiştir ancak bu tarihten önce yeni yapının bulunduğu parselde nasıl bir kurgu olduğu tespit edilmeli, bu parselde yer almış olabilecek yapı ya da bahçenin Haralambos evi ile ilişkisi analiz edilmelidir. Böylece yapı işleyişinin yalnızca ait olduğu parselle mi sınırlı olduğu yoksa daha geniş bir alana mı yayıldığı anlaşılacaktır.

5.1.2 Cephelerdeki sorunlar

Yapı cephelerinde büyük bir değişikliğe neden olan önemli müdahaleler yoktur, bu nedenle cephe araştırmalarında şüpheye yer verecek sorunlarla da karşılaşılmamaktadır. Ancak batı cephesine yaslı olarak yer alan ve rölövede Z12 ve Z13 kodları ile tespit edilmiş mekanların yarattığı bilinmezlikler ile doğu cephesinde dışarı çıkış veren ahşap kapının yerinde aslında ne olduğu araştırılmalıdır. Z13 mekanı yalnızca çatısının konturu kadar cepheye yaslanmakta olan bir alan olduğu için, içine girildiğinde doğu yüzeyinin yapının özgün cephesi olduğu görülmüştür; fakat cephedeki girintiyi kaplayan Z12 mekanının doğu duvarının arkasında bir açıklık ya da pencere olup olmadığı araştırılmalıdır. Yapı içinden bakıldığında arkası tuğla ile örülerek kapatılmış bir kapı bu yüzeye yaslıdır, ancak kapının kendisinin, ya da açıklığının özgün olduğuna dair bir işaret yoktur. Yapının çevresi ile ilişkisini ve

işleyiş şemasını anlatan giriş çıkış noktalarının doğru çözümlenmesi restitüsyon açısından gereklidir.

5.1.3 Malzeme sorunları

Yapı günümüzdeki kullanımında büyük oranda özgün durumunu korumuşsa da, yapı malzemeleri eskime veya ihtiyaç gibi nedenlerle zaman içinde yenilenmişlerdir. Her iki kattaki döşeme kaplamalarının özgün olmadığı, buna bağlı olarak kot değişiklikleri de olmuş olabileceği düşünülmektedir. Zemin katta bu yargıya neden olan durum, kullanılan Marmara mermerinin yöresel mimaride hiç yeri olmayışı ve rölövede Z07 kodlu bulaşıkhane mekanının zeminden geçen bir tesisat ile ilişkisidir. Yapının kuzey ve güney girişlerinde herhangi bir kot sorununa neden olmasa da, özgün döşemenin kaldırılarak altına tesisat gömülmüş olabileceği ve üstünün hem temizlenme kolaylığı, hem de pürüzsüzlüğü açısından böyle bir malzeme ile kapatılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Yapının birinci kat döşemesi ile zemin kat tavanı arasında yer alan döşemenin kalınlığı 56-63 cm arasında değişmektedir. Döşemenin en alt katmanının yörenin geleneksel yapım tekniklerinden biri olan ve çapı 15-25 cm arasında değişen hezenlerle yapıldığı, en üst katmanının da yaklaşık 3.5 cm kalınlığında bir mermer kaplama tabakası olduğu göz önünde bulundurulursa, tespit edilen döşeme kalınlığının çözümlenmesi açısından döşeme kaplamalarının özgünlüğünün ve malzeme kurgusunun anlaşılması önem kazanmaktadır. Yapı döşemelerinin değerlendirilmesinde ele alınması gereken bir başka nokta, giriş cephesinde, 101 kodlu sahanlığın kuzey duvarında eşiğin 19 cm aşağısında yer alan gider deliğidir. Bu delik 3 cm çapında olup, 102 kodlu mekanın günümüzdeki kotundan 16 cm aşağıda bulunmaktadır. Bu gider deliğinin özgün döşeme ile ilişkisi araştırılmalıdır, bölyece özgün döşeme kotlarına ve sistemine dair bilgi edinilmeye çalışılacaktır.

Bir başka incelenmesi gereken nokta da yapıda kullanılan renklerdir, yapının birinci katında yer alan ahşap tavan kaplamaları, kapılar ve özgün dolaplar, açık pembe ve açık yeşil renkler ile boyanmışlardır ancak hem renk tonlarının yapaylığı hem de uygulanan işçilik yapı tarzı ile uyumsuzdur. Kullanılan yağlıboyanın ahşabı kaplayan ilk kat olmadığı tespit edilmiştir, boyanın altındaki özgün renk kalıntıları incelenmelidir.

5.2 Yapıya Ait Kaynakların İncelenmesi

Yapıya dair en net bilgi içeren kaynaklardan biri, Evangelia Balta'nın editörlüğünü yaptığı "Sinasos: Mübadeleden Önce Bir Kapadokya Kasabası" kitabıdır. Kitapta yapıya ait tarihsel fotoğraflar ve kısa bilgi yer almaktadır. Kitaptan elde edilen bilgiler aşağıda sıralanmıştır:

S.28: Sinasos'un girişinden bir fotoğraf (Pandazidis Mahdumları, 1924). Fotoğrafta köyün girişinden yapının kuzey cephesi görülmektedir. Yapının arkasında yer alan parsel bahçe duvarları ile çevrili ve ağaçlıklıdır. Köyün girişi günümüze göre daha dar bir yoldandır, günümüzde meydan düzenlemesi ile yol genişletilmiştir (Şekil 5.5).

S.30: Kapalos mahallesinden görüntü (Amatör fotoğrafçı H. Karakulidis tarafından çekilmiş fotoğraf, 1924). Fotoğrafta yapının batı cephesi görülmektedir. Yapının kuzeyinde yer alan alandaki ağaçlık da fotoğrafa girmiştir (Şekil 5.6).

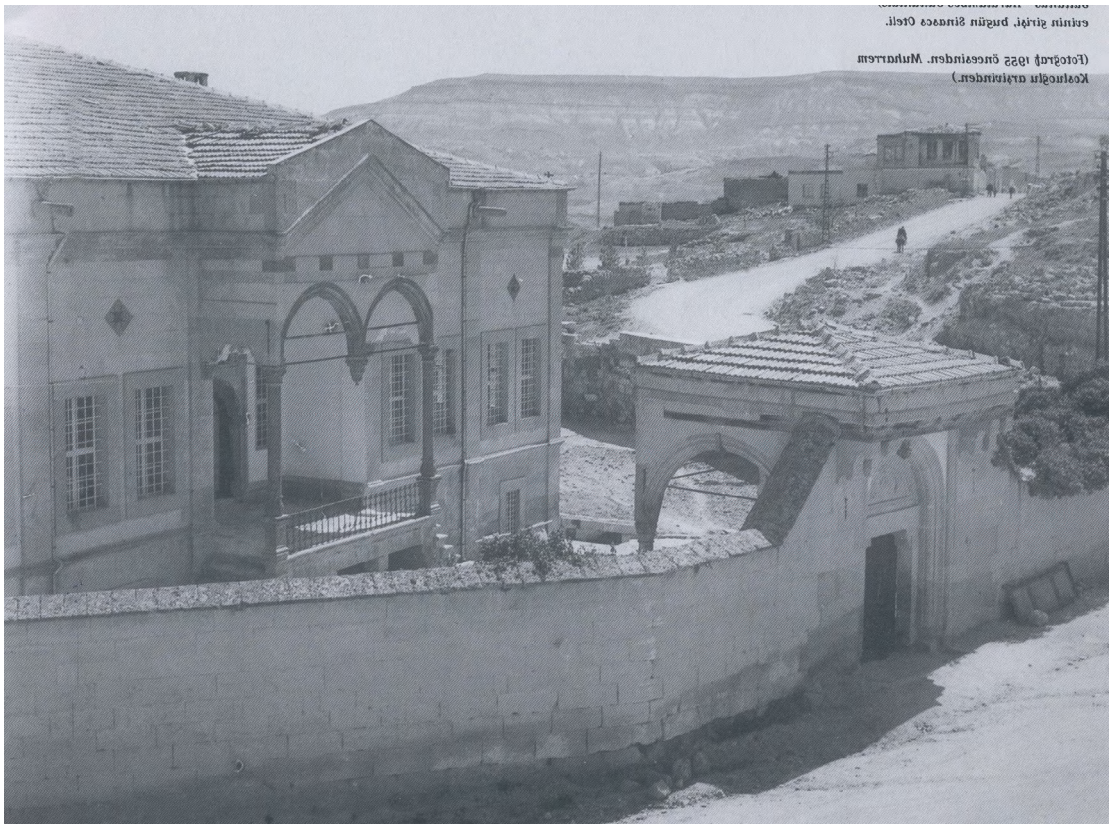


Şekil 5.5: Sinasos'un girişinden 1924 tarihli fotoğraf (Pandazidis Mahdumları)



Şekil 5.6: Kapalos Mahallesi, 1924. (H. Karakulidis)

S.130: Haralambos Evi (Muharrem Kosluoğlu Arşivi). Kaynakta ters basılmış olan fotoğraf yapının bahçe girişini ve konak girişini güneybatı yönünden göstermektedir. Fotoğraf tarihi 1955 öncesi olarak belirtilmişse de fotoğrafta yer alan elektrik direkleri bu tarihlemede bir hata olduğunu göstermektedir. Ayrıca hem yapıda hem de bahçe giriş kapısı üzerinde görülen marsilya kiremitleri de yapıda yapılmış bir değişikliği göstermektedir. Günümüzde Ana yapı hala marsilya kiremidi ile kaplıdır ancak bahçe giriş kapısı alaturka kiremide dönmüştür. Yapının girişindeki sahanlık duvarlarının beyaz sıvalı olduğu dikkat çekmektedir. Fotoğraftan edinilen bir başka bilgi de yapı avlusunun doğu kısmındaki bahçe alanının ekilmeden değerlendirilmiş olduğu ve kot olarak da ön avludan daha yukarıda olduğudur (Şekil 5.7).



Şekil 5.7: Haralambos evi, tarih belirsiz (Muharrem Kosluğlu arşivi)

S. 131: H. Sultanidis Evi (V. İsopulos, 1959). Yapının kuzey cephesi ve arkasındaki bahçe alanı fotoğrafa girmiştir. Cephe, yapının günümüzdeki durumunda da aynıdır (Şekil 5.8).



Şekil 5.8: Haralambos evi, 1959 (V. İsopulos)

S.132: H. Sultanidis Evi (E. Andreadis, 1959). Yapının doğu cephesi görülmektedir. Birinci katta tuvaletlerin olduğu 105 kodlu mekanda karşılaşılmış olan ve cepheye açılan duvardaki deliğin aynısının, zemin katta günümüzde K20 kodlu kapının yer aldığı duvar parçasında bulunduğu görülmektedir. Bu havalandırma deliğinin bir mekanın kullanımını tanımlaması olasıdır (Şekil 5.9).



Şekil 5.9: Haralambos Evi, 1959 (E. Andreadis)

S.132: Aglaia Ayutandi, 1959 yılı Haralambos Konağı izlenimleri. Ayutandi, ilkokula döüştürülmüş konağa girer girmez 15 metre uzunluğunda ve 8 metre eninde bir hole ulaşıldığını, girişin tam karşısında büyük bahçeye açılan camekanlı kapılar

olduğunu anlatmaktadır. Ancak günümüzde yerinde bulunan balkona çıkış kapılarının kanatlarının özgün olduğu bilinmektedir. Belki de Ayutandi, kapının her iki yanında yer alan ve kapı yüksekliğindeki büyük pencerelerden bahsetmektedir. Böyle bir algılamanın var olması için, kapılara ve pencerelere ulaşımı engelleyen ya da görüntüyü kesen hiçbir eleman olmamalıdır.

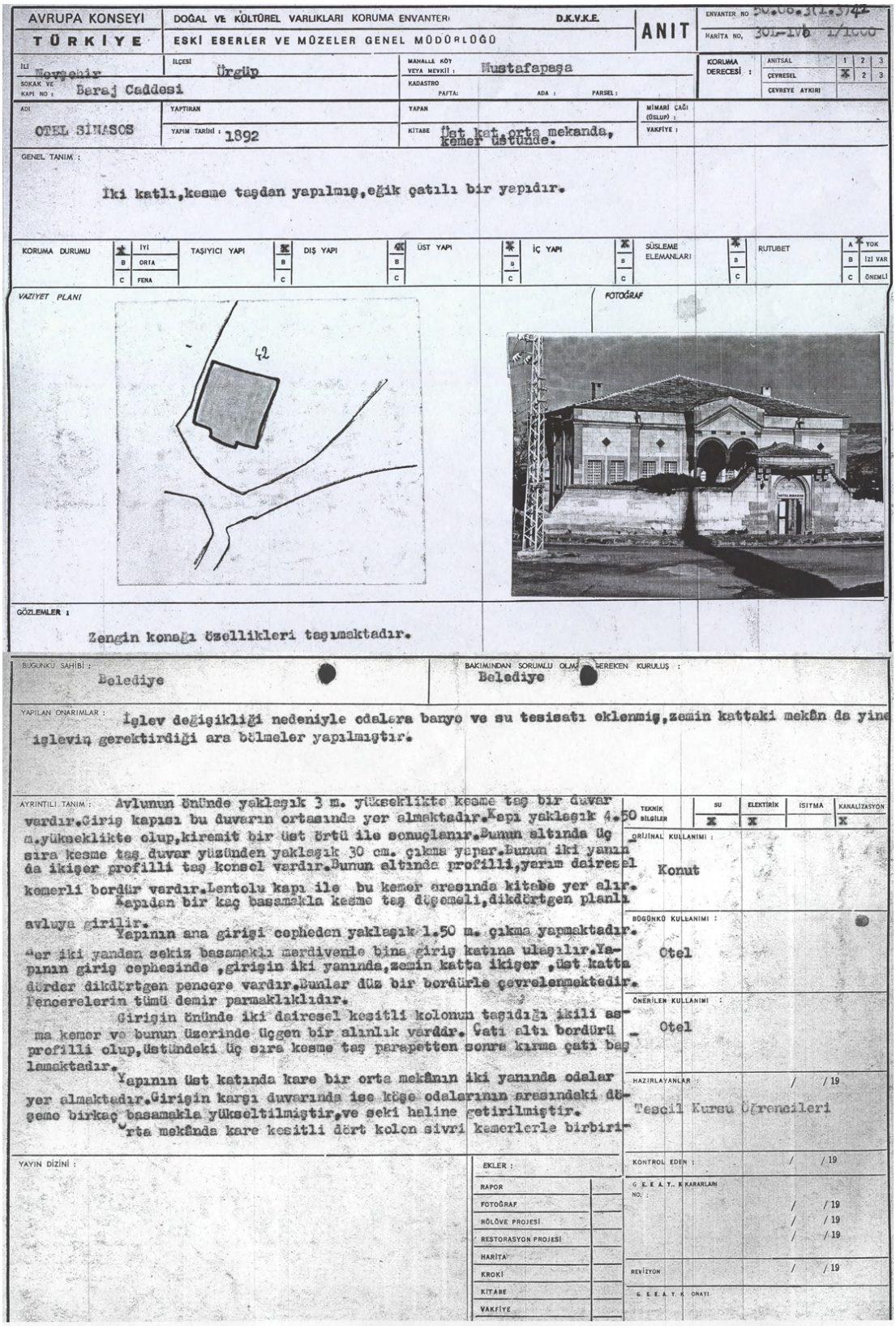
Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Nevşehir Koruma Kurulu arşivinden ulaşılan belgeler de incelenmiştir ve yapı bilgileri açısından temel düzeyde önemli iki adet tapu ve anıt tescil fişine, 1999 yılında yapılmış parsel tevhidine yönelik belgelere ve basit onarımlara dair yazışmalara ulaşılmıştır.

G.E.E.A.Y.K. Antetli Anıt Tescil Fişi: 1985 tarihli olduğu anlaşılan fişte, Yapının Sinasos Otel olduğu döneme ait bir fotoğraf barındıran bu fişte, avlu giriş kapısında bir kitabe olduğundan bahsedilmektedir ancak günümüzde böyle bir kitabenin varlığına işaret eden iz yoktur. Yapılan onarımlar kısmında ise, işlev değişikliği nedeniyle odalara banyo ve su tesisatı eklendiği, zemin katta da işlevin gerektirdiği ara bölmeler yapıldığından bahsedilmektedir. Günümüzde birinci kat özgün şemasına döndürülmüştür (Şekil 5.10).

Tapu ve tevhid belgeleri: Yapıya ait tapu belgeleri incelendiğinde, yapının 27.12.1968 tarihinde Mustafapaşa Belediyesi mülkiyetine 5 ada 652 parsel olarak geçtiği, 19.10.1999 tarihinde de tapunun parsel tevhidi nedeniyle yeniden düzenlendiği görülmüştür. İlk tapu (Şekil 5.11) ile 3850 m² olarak belirlenen parsel tevhidle birlikte 4039 m² (Şekil 5.12) boyutuna ulaşmıştır. Parsel ebatlarına bakıldığında, yapının kuzeyinde görülen ağaçlık alanın da parsele dahil edildiği anlaşılmaktadır.

Yapı hakkında bilgi edinmek amacıyla, Mustafapaşa yerlilerinden, konak yapısında okula gitmiş olan turizmci Ömer Tosun ve Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Genel Sekreteri Süreyya Aytaş ile görüşülmüştür. Mekan hakkındaki anlatılardan yapının özgün işleyişine yönelik olmasa da, mekan tanımları ve malzeme hakkında bilgi edinilmiştir.

Ömer Tosun ile görüşme: Ömer Tosun, küçüklüğünde yapının arkasında yer alan büyük kavaklıkta bulunan bir yapıdan bahsetmiştir. Bu yapının işlevi bilinmemektedir; konağa bağlı bir müştemilat yapısı olabileceği gibi, başka bir ev de



AVRUPA KONSEYI
TÜRKİYE
DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERI
ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
D.K.V.K.E.
ANIT
ENVANTER NO 50.06.301.3742
HARİTA NO, 301-IVb 1/1000

İLİ Nevşehir
İLÇESİ Ürgüp
MAHALLE KÖY VEYA MEVKİİ : Mustafapaşa
SOKAK VE KAPI NO : Baraj Caddesi
KADASTRO PAFTA: ADA : PARSEL :
KORUMA DERECESİ : ANITSAL 1 2 3 — ÇEVRESEL X 2 3 — ÇEVREYE AYKIRI

ADI OTEL SİNASOS
YAPTIRAN
YAPAN
YAPIM TARİHİ : 1892
KİTABE Üst kat orta mekanda, kemer üstünde.
MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP) :
VAKFİYE :

GENEL TANIM :
İki katlı,kesme taşdan yapılmış,eğik çatılı bir yapıdır.

KORUMA DURUMU X A İYİ — B ORTA — C FENA
TAŞIYICI YAPI X B — C
DIŞ YAPI X B — C
ÜST YAPI X B — C
İÇ YAPI X B — C
SÜSLEME ELEMANLARI X B — C
RUTUBET A YOK — B İZİ VAR — C ÖNEMLİ

VAZİYET PLANI
42
FOTOĞRAF

GÖZLEMLER :
Zengin konağı özellikleri taşımaktadır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ : Belediye
BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ : Belediye

YAPILAN ONARIMLAR : İşlev değişikliği nedeniyle odalara banyo ve su tesisatı eklenmiş,zemin kattaki mekân da yine işlevin gerektirdiği ara bölmeler yapılmıştır.

AYRINTILI TANIM : Avlunun önünde yaklaşık 3 m. yükseklikte kesme taş bir duvar vardır.Giriş kapısı bu duvarın ortasında yer almaktadır.Kapı yaklaşık 4.50 m.yükseklikte olup,kiremit bir üst örtü ile sonuçlanır.Bunun altında üç sıra kesme taş duvar yüzünden yaklaşık 30 cm. çıkma yapar.Bunun iki yanında da ikişer profilli taş konsol vardır.Bunun altında profilli,yarım dairesel kemerli bordür vardır.Lentolu kapı ile bu kemer arasında kitabe yer alır.
Kapıdan bir kaç basamakla kesme taş döşemeli,dikdörtgen planlı avluya girilir.
Yapının ana girişi cepheden yaklaşık 1.50 m. çıkma yapmaktadır. Her iki yandan sekiz basamaklı merdivenle bina giriş katına ulaşılır.Yapının giriş cephesinde ,girişin iki yanında,zemin katta ikişer ,üst katta dörder dikdörtgen pencere vardır.Bunlar düz bir bordürle çevrelenmektedir. Pencerelerin tümü demir parmaklıklıdır.
Girişin önünde iki dairesel kesitli kolonun taşıdığı ikili asma kemer ve bunun üzerinde üçgen bir alınlık vardır. Çatı altı bordürü profilli olup,üstündeki üç sıra kesme taş parapetten sonra kırma çatı başlamaktadır.
Yapının üst katında kare bir orta mekânın iki yanında odalar yer almaktadır.Girişin karşı duvarında ise köşe odalarının arasındaki döşeme birkaç basamakla yükseltilmiştir,ve seki haline getirilmiştir.
Orta mekânda kare kesitli dört kolon sivri kemerlerle birbiri-

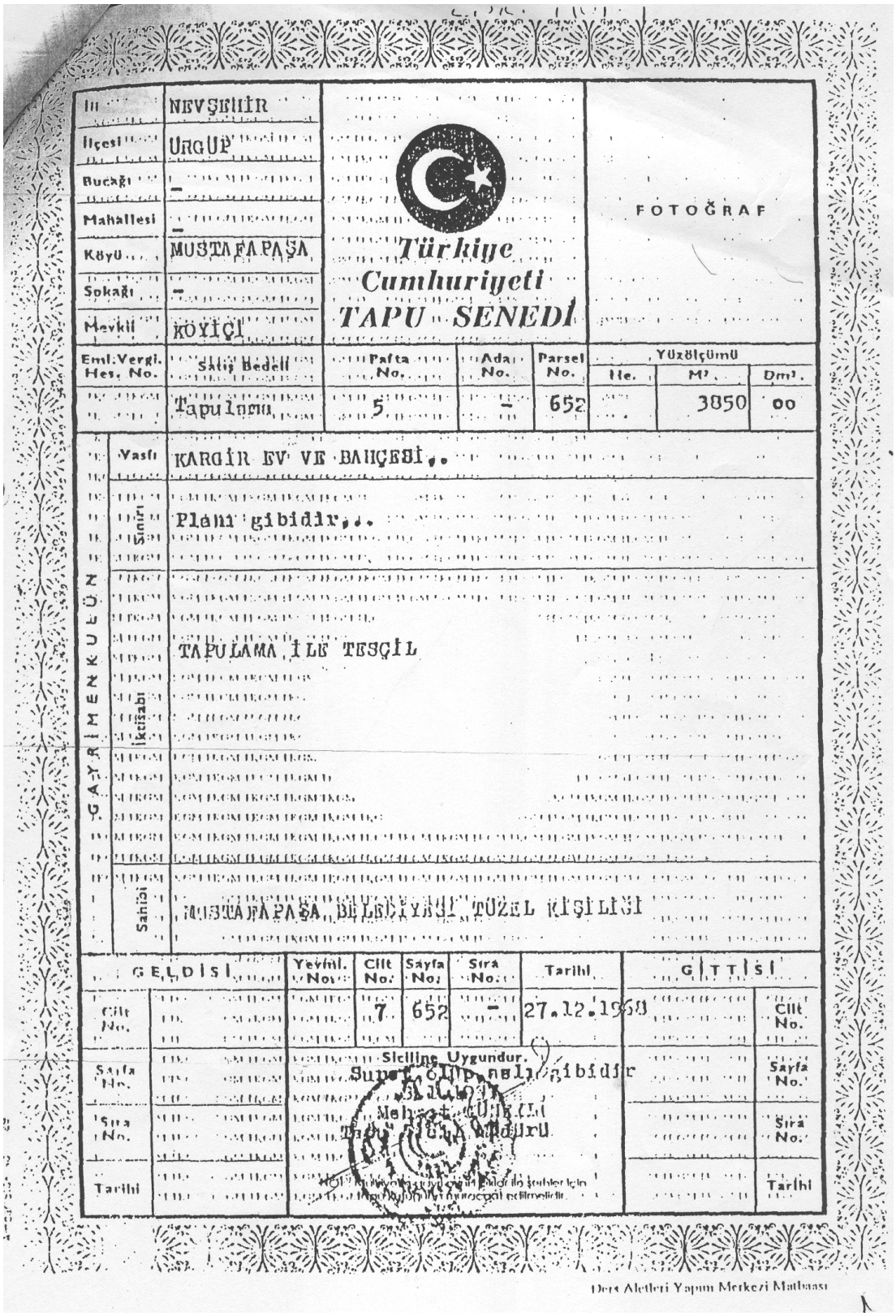
TEKNİK BİLGİLER — SU X — ELEKTRİK X — ISITMA — KANALİZASYON X

ORİJİNAL KULLANIMI : Konut
BUGÜNKÜ KULLANIMI : Otel
ÖNERİLEN KULLANIMI : Otel
HAZIRLAYANLAR : Tescil Kursu Öğrencileri / / 19
KONTROL EDEN : / / 19
G.E.E.A.Y.K. KARARLARI NO: / / 19 / / 19 / / 19
REVİZYON / / 19
G.E.E.A.Y.K. ONAYI

YAYIN DİZİNİ :

EKLER :
RAPOR
FOTOĞRAF
RÖLÖVE PROJESİ
RESTORASYON PROJESİ
HARİTA
KROKİ
KİTABE
VAKFİYE

Şekil 5.10: Yapıya ait anıt tescil fişi



İli: NEVŞEHİR
İlçesi: URGÜP
Bucağı: –
Mahallesi: –
Köyü: MUSTAFAPAŞA
Sokağı: –
Mevkii: KÖYİÇİ

Türkiye Cumhuriyeti
TAPU SENEDİ

FOTOĞRAF

Eml.Vergi. Hes. No.	Satış Bedeli	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüzölçümü He.	M²	Dm².
	Tapulama	5	–	652		3850	00

GAYRİMENKULÜN İKTİSABI

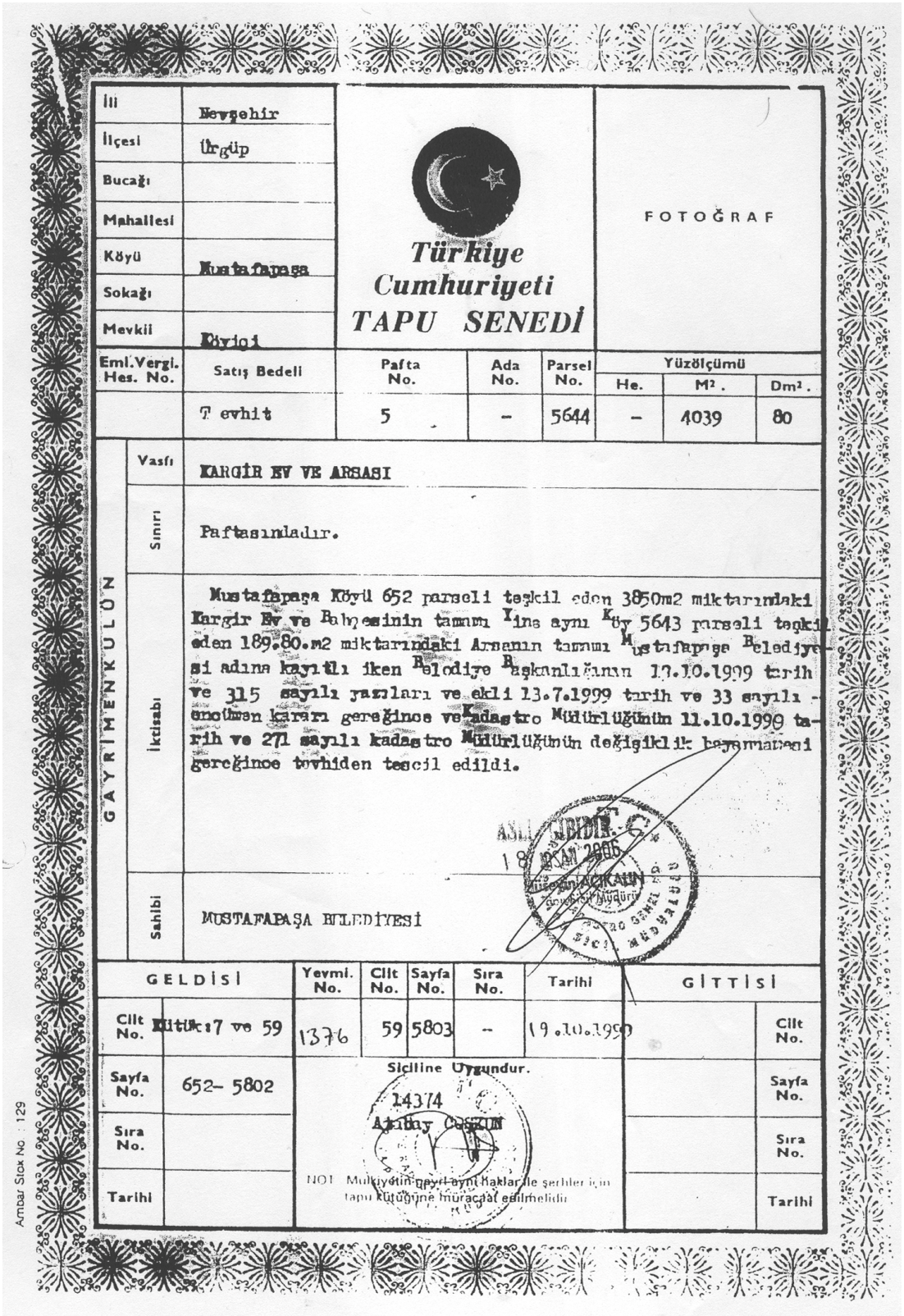
Vasfı: KARGİR EV VE BAHÇESİ..
Sınırı: Planı gibidir...
İktisabı: TAPULAMA İLE TESCİL
Sahibi: MUSTAFAPAŞA BELEDİYESİ TÜZEL KİŞİLİĞİ

GELDİSİ	Yevmi. No:	Cilt No:	Sayfa No:	Sıra No:	Tarihi	GİTTİSİ
Cilt No.		7	652	–	27.12.1968	Cilt No.
Sayfa No.						Sayfa No.
Sıra No.						Sıra No.
Tarihi						Tarihi

Sicile Uygundur.
Super gibidir
Mehmet Ülkü
Tapu Müdürü

Ders Aletleri Yapım Merkezi Matbaası

Şekil 5.11: Yapı için 1968 yılında düzenlenmiş tapu belgesi



İli: Nevşehir
İlçesi: Ürgüp
Bucağı:
Mahallesi:
Köyü: Mustafapaşa
Sokağı:
Mevkii: Köyiçi

Türkiye Cumhuriyeti
TAPU SENEDİ

FOTOĞRAF

Eml.Vergi. Hes. No.	Satış Bedeli	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüzölçümü He.	Yüzölçümü M².	Yüzölçümü Dm².
	Tevhit	5	-	5644	-	4039	80

GAYRİMENKULÜN

Vasfı: KARGİR EV VE ARSASI

Sınırı: Paftasındadır.

İktisabı: Mustafapaşa Köyü 652 parseli teşkil eden 3850m2 miktarındaki Kargir Ev ve Bahçesinin tamamı Yine aynı Köy 5643 parseli teşkil eden 189.80.m2 miktarındaki Arsanın tamamı Mustafapaşa Belediyesi adına kayıtlı iken Belediye Başkanlığının 17.10.1999 tarih ve 315 sayılı yazıları ve ekli 13.7.1999 tarih ve 33 sayılı encümen kararı gereğince ve Kadastro Müdürlüğünün 11.10.1999 tarih ve 271 sayılı kadastro Müdürlüğünün değişiklik bağlantısı gereğince tevhiden tescil edildi.

Sahibi: MUSTAFAPAŞA BELEDİYESİ

GELDİSİ		Yevmi. No.	Cilt No.	Sayfa No.	Sıra No.	Tarihi	GİTTİSİ	
Cilt No.	Kütük:7 ve 59	1376	59	5803	-	19.10.1999		Cilt No.
Sayfa No.	652- 5802							Sayfa No.
Sıra No.								Sıra No.
Tarihi								Tarihi

Sicilline Uygundur.
14374
Atabay COŞKUN

NOT: Mülkiyetin gayri ayni haklarla şerhler için tapu kütüğüne müracaat edilmelidir.

Ambar Stok No : 129

Şekil 5.12: Yapı için 1990 yılında düzenlenmiş (parsel tevhidi sonrası) tapu belgesi

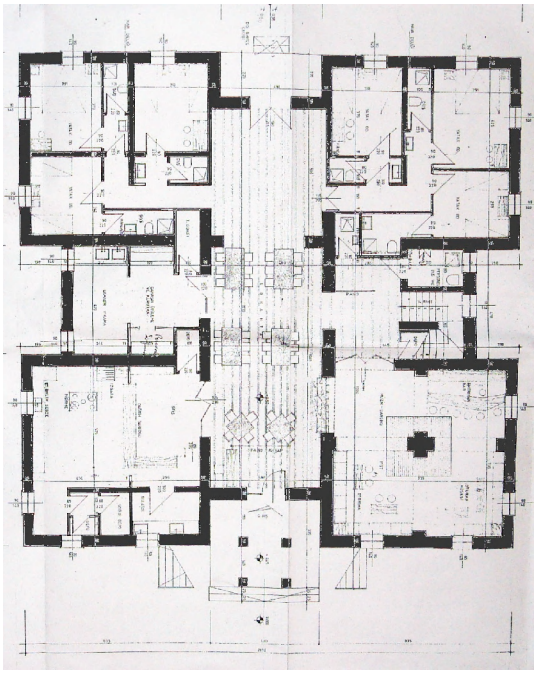
olabilir. Kavaklığın altında bulunan büyük bir su mahzeninin Bingo evi ile ortak kullanıldığı ve yakınlardaki çeşmeden su alındığı da görüşmelerde dile gelmiştir. Okul olarak kullanılan döneme dair odaların kullanım şemaları hakkında da bilgi edinilmiştir; girişten itibaren saat yönünde sırayla 2. sınıf dersliği, 5. sınıf dersliği, kapalı bir oda, 1.sınıf dersliği, depo, sahne, depo, öğretmenler odası, 4.sınıf dersliği, merdiven, müdür odası ve 3. sınıf dersliği vardır. Konağın güneybatı odası olan ikinci sınıf dersliğinde yer alan antika dolabın üzerindeki dikdörtgen duvarda odanın eni kadar uzun bir İstanbul silüeti resmi olduğu, girişte cephesinde kapının iki yanındaki pencerelerin üzerinde de birer asker resmi bulunduğu söylenmiştir. Yapının günümüzde sekreterya olan mekanında ise bir tiyatro sahnesi olduğundan bahsedilmiştir. Yapıda karşılaşılan sorunlardan biri olan sofa ve balkon kotu ilişkisi de bu sahne ile kurulabilmektedir. Yapının zemin kat planı ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır ancak kemerlerin varlığı Ömer Tosun'a yabancı gelmiştir.

Süreyya Aytaş ile görüşme: Süreyya Aytaş yapının özgün avlu döşemesinde kullanılan taş dokusunun içeride de devam ettiğini belirtmiştir. Her iki katta da özgün döşemenin avluda kullanılan bazaltlı taş cinsi olduğu ifade edilmiş, döşemenin oda içlerine uzanıp uzanmadığı konusunda bilgi alınamamıştır.

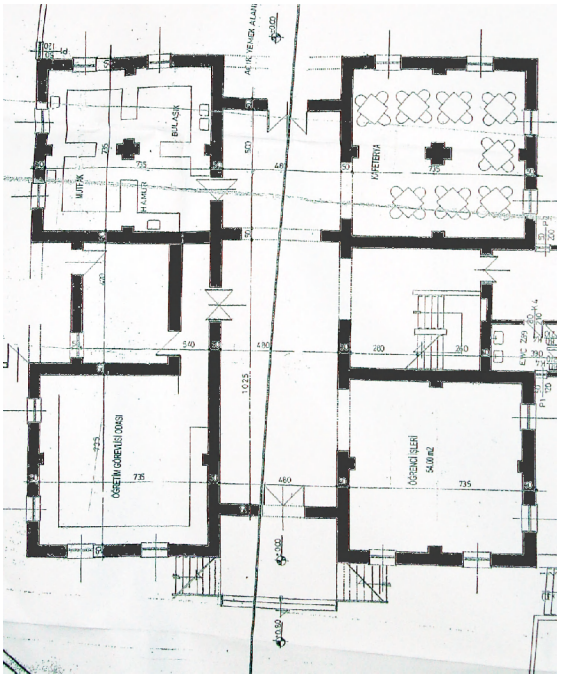
Yapıya dair iki adet eski projeye ulaşılmıştır. Bunlardan ilki Y.Mimar Erol Ünal tarafından 1972 yılında çizilen Sinasos otel projesi, bir diğeri de Kapadokya Meslek Yüksekokulu dönüşümü için hazırlanmış mimari tatbikat projeleridir. Ayrıca yapıya dair ulaşılan bir başka çizim de Özlem Berk tarafından 1990 yılında hazırlanan 'Ev pansiyonlarında standart oda üretimi araştırması ve Mustafapaşa (Sinasos) örneği' konulu tezde bulunmuştur.

Projeler: 1972 yılında hazırlanmış projeye bakıldığında (Şekil 5.13), Zemin katta bulunan ve rölövede Z03, Z06, Z07 ve Z11 kodlu mekanlardaki kemer ve ayakların mevcut olmadığı, ancak Z03 kodlu mekanda haç planlı bir ayak işaretlendiği görülmektedir. Bu ayağın da otel barı olarak ayrılmış bu bölümde mekan etkisini arttırmak amacıyla estetik bir düzenleme olduğu düşünülebilir. Z02 kodlu holün batısı ve doğusunda bulunan duvarlardaki açıklıklar ise günümüzde kaşılaşılanlarla uyumlu değildir ve kapılarla kapatılmıştır. Bu projede yapının temel taşıyıcı duvarları dışında kalan alanlarda pek çok bölünmüş mekan görülmektedir. Bu bağlamda, günümüzde karşılaşılan zemin kat duvarlarının büyük oranda özgün

olmadığı anlaşılmaktadır. KMYO dönüşümü için hazırlanan ve ek yapılara odaklanan 2003 tarihli mimari tatbikat projelerinde ise (Şekil 5.14) , Z06 ve Z07 mekanlarının merkezine haç kesitli ayaklar yerleştirildiği ve dört yandan kemerlerle duvarlara bağlantı sağlandığı görülmüştür. Z03 ve Z11 kodlu mekanlarda da ayaklar mevcut değildir. Z02 holünün batı duvarındaki açıklıklardan güneyde olanı kapatılmış, kuzeydeki ikisi birer metre genişliğe indirgenmiş, doğu duvarındaki açıklıklara ise dokunulmamıştır. Mekanların daha bütünleşik kullanımı amacıyla bölme duvarları kaldırılmıştır. Ö. Berk tarafından hazırlanan tezdeki şematik plan çizimlerine bakıldığında ise, zemin katta her mekanın ortasında bir ayağın dört yönden kemerlerle duvarlara bağlandığı görülmektedir. Bu bağlamda varılan sonuç, Yapının zemin kat şemasının işlev değişiklikleri esnasında tahribata uğradığı, taşıyıcı nitelikte olması gereken bazı duvarların kaybedildiği, ancak daha sonra karşılaşılan sıkıntılar sonucunda ayak ve kemerlerle statik sisteme takviye yapıldığı yönünde olabilir. Günümüzde özellikle Z06 ve Z07 mekanlarında takviye olduğu düşünülen kemer ve ayaklar, bir üst kattaki odaların duvarlarının hizasını takip etmektedir. Özgün konutta da taşıyıcı sistemin sürekli olduğu düşünülürse, zemin katta bir üst katta yer alan plan şemasının izlerini aramak doğru bir yaklaşım olacaktır.



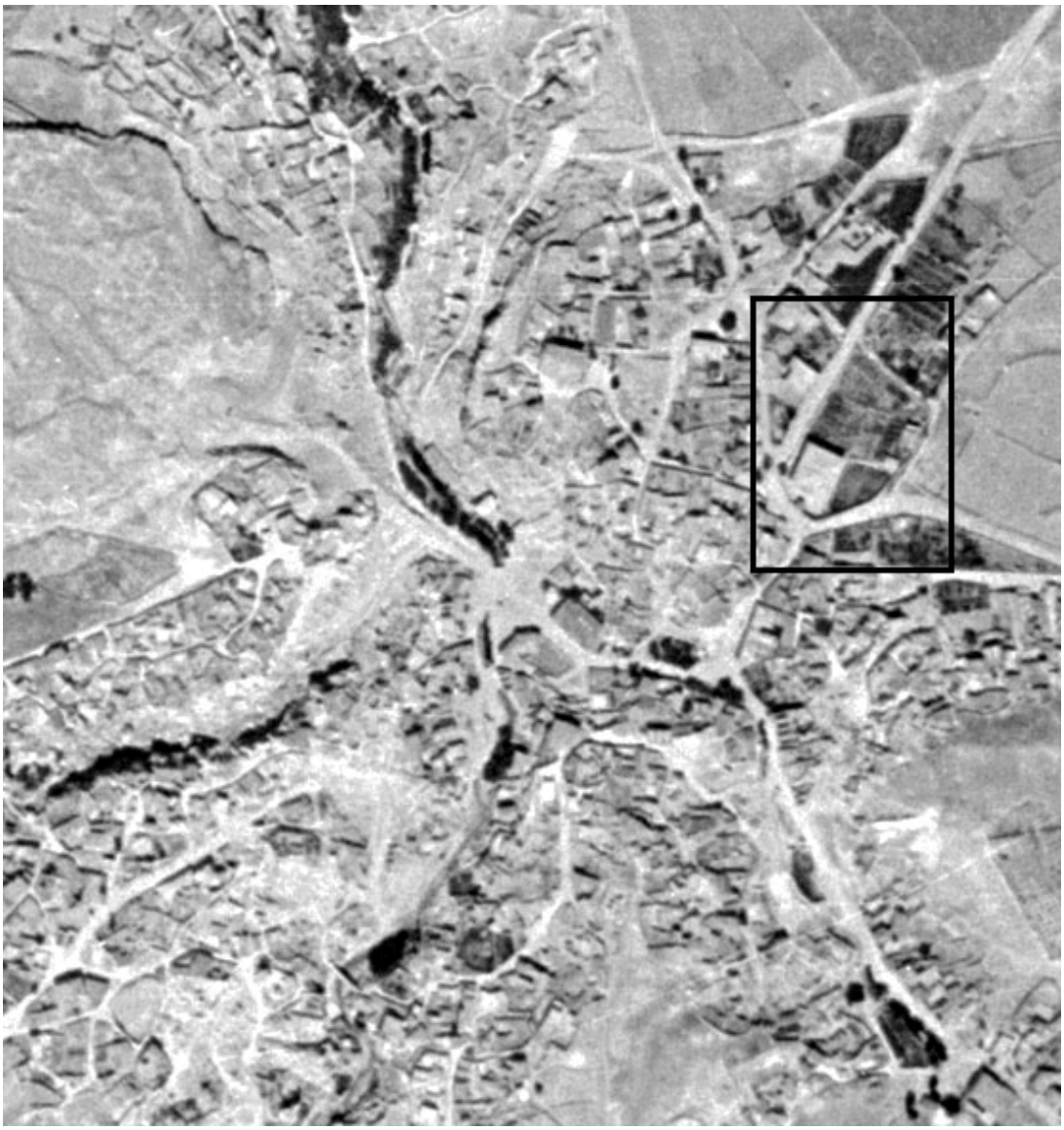
Şekil 5.13: Mimar Erol Ünal tarafından 1972 yılında Sinasos Otel için hazırlanmış proje



Şekil 5.14: KMYO dönüşümüne yönelik 2003 yılında hazırlanmış proje

Yapının vaziyet planı içindeki yerleşimi ve çevresindeki değişiklikleri tespit etmek amacıyla, Harita Genel Komutanlığı arşivlerinden 1957 tarihli hava fotoğrafı alınmıştır. Fotoğrafta görüldüğü kadarıyla, Haralambos Evi'nin kuzeyinde yer alan büyük bahçenin içinde bir yapı daha vardır. İki yapı arasındaki mesafe yaklaşık 35 metredir. Ayrıca Haralambos Evi'nin doğusunda bahçenin dışına kadar ulaşan bir patika gözlemlenmektedir ancak fotoğrafın net olmaması nedeniyle gözlemin doğruluğu araştırılmalıdır (Şekil 5.15).

Yapıya ait başka bir belge de 1978 yılında çekilmiş Derviş bey isimli sinema filmidir. Filmde yapının dış cephelerinden çekimler olduğu gibi bir sahnede sofa da görülmektedir. Filmin 11. dakikasında konağa gelen araç görülmekte, konağın bahçesinin doğu duvarının sokak ile ilişkisi tespit edilebilmektedir. Doğu cephesinde yer alan boşluktan konağa giren araç, günümüzde bahçe ve yer altında gömülü WC kütlesi olarak kullanılan alana ulaşmaktadır ve E. Balta'nın kitabında görülen fotoğraflarda olduğu gibi bu alanın konağa doğru eğimli toprak bir yüzey olduğu fikri pekişmektedir. Aynı sahnede, konağın arkasında yer alan ağaçlık da çok az seçilebilmektedir. Devam eden sahnelerde konağın ön cephesi görülmekte, giriş sahanlığının duvarlarının beyaz boyalı olduğu göze çarpmaktadır. Beyaz boya kapı çevresinde yer alan yarım daire profilli söveye kadar gelmekte ancak söve ile kapının arası özgün taş dokusunda görünmektedir (Şekil 5.16). Filmin 01:04:01. dakikasında konağın avlu girişi görülmekte, günümüzde avluda yer alan taş çiçekliklerin olmadığı ve çiçekliklerin oturduğu yüzeyin aslında basamak olduğu görülmektedir (Şekil 5.17). 01:14:54 ile 01:15:32 dakikaları arasında yer alan sahnelerde ise, konağın 102 kodlu holünden ve sahneler görülmektedir. Bu sahnelerde, kuzey cephesinde balkona çıkışın önünde dört basamakla çıkılan ahşap bir seki ve sekinin korkuluğu görülmektedir (Şekil 5.18).



Şekil 5.15: Harita Genel Komutanlığı arşivinden alınan 1957 tarihli hava fotoğrafı



Şekil 5.16: Derviş Bey filmi, 00:11:30 ve 00:11:55 zamanlı kareler



Şekil 5.17: Derviş Bey filmi, 01:04:01 zamanlı kare



Şekil 5.18: Derviş Bey filmi 01:14:54 zamanlı kare

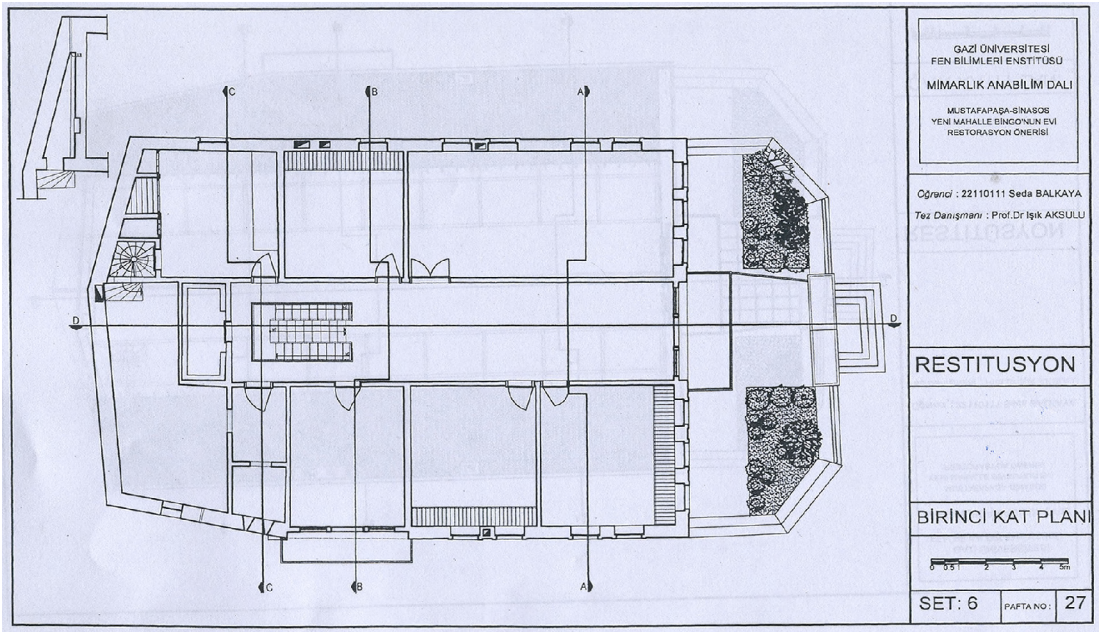
5.3 Örnek Yapıların İncelenmesi

Yapı, Mustafapaşa'da benzerine rastlanan bir yapı değildir, bu nedenle analojik tespitler oldukça güçtür ancak yöresel yaşam biçimlerinin yapıda gerektirdiği işlevlerin yerleşim ilişkilerinin anlaşılması ile bazı çözümlemeler yapılabilir. Mustafapaşa'da yer alan 19.yy yapılarının çoğu da Ürgüp, Kayseri gibi merkezlerde ürün veren yapı ustalarının elinden çıkmadır; bu nedenle yakın mesafedeki dönemin belli başlı merkezleri de incelenmelidir.

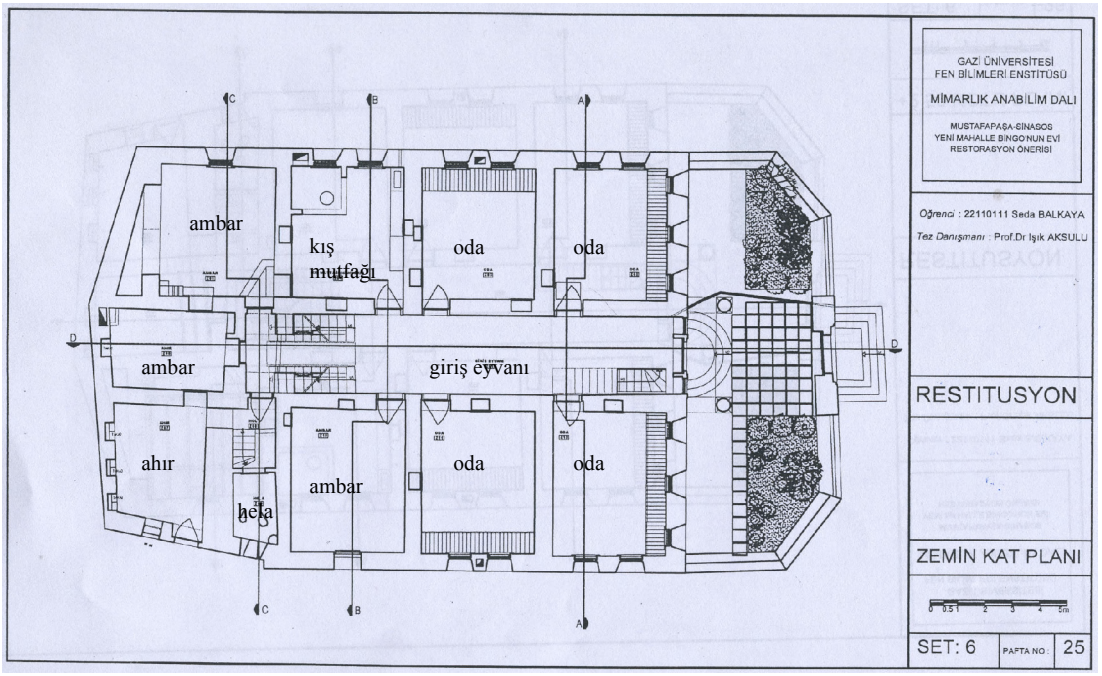
İlk olarak plan şemalarında benzerlik taşıdığına inanılan evler yolu ile yapının işleyişi anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu evlerin benzeşmesinde öncelikli kriter merkezi sofalı gayrimüslim evleri olmalarıdır. Gayrimüslim evlerinde olmayan harem gibi mekanlar kurgunun dışında bırakılarak, bu tarz evlerde rastlanan iç mekanda tuvalet çözümleri, merkezi sofada toplanma ve odaların birbirlerinden işlev olarak farklılaşmamaları ancak farklı boyutlarda olabilecekleri gibi etkenler, kurguya dahil edilecektir.

Yörede ilk olarak ele alınan ev halk arasında Bingo Evi olarak bilinen Vasilis Pingos'un evidir. Konutlar işleyiş mekanizmaları olarak benzeşmektedir. Haralambos evi gibi büyük ölçekli olan bu yapı da yalnızca çekirdek aileye değil, ziyaretçilere ve kalabalık aileye hizmet etmek için yapılmıştır. İki katlı ve bir bodrumlu olan bu yapının birinci katında merkezi sofaya açılan odalar, zemin katında ambar, depo, ahır gibi fonksiyonlar, yine birinci kat plan izlerini takip edecek şekilde yerleşmiştir(Şekil 5.19, 5.20). Bodrum katında ise şırahane ve kiler bulunmaktadır. Zemin kattaki ahırın kendine ait bir girişi vardır ve hayvanlar bu

kapıdan içeri alınmaktadır. Yığma yapılarda genelde rastlandığı gibi alt ve üst katların plan şemaları duvar kalınlıkları dışında aynı şekilde bölümlenmiş ve taşıyıcı sistemde süreklilik sağlanmıştır. Bodrum katta kış mutfağı ve odalar bulunmakta, iklim şartları gereği yaşantı bu katta sağlanmaktadır (Balkaya, 2005, s.217-218).



Şekil 5.19: Vasili Pingos Evi birinci kat planı (Balkaya, 2005, s.220)



Şekil 5.20: Vasilis Pingos Evi zemin kat planı (Balkaya, 2005, s.218)

Bu bağlamda, ev işlevleri ve yaşantının iki hanede de benzeştiği göz önüne alınırsa, Haralambos Evi'nin zemin katında bir kış mutfağı, odalar, ahır, kiler gibi mekanlar aramak uygun olacaktır. Bu mekanları sağlamak şu anki zemin kat plan şemasında mümkün değildir, kemerli açıklıklar tüm katı birbirine bağlayarak tek bir mekan haline getirmektedir. Yapının birinci katının zemin kata yansımaları incelenmeli, benzer bir şemanın zemin kat çözümüne nasıl yansıyacağı araştırılmalıdır.

Kayseri Endürlük köyü'nde yer alan ve 19.yy'a tarihlenen İshak Şahin Evinin mutfağı ve ocağını gösteren fotoğrafta görülen ocak biçimi ve tavanı oluşturan hezenler (İmamoğlu, 1992, s.35) de Haralambos Evi ile benzerlik taşıyan elemanlardır (Şekil 5.21). Haralambos evinde zemin katta Z10 ve Z09, birinci katta 112 kodlu mekanların her ikisinde de böyle kemerli alçak boşluklar bulunmaktadır (Şekil 5.22, 5.23). Rölöve tespitlerinde bu açıklıkların arkalarından geçen bacaya yaslı oldukları görülmüştür. Zemin kattaki boşluk daha derindir ve büyük bir ocağın, belki de bir tandırın bulunmasına olanak vermektedir. Üst katta yer alan boşluk ise daha az derindir. Konak kurgusunda alt katta yemeklerin ve ekmeğin piştiği, üst kattaki ocakta ise hizmete yönelik, çay, kahve yapma, yiyecek ısıtma gibi işlerin yapılması düşünülebilir.



Şekil 5.21: İshak Şahin Evi mutfağı (İmamoğlu, 1992, s.35).



Şekil 5.22: Z09 mekanında bulunan kemerli alçak boşluk



Şekil 5.23: 112 kodlu mekanda bulunan kemerli alçak boşluk

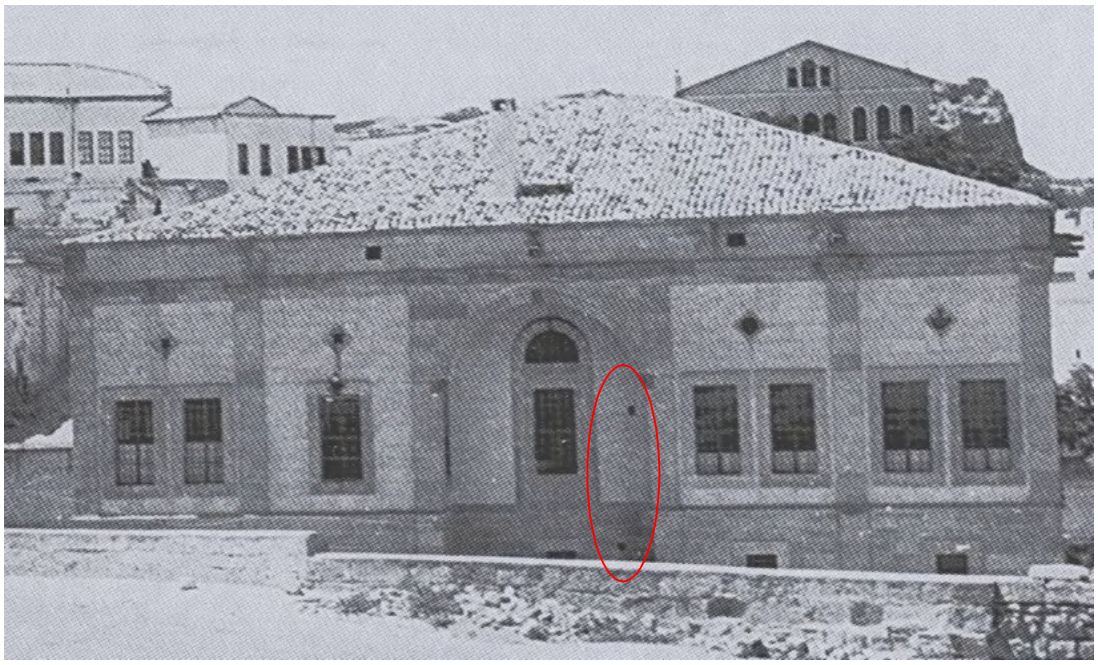
Kayseri evlerinde rastlanan hela pencereleri, yukarı doğru eğimli, camsız ve küçük deliklerdir. Böylece içerideki kişinin mahremiyetini koruyan, ancak içeriye ışık ve hava girmesini sağlayan böyle elemanlar ortaya çıkmıştır (İmamoğlu, 1992, s.92) (Şekil 5.24). Haralambos Evi'nde de birinci kat cephesinde böyle bir pencere bulunmaktadır (Şekil 5.25). 105 kodlu, günümüzde de tuvalet mekanlarının bulunduğu alanın cephesinde yer alan bu pencere mekanın özgün kullanımını göstermektedir. Yapıya ait 1959 tarihli fotoğrafta, aynı hizada zemin kat cephesinde de bu pencereden bir adet bulunması, yapının merdiveninin yanında doğu cephesine yaslı ıslak mekanların her iki katta da yer aldığına işaret etmektedir (Şekil 5.26). Günümüzde, yapının birinci katında yer alan tuvaletlerin tavan yüksekliği kat boyunca uzanmamakta, tuvalet mekanlarının üzerinde yaklaşık 2 metre yüksekliğindeki bölme de bir yüklük olarak anlam kazanmaktadır (Şekil 5.27).



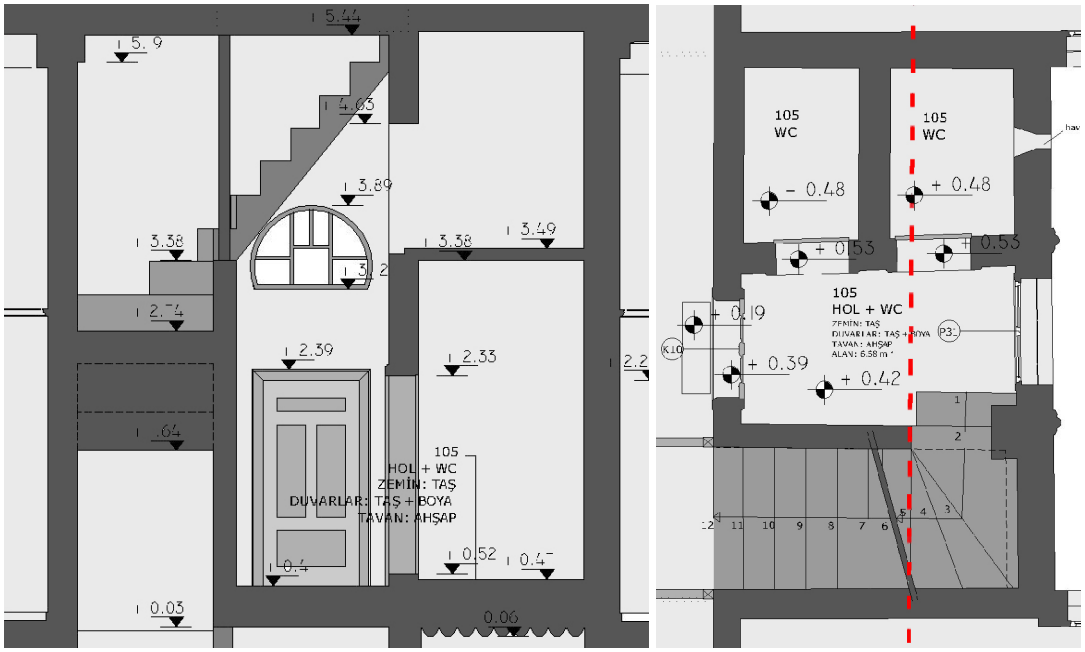
Şekil 5.24: Bir Kayseri evinde tuvalet penceresi (İmamoğlu,1992, s.92)



Şekil 5.25: Haralambos evinde tuvalet penceresi



Şekil 5.26: Haralambos Evi, 1959 (E. Andreadis). Fotoğrafa yakından bakıldığında üst üste tuvalet pencereleri görülmekte



Şekil 5.27: 105 kodlu mekanın kesiti ve tuvalet odacıklarının üzerinde kalan yüklük

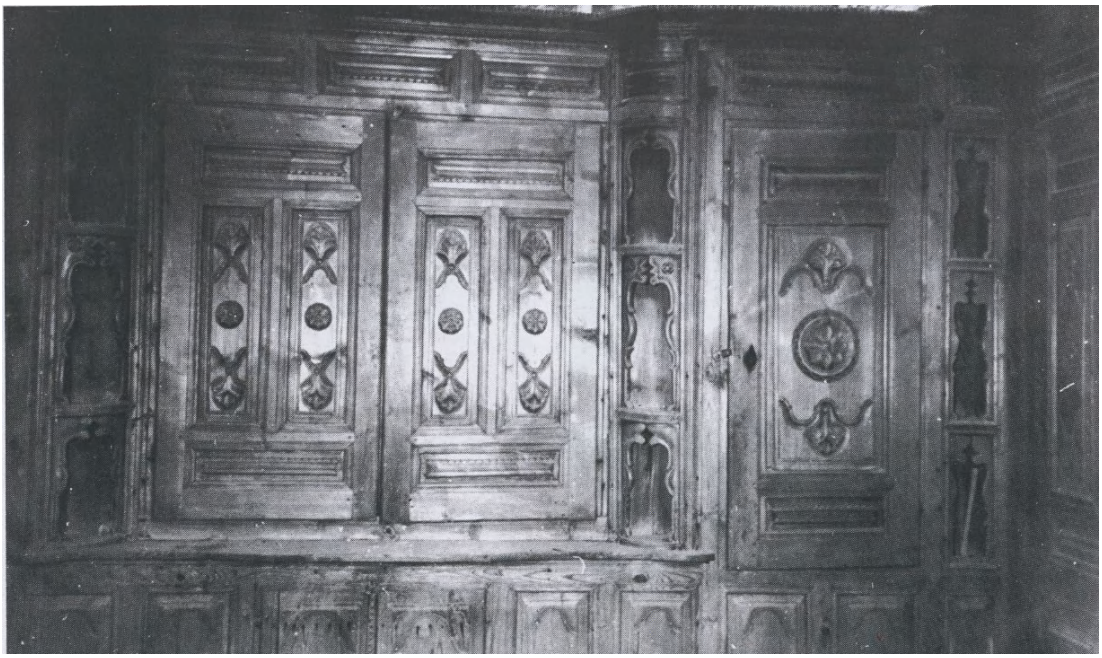
Geleneksel konutlarda tuvalet mekanlarının içeriye alınması bilindiği kadarıyla 20. yy başlarında gerçekleşmiştir. Son derece özgün, zamanından bağımsız mimari estetiğe sahip olan ve batılılaşma hareketlerine uyum sağlama iddiasında olan Haralambos evi bu konuda öncü olmuş olabilir, ancak bir ihtimal olarak günümüzde tuvaletler olarak değerlendirdiğimiz mekanların özgün olarak bu şekilde

planlanmadığı ve yapı parselinde bu işlevi giderecek başka bir yapı olduğu da düşünülmelidir. Günümüzde yine KMYO tarafından kullanılmakta olan Cansever Konağında da iç mekanda tuvalet çözümün bir örneğine rastlanmış (Şekil 5.28) ancak bu çözümün erken bir müdahale mi yoksa özgün planlama içerisinde mi olduğu anlaşılamamıştır.



Şekil 5.28: Cansever Konağı'nda görülen iç mekanda hela taşları. günümüzde doldurularak döşemeye dahil edilmişlerdir.

Yine Kayseri'de Han Mahallesi İnce Sokak 24 numarada bulunan Öztaşçı Evi'nde rastlanan dolaplar, yapının 103 ve 114 kodlu mekanlarında bulunan dolaplarla benzeşmektedir (İmamoğlu, 1992, s.122) (Şekil 5.29). Dolapların ortasında geri çekilme ile bir tezgah yaratılmaktadır. Bu geri çekilme, genelde gömme dolaplarda rastlanan şerbetlik nişi ile eşdeğer olup, içecek servisinin hazırlanmasına olanak veren bir tezgah oluşturmakta, şerbetliğin her iki yanında "gilve" adı verilen nişlerde, dekoratif eşyalar ve gaz lambası gibi ihtiyaçlar yerleştirilmekted, şerbetliğin altındaki dolapta ise günlük eşyalar, bardak, tabak, çanak, kahve cezvesi ve fincanlar bulunmaktadır (İmamoğlu, 1992, s.63). Bu veriler ışığında, yapının ön avlusuna bakan 114 ve 103 kodlu odaların misafir ağırlamaya yönelik olduğu düşünülebilir.



Şekil 5.29: Kayseri'de bulunan Öztaşçı evinden ahşap sofa dolabı örneği (İmamoğlu, 1992, s.122)

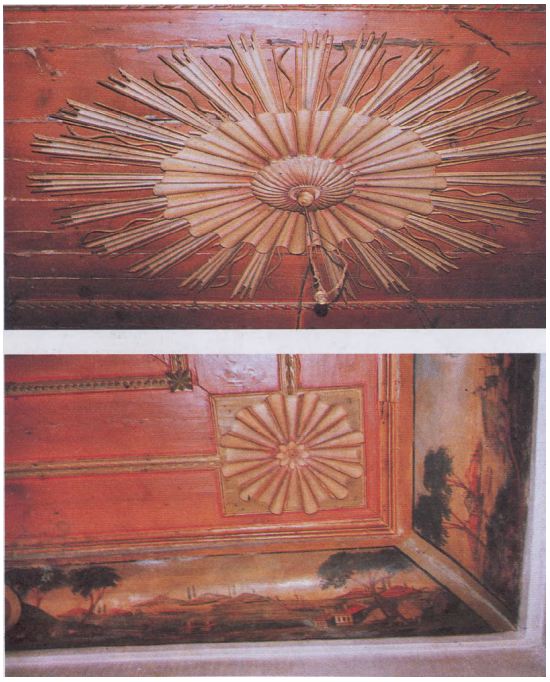
Sinasos evlerinden eğik çatılı olanlarında, su gideri problemi günümüze yakın bir teknolojide çözülmüştür. Sinasos'un Kapalos mahallesinde yer alan İhtiyar Heyeti Binası'nın Pandazidis Mahdumları Arşivine ait 1924 tarihli fotoğrafında da görüldüğü gibi, saçağı boydan boya dolaşan su olukları, suyu yapıdan uzaklaştıracak cepheye dik borulara bağlanmakta ve akan suların cepheyi kirletmesi engellenmektedir (Balta, 2007, s.79). Haralambos Evi'nde de yapının cephesinde yer alan çörtenlere bağlanan su olukları ile saçakta su birikmesi sorunu çözülmüştür. Ancak çörten ve çatı ilişkileri daha yakından incelendiğinde, çörtenleri oluşturan taşların parapetten içeri girerek çatı katı zeminine oturduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda özgün çatı formunun yörenin geleneğini sürdüren bir teras çatı olduğu, erken müdahalelerle güncel ahşap çatı strüktürünün yapıya eklenmiş olabileceğini söylemek de mümkündür.

Bütün analojilerin yanı sıra, V. İmamoğlu'nun Kayseri evleri üzerine yaptığı araştımada, pek çok yapı detayının benzeri ile karşılaşılmıştır. Kayseri'de bulunan Camcıoğlu konağının giriş cephesinde balkon üzerinde yer alan askı kemerler ve üçgen alınlıklı saçak profilinin ilişkisi (İmamoğlu, 1992, s.37) (Şekil 5.30). Haralambos Evi'nin giriş cephesi ile benzerlik taşımaktadır. Sarı Mustafa Evi olarak adlandırılan Kayseri konağının tavan bezemelerinde yer alan elips şeklinde ahşap göbekler (Şekil 5.31) ve başodanın tavan eteklerindeki detaylar da (İmamoğlu, 1992,

s.45, 46) (Şekil 5.32) Haralambos Evi ile birebir örtüşmektedir, belki de bu ahşap bezemeler aynı ustaların elinden çıkmıştır. Kuyumcuoğlu Evi olarak adlandırılan evde bulunan yarım daire şeklindeki pencereler ve pencere demirleri de (İmamoğlu, 1992, s.72) hem ebat hem de demir formu olarak Haralambos Evi'nde görülen yarım daire şeklindeki vitraylı pencerelerle örtüşmektedir (Şekil 5.33).



Şekil 5.30: Camcıoğlu evinde görülen ikiz kemer (İmamoğlu)



Şekil 5.31: Sarı Mustafa Evi'nde görülen tavan bezemeleri (İmamoğlu)



Şekil 5.32: Sarı Mustafa Evi tavan silmesi (İmamoğlu)



Şekil 5.33: Kuyumcuoğlu Evi penceresi ve pencere demiri (İmamoğlu)

5.4 Restitüsyon Önerileri

Yapıda rastlanan restitüsyon sorunları cepheler, vaziyet ve birinci kat yerleşimi açısından tek bir çözüme ulaşsa da zemin kat planı üç öneri halinde şekillenmiştir. Her üç öneride de yapı çevresinde aynı mekan kurgusu izlense de, mekanların birbiri ile etkileşimini sağlayan merkezi alanın yaşam senaryoları ve yapısal sağlamlık adına alacağı şekiller üç farklı planı ortaya çıkarmıştır.

Zemin kat planı:

Yapının zemin katında bulunan ve oda ayrımlarını sağlayan duvarların bir üst katta yer alan mekan dağılımına göre şekilleneceği kararı, Bingo Evi'nde de rastlanan mekan kurgusu göz önünde bulundurularak verilmiştir. Mustafapaşa ve yakın çevredeki yaşam düzeninde kış aylarının geçirileceği, daha az ve küçük pencereli mekanlardan kurulu alt katın bu konakta da bir gereksinim olduğu kabul edilmiştir. Özellikle üst katta oda ocaklarının da olmayışı, yapının üst katının kışlık yaşam için terk edildiği fikri ile uyumludur. Bu bağlamda, kuzey -güney yönünde simetri eksenine sahip bu yapının içerisinde, ZR04, ZR05, ZR08, ZR09, ZR10, ZR11, ZR13 ve ZR14 mekanları oluşturulmuştur. ZR 11 mekanında yer alan K21 kodlu kapı bu mekanı diğer odalardan farklılaştırmaktadır. Bingo Evi'nde de örneği görülen böyle bir kapı, büyük ihtimalle ahır girişidir, bu bağlamda ZR11 mekanı Ahır olarak nitelendirilmiştir. Hemen yanında yer alan ZR10 mekanı daha küçük bir oda olup, ahıra yakınlığı sebebiyle oturmak amaçlı değil depolama amaçlı kullanılmaya daha yatkındır. Bu odanın odun, kömür, hayvan yemi gibi malzemelerin depolanmasında kullanılması uygundur ve arka girişe yakınlığı da bu tür malzemelerin içeri sokulduğunda kolay yerleşmesine olanak sağlamaktadır. ZR12 mekanında tespit edilen ve ocak olması muhtemel niş, bu alanın bir tandır mutfağı olarak kullanılması yönünde bir bulgudur. Bu veriden yola çıkarak ZR12 mekanının hemen güneyinde yer alan ZR13 mekanının da erzak depolanan bir kiler olarak kullanılması yapı işleyişi açısından uygundur. Yapının batı kısmında yer alan bu mekanların çoğunlukla hizmet amaçlı kullanılıyor olması, kuzey güney ekseninde bir yaşam bölüntüsü olmasını ve yapının zemin katının batı kısmının hizmet amaçlı, doğu kısmının da yaşama amaçlı kullanılıyor olması ihtimalini arttırmaktadır. Yapının doğu kısmında merdivenin hemen kuzeyinde yer alan ZR07 kodlu mekan, eski resminden tespit edilen tuvalet penceresine denk gelmektedir ve bu katın ıslak

mekanını oluşturmaktadır. Ayrıca yapının yan bahçesine yakın olması nedeni ile diğer bölümlerden daha kolay şekillenecek bir lağım sistemi ile bu işleve de en uygun mekandır. Z07 mekanının yer aldığı kısmın da yaşama bölümü olarak düşünülen yapının zemin katının doğu cephesinde olması, yapı içindeki yaşam kurgusuna uygundur. Odalar dışında kalan merkezi alanın şekillenişi ise zemin kat kurgusunun en sorunlu yanıdır. Bu bağlamda zemin kat planına üç öneri getirilmiştir.

Öneri 1:

İlk öneride, kuzey-güney yönünde uzanan duvarlar üst kattaki kemer ayaklarının hizasına yerleşecek şekilde merkezi alanı üç uzun hole bölmektedir (Ek2, pafta 4). Yapının ön ve arka girişleri arasında yer alan ana hol, soğuk hava etkisini iç mekanlarda en aza indirecek şekilde doğu ve batı duvarında birer kapı ile yaşam ve hizmet mekanlarından ayrılmaktadır. Hizmet mekanlarının kendi içinde dolaşımı sağlayan ZR 15 kodlu hol, ahıra, depoya, mutfağa ve güney cephesine yaslı olarak yer alan odaya açılan kapıları bulundurmaktadır. Bu bağlamda ZR14 kodlu odanın da hizmetliler için ayrılmış bir mekan olarak kullanıldığı düşünülebilir. Yapının doğu kısmında yer alan odalar arasında yer alan ZR03 kodlu hol de hem zemin kata çıkışı sağlayan merdivenlere, hem de bu kattaki odalara ve tuvalete ulaşım sağlamaktadır.

Öneri 2:

İkinci öneride, zemin katın ZR02 kodlu orta holü, haç şeklinde bir plana sahip olup, kuzeyde ve güneyde giriş kapılarına, doğuda katlar arası dolaşımı sağlayan merdivene, batıda ise tandır mutfağına uzanmaktadır (Ek2, pafta 5). ZR04 ve ZR05 kodlu mekanlar ZR03 kodlu kare şeklinde bir hole açılmakta, ön cepheye bakmaları nedeniyle de misafir ağırlamaya uygun, yapı içindeki hareketten izole odalar oluşturmaktadırlar. ZR08 ve ZR09 kodlu mekanlar ZR16 kodlu hole bağlanmakta, gündelik yaşamı sürdürmeye elverişli mekanlar oluşturmaktadırlar. ZR10 kodlu depo ve ZR11 kodlu ahır mekanı da ZR17 kodlu hole açılarak kendi içlerinde yapıdan izole olmaktadırlar. Bu mekanlar arasındaki alışveriş, yaşama mekanlarına hiç geçmeden sağlanabilmektedir. ZR13 ve ZR14 kodlu mekanlar da simetriğinde olduğu gibi ZR18 kodlu hol ile birleşmektetir. ZR03, ZR16, ZR17, ZR18 kodlu hollerin ZR02 kodlu ana hole bakan köşeleri de üst katta yer alan kemer ayaklarının alt hizasına denk gelmekte taşıyıcı sistemi bütünlemektedir.

Öneri 3:

Üçüncü öneride, ZR02 kodlu mekan hiç bölümlenmemekte, odalarla ilişkileri doğrudan kurulmaktadır (Ek2, pafta 6). Ancak üst katın kemer ayaklarının altında yer alan kare kesitli ayakların gerekliliği ve noktasal yükü yan duvarlara taşımaları gerekliliği nedeniyle, kuzey güney yönünde birbirlerine ve doğudaki ayaklar doğu yönünde, batıdaki ayaklar batı yönünde kemerlerle mekan duvarlarına yaslanmaktadır. Böylece hezenlerin geniş açıklıkları geçmesi ile oluşacak sehimlerin de önüne geçilebilecektir.

Öneri 4:

Dördüncü öneride, birinci öneride olduğu gibi ZR02 kodlu mekan katın ana sofasını oluşturmakta, doğusunda ve batısındaki mekanlarda birinci kattaki odaların izdüşümlerini yansıtan odalar yer almakta, her bir ikili oda grubunun kendine ait bir küçük sofası ve sofaların açıldığı ZR02 mekanına paralel iki adet sofa bulunmaktadır (Ek 2, pafta 7).

Birinci kat planı:

Öneri 1,2,3 ve 4:

Yapının birinci katındaki kurguda, ev halkının toplanacağı ve misafirin ağırlanacağı özel mekan bulunmamaktadır. Ancak Z09 kodlu balkon ile Z02 kodlu sofanın ilişkisini kuracak bir sekinin varlığı 1978 yapımlı derviş bey filminden ve Ömer Tosun'un anlatılarından yola çıkılarak kabul edilmiştir. Dört basamakla çıkılan bir seki, bu iki mekanı birbirine bağlamakla birlikte, pencere önünde, arkadaki geniş bahçeye bakan bir oturma mekanı sağlamaktadır. Merdivenin kuzeyinde kalan, 105 kodlu tuvalet mekanının varlığı da yapı cephesine yansıyan pencere boşluğunun tanımladığı bir bilgidir (Ek2, pafta 2, 3).

Yapı ile ilgili tespitlerde görülen bir başka detay da, 112 kodlu odada bulunan ocak boşluğu da bu mekanın yaz aylarında basit işlemler için kullanılan bir ocak odası olduğuna dair bilgi vermektedir. Diğer odalar ise (103, 104, 106, 107, 110, 111, 113 ve 114) ise ebat olarak birbirlerinden farklı olsalar da içerik olarak aynı özelliklere sahiptir. Hıristiyan evlerinde harem-selam ayrılığı gerekmediği için odaların böyle programlanmış olması yaşam kurgusu ile uyumludur. 103 ve 114 odaları ön avluya

bakmaktadır her iki odanın kısa sağır duvarında ahşap antika dolaplar yer almaktadır. Dolaplar, odaların kullanımının daha çok misafir ağırlamak ya da yemek yemek amaçlı olduğuna işaret edebilir.

1972 tarihli Sinasos Otel projesi incelendiğinde, oda işleyişini bütünleyecek şekilde her odaya ayrı bir banyo planlandığı görülmüştür. Banyo mekanları, köşelere hakim olan büyük odaların içinde çözülmüş, küçük odalardan da kendilerine ait banyoya geçiş için 80 cm eninde kapılar oluşturulduğu, dolayısıyla 103-104, 106-107, 110-111, 113-114 odaları arasında bulunan K13, K14, K15 ve K16 kapılarının otel mekanizmasının bir parçası olduğu anlaşılmıştır. Yapıyla uyumlu hallerine rağmen özgün olmayan bu kapılar, restitüsyon projesinde kaldırılmalıdır.

Yapının giriş cephesinde tespit edilen gider deliği, (Şekil 5.34) günümüzdeki döşemeden 16 cm aşağıda bir döşeme ile ilişkili olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu bağlamda tum 102 mekanında aynı kotun sürekliliğinden bahsetmek yerine, geleneksel konutlarda da rastlanan bir pabuçluk olabileceği, bu pabuçluğun da gider deliği seviyesinde olabileceği düşünülmüştür. Günümüzde görülmekte olan 56 cm kalınlığındaki döşeme de böyle bir uygulamaya olanak sağlayacak şekildedir. 103 ve 114 kodlu odaların arasında kalan giriş mekanının döşemesi –0.16 kotuna düşürülmüştür (Ek2, pafta 2, 3).



Şekil 5.34: Yapının giriş kapısının hemen altında görülen gider deliği

Çatı:

Öneri 1,2 ve 3:

Ahşap strüktrlü çatının, yapıya ait 1923 tarihli fotoğraflarda görülmesinden ve Tanzimat Fermanı ile birlikte gelen özgürlüklerde bu tarz bir çatının gayrimüslim halk konutlarında kullanılmasına izin verilmesinden dolayı ilk önerilerde mevcut çatı ve strüktürün yapının özgün durumunda mevcut olduğu düşünülmüştür (Ek2, pafta 8, 9). Marsilya kiremidi ile kaplanmış olan çatıya ait önceki fotoğraflarda alaturka kiremitlerin mevcut olduğu görülmüş, ilk üç öneriye ait çatılar bu yönde çizilmiştir. Çatı arasına ulaşım 105 kodlu mekandan ahşap merdivenle olmaktadır.

Öneri 4:

Bu öneride çörten ve parapet duvarlarının ilişkisi göz önünde bulundurulmuştur. Günümüzde çörtenlerden suyun tahliyesini sağlayan kanallar çatı arasının döşemesine oturmakta, ahşap çatı strüktürünün altında kalmaktadır. Bu bağlamda, mevcut durumdaki su oluklarının ilişkisinin çörtenlerle sonradan kurulduğu düşünülebilir. Yapının zemin katında ahşap döşeme bulunması, çatı arasında ise taş kaplanmış olması da çatı arası yüzeyinin aslında dış etkilere açık bir sistem olduğuna işaret ediyor olabilir. Bu nedenle dördüncü öneride yapının çatısı %3 eğimli teras çatı şeklinde çözülmüş, Güzelyurt örneğinde rastlandığı gibi kavak ağacı hezenler üzerinde, hasır, iğde çalısı, çakıl, çamur, toprak ve doğal alçı taşı katmanlar olduğu yönünde projelendirilmiştir (Ek2, pafta 10). Çatıya çıkışı 105 kodlu mekandan sağlayan merdiven basamaklarından bir kapağa ulaşılmaktadır, merdivenin 105 kodlu mekana uzanan kısmı ise kaldırılarak Mustafapaşa'da rastlanan tarzda bir çıkış oluşturulmuştur. Yerden yaklaşık bir buçuk metre yukarıda başlayan basamaklara bir merdiven yaslanarak ulaşılmakta ve basamaklara geçiş ahşap bir kapı ile kapatılmaktadır.

Çatıya dair önerilerin değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken bir husus da, günümüzdeki çatı strüktürünün yapım aşamasının hemen sonrasında eklenmiş olabileceği, özgün tasarımda yer almasa bile yapı kullanımının başlangıcına kadar gidebileceğidir.

Vaziyet Planı:

Yapının günümüzdeki yerleşimi, kendi parseli içinde pek farklı olmasa da parselin kuzeyinde yer alan bir kavaklığın varlığı tespit edilmiştir. Bu kavaklıkta yer aldığı söylenen bir ahşap evin varlığı ve konak için müştemilat olması muhtemel olmakla birlikte 1957 yılında çekilmiş olan hava fotoğrafında yapıdan oldukça uzak olduğu, aradaki mesafenin yaklaşık 35 metreyi bulduğu görülmüştür. Bu anlamda yapıya hizmet etse bile ancak hizmetlilerin yattığı bir mekan olabilir, gündelik hizmetlerin iki mekan arasında taşınması olanaklı değildir. Yapı parselinin bahçe duvarının doğu kısmının yol ile ilişkisi ise bilinmemektedir, 1957 tarihli hava fotoğrafında yola açılan oldukça geniş bir patika görülmekte, ancak 1978 tarihli Derviş Bey filminde böyle bir patikanın olmadığı anlaşılmıştır. Hava fotoğrafından görülen patika belki de sık kullanılan bir geçiş yolu olarak aşınan bir bölgenin yansımasıdır (Ek2, pafta 1).

Cepheler:

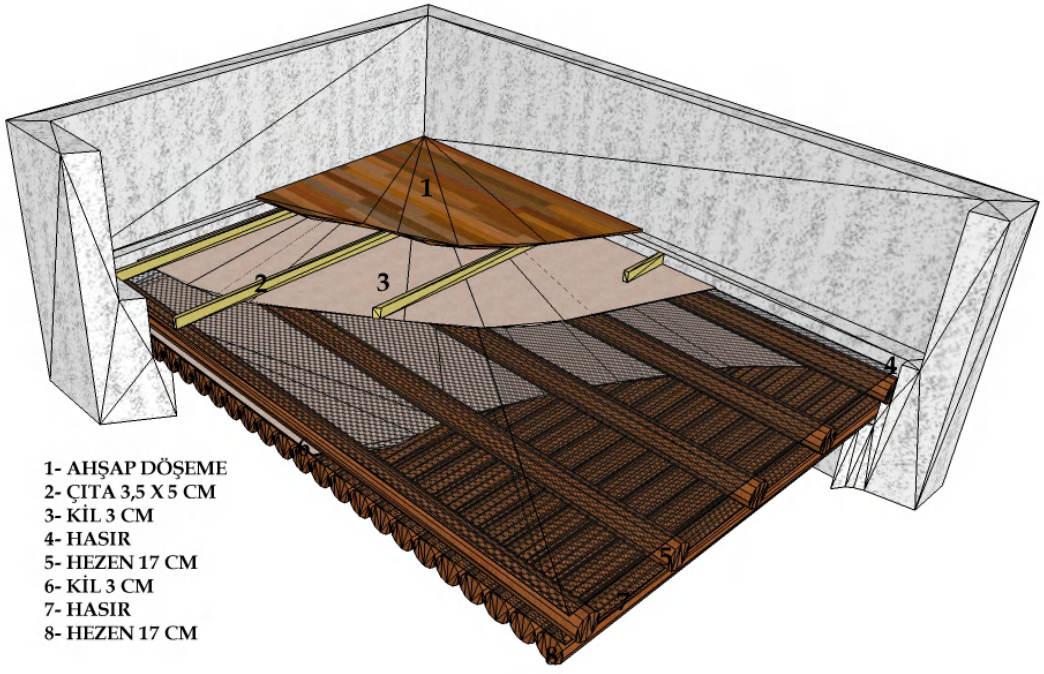
Yapı cephelerinde ciddi bir restitüsyon sorunuyla karşılaşılmamış, ancak gerek bulunan eski fotoğraflardan, gerekse Derviş Bey filminden alınan görüntülerden, yapının giriş sahanlığı olan 101 kodlu mekan cephesi ve 109 kodlu balkon duvarlarının beyaz boyalı olduğu tespit edilmiştir.

Döşemeler:

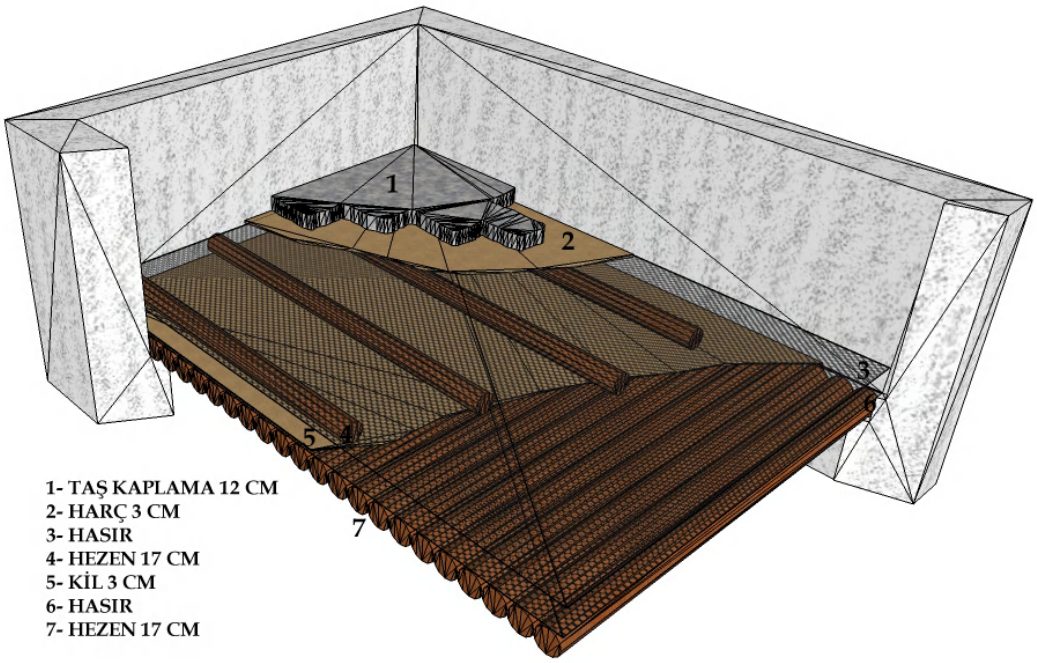
Yapıda rastlanan döşemelerin hezenler üzerine oturan ahşap döşemeler olduğu bilinmektedir ancak döşeme kalınlıklarının yer yer 50 cm'yi bulması hezen ve kaplama ilişkisinin geleneksel yapım sistemlerinde rastlanan bir biçimde olmadığını, 15-20 cm hezenler üzerine çakılan 3 cm kalınlığındaki ahşap kaplamadan daha farklı bir yaklaşım izlendiğini göstermektedir. Son derece özgün bir yapı olan Haralambos Evi'nde konforu arttırmak amacıyla geleneksel yöntemlerden farklı bir yaklaşım izlenmiş olabilir. Kışın ve yazın yaşamların farklı katlarda sürdürülmesinin ve yaşam biçimini sınırlayan en önemli etkenlerden birinin iklim olduğu düşünülerek, 50 cm kalınlığındaki döşemelerle bir anlamda izolasyon sağlanarak alt katta hapsedilen ısının kaybedilmesinin engellenmesi amaçlanmış olabilir. Bu açıdan bakıldığında, yapı içi döşemeler soğuk çatının tabanı gibi işlev görecektir, bu da çeşitli katmanlar

ve hava boşlukları ya da boşlukların izolasyon malzemesi olarak Kayseri evlerinin teras damlarında kullanıldığı gibi hafif pomza ile doldurulması ile mümkündür.

Zemin kattan gözlemlendiği kadarıyla yan yana dizilmiş hezenlerin üzerine hasır file serilmiş, filenin üzeri kil ile kaplanmıştır. İkinci bir kat hezen, odanın uzun kenarına paralel olarak yaklaşık 60 cm aks aralıkları ile yerleştirilmiş, tekrar hasır file ve kil katmanı ile kaplanmıştır. Bu katmanın üzerine yerleştirilen ahşap çıtaların üzerine yine ahşap olan zemin kaplaması yerleştirilmiştir (Şekil 5.35). 103, 104, 106, 107, 110, 111, 113 ve 114 kodlu mekanlar için öne sürülen bu döşeme sistemi varsayımsaldır ve özgün döşemeye ait kesin bilgi bulunmamaktadır. Bu bakımdan gelecekteki müdahalelerde bu döşemelerin açılması durumunda ortaya çıkacak sistem belgelenmelidir. 102, 105 ve 112 kodlu mekanlarda ise taş döşeme gözlemlenmektedir. Bu çözümlemede de yine odalarda görüldüğü gibi iki sıra hezen olduğu varsayılmış, üst sıra hezenin üzerine serilen hasır bu sefer kil yerine harç kullanılarak 12 cm kalınlığındaki taş döşeme yerine yapıştırılmıştır. (Şekil 5.36)



Şekil 5.35: Yapı restitüsyonunda ahşap döşeme çözümlemesi



Şekil 5.36: Yapı restitüsyonunda taş döşeme çözümlemesi

6. RESTORASYON ÇALIŞMASI

Yapı üzerinde hedeflenen onarımları içeren restorasyon önerilerine iki farklı yönden yaklaşılmıştır. Bunlardan ilki yapı içerisinde işlevini sürdüren Kapadokya Meslek Yüksekokulu gereksinimleri göz önünde bulundurularak planlanan onarım önerilerini içeren çalışmalar, diğeri de yapının yaşamı boyunca karşılaşabileceği işlev farklılıklarından bağımsız, zaman ya da kullanıcı sınırlaması içermeyen, taşıyıcı sistemin sağlığını ve yapının özgünlüğünün korunmasını amaçlayan restorasyon projesidir. İlk çalışmada günümüzdeki işlev içerisinde ihtiyaç duyulan eksiklerin tamamlanması, yapı kullanımının daha iyi yönetilmesini amaçlayan onarımlar ve yapısal eksiklerin giderilmesi hedeflenirken, ikinci çalışma ilk çalışmanın devamı niteliği taşıyarak, yapının ömrü boyunca karşılaşılacak sorunların çözümlerini içermektedir. Bu çalışmaların birbirinden bağımsız olduğu düşünülmemeli, yapının restorasyonunda varılacak sonucu zamana yayarak, yapısal, işlevsel ve estetik gereksinimleri belli bir sıraya koymayı amaçladığı göz önünde bulundurulmalıdır.

6.1 Yapısal Müdahaleler

6.1.1 Yapının kuzey ve güney duvarlarındaki ayrılmaların değerlendirilmesi

Yapının kuzey duvarında orta çörtenden başlayan ve cephede balkonun üzerinde yer alan kemer taşına kadar uzanan bir ayrılma vardır. Kemerin kilit taşı da bu nedenle aşağıya dönmüştür ve günümüzde demir bir destekle yerinde tutulmaktadır (Şekil 6.1.). Bu ayrılmanın devamı olduğu düşünülen bir başka açılma da 109 kodlu balkonun döşemesinin cepheye ulaştığı doğu köşesinden alt katta arka çıkışın üstünde yer alan kemerin doğu kısmına uzanmaktadır (Şekil 6.2). Her iki açılmayı çevreleyen taşlarda mekanik bozulma görülmemiştir. Yapının güney kısmında giriş saçağı üzerinde yer alan kalkan duvarda da bir ayrılma tespit edilmiş (Şekil 6.3), bu ayrılmanın devamı olabilecek bir hasar da 101 kodlu sahanlığın tavanında yer alan alçı silmenin ve ahşap bezemelerin üzerinde tespit edilmiştir (Şekil 6.4). 101 kodlu mekanın tavanı, giriş kapısı üzerinden su almakta ve bezemelerde ciddi bozulmalar meydan gelmektedir. Aynı duvarın iç yüzünde yer alan duvar resmi de nemden

dolayı hasar görmüştür. Kuzey ve güneyde orta aksı takip eden bu ayrılma ve bozulmalar yapının temelinde bir oturma olabileceğine işaret etmektedir. Tespit edilen zemin suyu sorunları da bu olasılığı mümkün kılmaktadır. Öncelikli olarak ayrılmalardaki hareketler tespit edilmelidir. Çatlak boyutlarını takip edecek aralık ölçer cihazlarla (Joint Movement Indicator) uzun vadeli bir ölçüm yapılması hareketlerin tespit edilmesine olanak sağlayacaktır. Eğer ayrılmalarda tutarlı olarak hareket tespit ediliyorsa, zeminde bir sorun olduğuna kanaat getirilebilir. Bu durumda drenajla su sorunu çözülen zeminin altın dolgu yapılabilir. Eğer bu oranda büyük bir hareket tespit edilmiyorsa, her bir ayrılma tek tek incelenmeli ve nedenleri çözülmeldir. Aşağıda yaklaşımlar belirtilmektedir.



Şekil 6.1: Kuzey cephesinde bulunan kemerdeki demir destek



Şekil 6.2: 109 kodlu balkonun döşemesindeki ayrılma



Şekil 6.3: Güney cephesi giriş saçağı üzerindeki kalkan duvarda kayma



Şekil 6.4: 101 kodlu holün tavan kaplamaları ve alçı profildeki bozulmalar

Kuzey kalkan duvarında ve kemerdeki ayrılma:

Uygulanacak en etkin yaklaşım, kalkan duvardaki ayrılmanın olduğu kısma ait taşların yerleri ve birbirleri ile ilişkileri belirlenerek sökülmesi ve yeniden derzlenerek yerleştirilmesi olacaktır. Bunun için ilk yapılması gereken işlem, kuzey cephesindeki kemerin askıya alınması olacaktır. Kemer için günümüzde uygulanmış destek taşıyıcılık açısından uygun olsa da yatay denge açısından yetersiz kalmaktadır. Desteğin tüm kemerin iç yüzünü kaplayacak şekilde genişletilmesi ve yatay dengesini sağlayacak ayak ilaveleri ile istenen yetkinliğe kavuşturulması mümkündür. Kemer dengelendikten sonra, tüm taşlar fotoğraflanmalı, silinmeyecek şekilde kodlanmalı, birbirleri ile ilişkileri santimetrik olarak işaretlenmelidir. Tüm belgeleme işlemleri tamamlandıktan sonra taşlar tek tek alınarak kemerin kilit taşına kadar inilecektir. Kilit taşı ile karşısında yer alan taş arasındaki boşluğun kabul edilebilir derz ölçülerini aşması halinda iki taş birbirine fiberglas çubuklar ve epoksi ile sabitlenecektir. Kilit taşının ve derzin diğer yanında kalan taşın birbirleri ile mesnetlendikleri yüzeylerin ortasında birbirine karşılıklı gelecek şekilde 12 mm çapında ve 80mm derinliğinde delikler açılacaktır. Taşlardan birindeki deliğe epoksi dökülecek, 160 mm uzunluğunda ve 10 mm çapında fiberglas bir çubuk zımparalanarak epoksi dökülen deliğe yerleştirilecektir. Epoksinin sertleşmesi ve fiberglas çubuğun sabitlenmesi için 48 saat beklendikten sonra diğer taş delik üstte kalacak şekilde bir kum havuzuna oturtulacak, deliğe epoksi dökülecek ve önceden hazırlanmış olan taş üzerine yerleştirilecektir. İki taş arasında kalan yüzeye taşan epoksiye enjeksyonla ilave yapılarak taşlar arasında oluşan basınç geniş bir yüzeye yayılacaktır. Emniyet kayışları ile iki taş birbirine sabitlendikten sonra 48 saat beklenecek, tek bir yapıtaşı haline gelen eleman kemerdeki yerine yerleştirilecektir. Her bir taş olması gereken sırada birbirleri ile ilişkileri korunarak yerine geri koyulacak, taş sürtünmeleri ve basınç kaymaları ile kenar ve köşelerin kırılmasını engellemek için harç özenle tüm yüzeye yayılarak sürülecektir. Duvarın örülmesi işleminde düşey ve yatay hizalar her bir taş için yarım metrelik su terazisi ile kontrol edilecektir.

Kuzey duvarında balkon döşemesi hizasındaki ayrılma:

Ayrılmanın olduğu noktada yapılacak sökme ve yeniden yerleştirme işlemi oldukça sorunlu olacaktır. Hem yapı cephesinin ortasında yer alması, hem bu tarz bir

müdahalede özgün balkon korkuluğu ve balkon döşemesinin sökülmesinin gerekecek olması tercih edilen davranışlar değildir. Bu boyutta bir ayrılmanın tamiri için harç enjeksiyonu uygulanabilir. Elenmiş ince agregalar, sıvı hidrolik kireç ve normalde kullanılan oranın iki katı kadar su ile sıvı bir enjeksiyon harcı yapılacaktır. 5 mm çapında plastik tüpler çatlağa sokularak ilk olarak su enjekte edilecektir. Su enjeksiyonu hem harcın gireceği kanalları açmak hem de içeride birikmiş olan tozun su ile birlikte çıkışını sağlamak amaçlıdır. Enjekte edilen suyun çatlağın hangi noktalarından geri çıktığına bakılacak, su daha temiz çıkmaya başlayınca çıkış delikleri plastisin ile geçici olarak kapatılacaktır. Daha sonra enjeksiyon harcı aynı yoldan çatlağa şırıngalanacaktır. Tüm işlem boyunca çatlak ve çevresindeki derzlerden çıkabilecek harcın izlenmesi, duvara dökülen harcın hemen temizlenmesi gerekmektedir. Boşluk doldurulduktan sonra yüzeyde kalan açıklık daha kalın agregalı koyu harçla doldurulabilir.

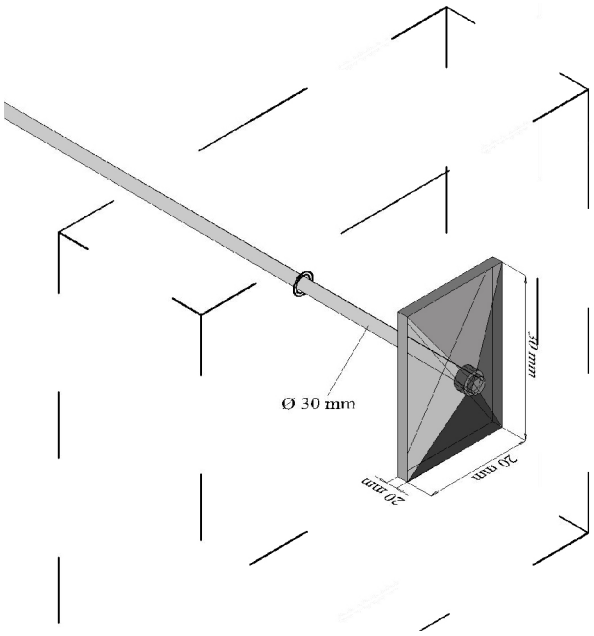
Güney cephesindeki kalkan duvar:

Yapının güney cephesindeki kalkan duvarda da kuzey cephesindekine benzer bir ayrılma vardır. Yapılacak iş kalemi aynıdır, taşlar tek tek işaretlenecek, belgelenecek, alınarak olması gereken doğrultuda örülecektir.

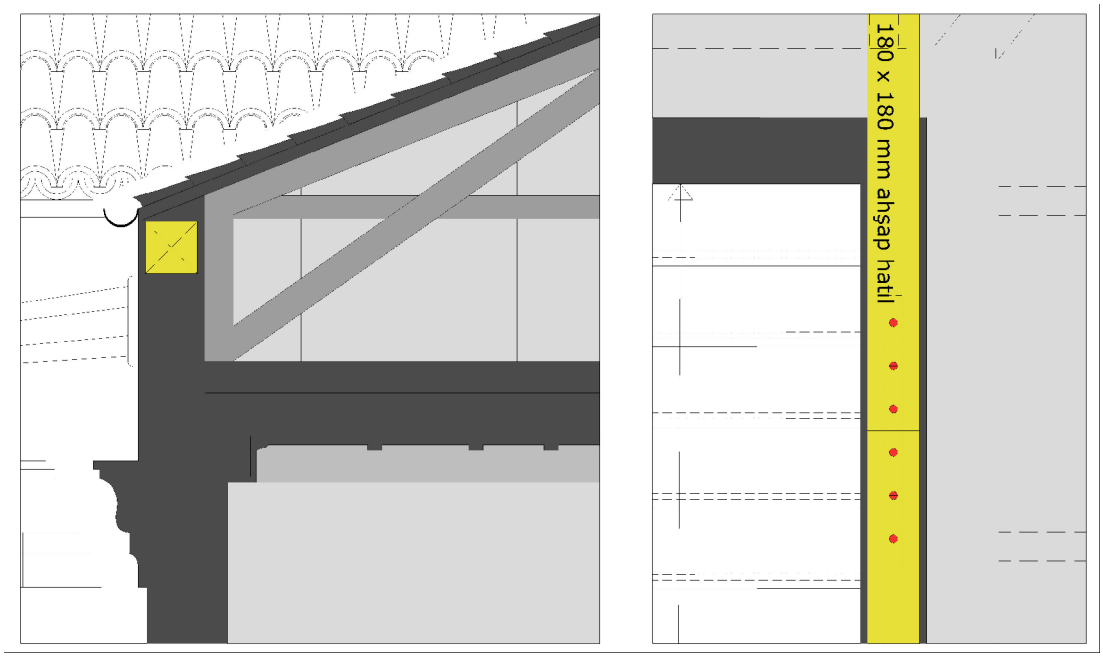
Önleyici müdahaleler:

Yapıda gözlemlenene ayrılmaların engellenmesi için batı, kuzey ve doğu cephelerindeki kemerler ve giriş cephesindeki saçağa çelik gergiler yerleştirilecektir. Çelik gergiler 30 mm çapında olup, 20 x 30 cm ebatlarında, 2 cm et kalınlığına sahip tablalara mesnetlenecektir (Şekil 6.5, Ek3 pafta 4) .

Ayrıca çatı parapeti hizasında ahşap hatıllarla yapı çerçevelenecektir (Ek3, pafta 6). Ahşap hatıllar 18 x 18 cm ebatlarında, ortalam 7 m uzunluğunda parçalar olacak, birleşim noktaları 94 cm uzunluğunda, 6 cm eninde, 3 cm kalınlığında paslanmaz çelik elemanların, her iki yanda üçer adet olmak üzere 3 cm çapında bulonlarla mesnetlenecektir (Şekil 6.6).



Şekil 6.5: Yapı kemerlerine uygulanacak gergiler



Şekil 6.6: Yapının çatı hizasında uygulanacak olan ahşap hatıl

6.1.2 Zemin kat taşıyıcı sistem müdahaleleri

Yapının zemin katı, tarihi boyunca geçirdiği işlev değişiklikleri nedeniyle büyük oranda değişime uğramıştır. Günümüzde yemekhane ve mutfak işlevlerini üstlenen zemin katta geniş açıklıklar ve basık kemerler bulunmakta, bu nedenle de kargir taş

olan taşıyıcı sistem için zayıf noktalar oluşmaktadır. Bu nedenle taşıyıcı sistemi kesintiye uğratan ve özgün olmadıkları belirlenen bu açıklıkların taşıyıcı niteliği olan taş duvarlarla örülerek doldurulması ön görülmüştür. Restorasyon projesinde tanımlanan duvar örgülerinde mekanların birbirine bağlanmasını sağlayan birer metrelik kemerli geçişler bırakılarak, taşıyıcı sistem tehlikeye atılmadan zemin kata yerleşecek işlevlerin kesintiye uğramaması planlanmıştır.

Duvar örme işlemi, mevcut kemer ve ayakların oluşturduğu açıklıkların içerisinde, günümüzdeki iç duvar dokusuna uygun olarak moloz taş ile yapılacaktır.

6.1.3 Çatı onarımları

Yapının kullanımı esnasında sık sık çatı ile ilgili problemlerle karşılaşılmıştır. Yapının çatı strüktürüne içeriden bakıldığında, düzensiz olarak birbiri üzerine eklenmiş bir çok ahşap dikme ve kiriş görülmektedir, bu da çeşitli dönemlerdeki onarımlarda noktasal müdahalelerin gözle görülen sorunları kapatmak için kullanıldığını, ancak çatı strüktüründe var olan tasarımsal bir sorunun giderilemediğini göstermektedir. Çatının yapının korunmasında en önemli elemanlardan biri olduğu ve özenle elden geçirilmediği takdirde nem sorunlarının ahşap elemanların ve emici tüf taşlarının hakim olduğu yapıda ciddi bozulmalara yol açacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Özgünde alaturka kiremidi ile kaplanmış olan çatı günümüzde marsilya kiremidi ile kaplıdır ve hem yapının çevresi ile bütünlüğü, hem de kendi özgünlüğü açısından alaturka kiremide dönülmelidir.

Çatı ile ilgili onarımlar kurak geçen yaz aylarında ele alınmalıdır. Çatı onarımlarında sonuç alınamadığı görülerek tüm çatının yeniden yapılması uygun olacaktır. Kalkan duvarlara kadar sökülen çatı iskeleti 10/10 ebatlarında ahşap dikmeler ve çatkılarla, 5/10 ebatlarında mertek ve aşıklarla oluşturulduktan sonra 3 cm kalınlığında kaplama tahtaları çakılacak, kaplama tahtalarının üzerine bitümlü membran ile su izolasyonu yapılacak, alaturka kiremit ile kapatılacaktır. Saçak uçları kalkan duvarın üzerine binecek ve 12 cm çapında çinko su olukları ile toplanan suyun çörtenlere aktarılması sağlanacaktır. Giriş çıkmasının üzerindeki yüksek kalkan duvarın arkasında günümüzde de olduğu gibi gizli dere imal edilerek suyun yanlara aktarılması sağlanacaktır. Kalkan duvarların da üstlerinde, dış yanlarında 6 cm eninde (su oluklarının arkasına gizlenecek şekilde), iç yanlarında tüm duvarı kaplayıp döşemeye

dönerek bitecek bitümlü membran uygulanacaktır. Böylece duvar üstünden su alınması tehlikesi de giderilecektir.

6.1.4 101 kodlu mekanın döşemesine yönelik müdahaleler

Yapının 101 kodlu sahanlığının zeminindeki taşlarda çökmeler ve kırılmalar meydana gelmiştir. Bozulmaların nedeni özgün tasarımdan kaynaklanan yetersizlik olarak düşünülmektedir, kuzey-güney yönünde uzanan yaklaşık 2 metre uzunluğunda ve 30 cm enindeki ve 25 cm kalınlığındaki taşlar iki uçtan mesnetlendiklerinden dolayı zaman içinde sehim yapmakta ve çatlamaktadırlar bu nedenle uygun bir müdahale ile mesnetlerin arasındaki mesafeyi azaltarak bu sorun ortadan kaldırılabilir. Uygulanacak müdahale alttan olmalıdır. 470 cm uzunluğunda paslanmaz çelik profiller doğu-batı yönünde Z01 kodlu mekanın tavanına yerleştirilecektir. Açıklık 460 cm olmasına karşın, profiller yatayda 5 cm kadar her iki yandaki duvarın içine sokulacaktır. Profillerin girişi için her iki duvarda açılacak deliklerin içine epoksi ile yastıklama yapılacak, deliklerin yüzü ise tüf taşı tozu ile karıştırılmış epoksi ile makyajlanacaktır. Çelik kirişler giriş döşemesini destekleyerek kırılma ve çökmelerin artmasına engel olacaktır. Belirlenen profil boyutu UP 80'dir.

6.2 Mazleme Sorunlarına Yönelik Müdahaleler

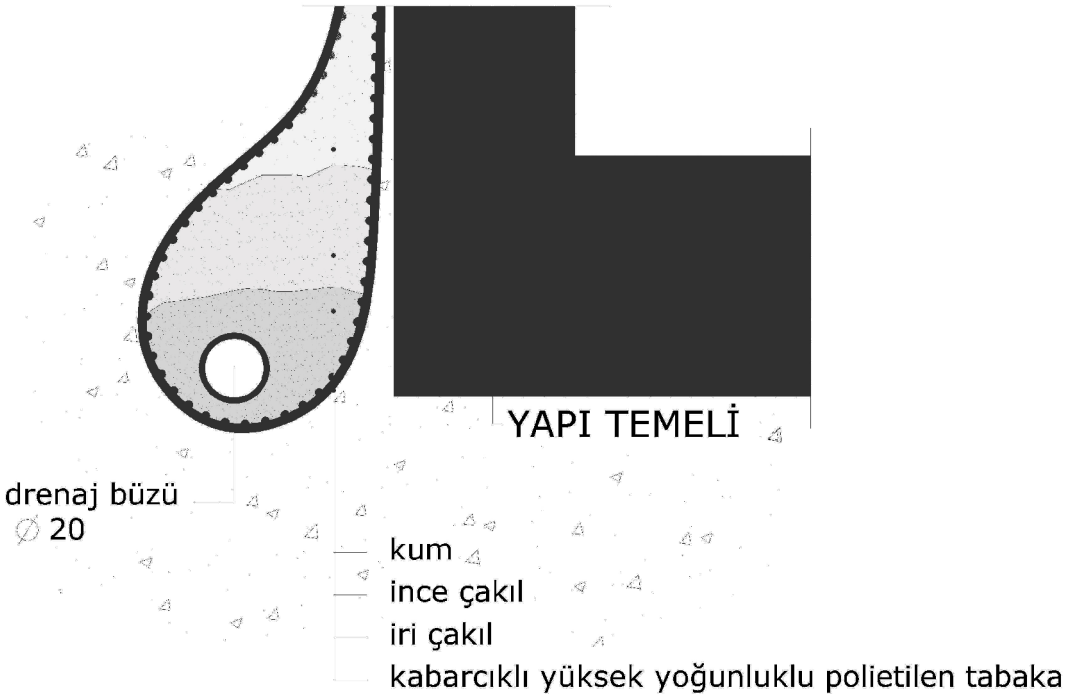
6.2.1 Taşlara yönelik müdahaleler

Yapı taşlarında noktasal hasarlar ve çatlaklar da görülmektedir. Özellikle pencere demirlerinin lentolar ile temasta olduğu noktalarda paslanmadan dolayı genişleyen enkesitlerin yarattığı kırıklar sıklıkla göze çarpmaktadır. Basit taş kırık ve çatlaklarında önerilecek müdahale, kireç harcı ile oluşan boşlukların derzlenmesi olacaktır. Yapısal olarak sorun yaratmasa da yapı çeperlerinde oluşacak boşluklara spor, tohum vb. dolması ile duvar içlerinde biyolojik büyümelerin meydana gelmesi mümkündür. Bu nedenle yapı yüzeyinde oluşmuş bu tür açıklıkların kireç harcı ile doldurulması, daha ince ve derin çatlaklara da harç enjeksiyonu ile ulaşılması uygun bir çözüm olacaktır. Eğer çatlaklar demir elemanların paslanmasından kaynaklanıyorsa, demir elemanların boyaları gözden geçirilmeli, antipas özellikli boyalarla yeniden boyanmalıdır.

Yapı taşlarının bozulmasına neden olan bir başka etmen zemin suyundan kaynaklanan sorunlardır. Dördüncü bölümde tespit edildiği gibi zemin suyundan kaynaklanan tuzlanma ve kabuklanarak dökülmeler nedeniyle özellikle yapı zeminine yakın noktalarda ciddi bozulmalar vardır. Bu bozulmaların önüne geçmek için öncelikle drenaj sistemi ile zemin suyunun önü kesilmeli, ardından taşlarda ortaya çıkmış tuz birikimleri temizlenmelidir.

Drenaj sisteminin yerleştirilebilmesi için öncelikli olarak yapı köşelerinden yapılacak sondajlarla temel seviyesi belirlenmelidir. Temel seviyesi belirlendikten sonra yapının çevresinde yaklaşık bir metre eninde hendek kazılarak temelin yan yüzeyleri ortaya çıkarılmalı, açıkta kalan yüzeyler mümkün olduğunca kurutulduktan sonra kabarcıklı yüksek yoğunluklu polietilen levhalar (HDPE) ile temel cephesi kaplanmalı, drenaj için kazılan hendeğin tabanından dolandırılan levha tekrar yüzeye doğru yükseltilmelidir. Yapıyı çepeçevre saran hendeğin tabanına yerleştirilmiş olan HDPE levhanın üzerine, temel hizasının bittiği kota denk gelecek şekilde Ø 20 cm. drenaj büzleri, tesviye harcı ile su tahliyesi yönünde hafif bir eğim alacak şekilde yerleştirilmelidir. Yapının konumuna göre, verilecek eğimin alt noktasının yapının güneydoğu köşesine getirilmesi, su tahliyesi açısından gereklidir. Drenaj büzlerinin üstü ilk olarak iri çakılla, sonra da ince çakılla kaplanmalı, ince çakılın üzeri kumla örtüldükten sonra özgün avlu döşemesi malzemesi ile yapının çevresinde açılan çukur örtülmelidir (Şekil 6.7). Döşeme kaplamasının tekrar yerleştirilmesinde dikkat edilmesi gereken noktalar, taş ebatlarının özgün ebatlarla tutarlı olması ve kaplama yönlerinin de planlarda tespit edilen yönlere göre tekrarlanmasıdır.

Yapı duvarlarından yükselen zemin suyu kesildikten sonra cephelerdeki tuz birikimleri kağıt hamuru ve deiyonize su kullanılarak temizlenmelidir. Bu aşamadan sonra cephe ile temas edecek suyun zemin ile ilişkisi kesildiği için tuz birikimleri sorunu sürekli olmayacaktır. Cephe deiyonize suyla ıslatılarak tuzların çözülmesi sağlanmalı, yine deiyonize su ve kağıt hamuru ile kapatılmalı, hamur katmanının üzeri buharlaşmayı engelleyecek polietilen kökenli bir malzeme ile kaplanmalı ve temizlik sağlanıncaya kadar işlem tekrarlanmalıdır.



Şekil 6.7: Yapıya uygulanacak drenaj

Taşlara yönelik müdahaleler yalnızca taşıyıcı sistemi oluşturan tüfleri değil, döşemele kaplaması olarak kullanılan taş malzemeleri de içermelidir. Yapının zemin katının tamamı ve birinci katta yer alan 102 kodlu sofanın zemini gri-beyaz mermer ile kaplanmıştır. Günümüzde bu döşemeler ile ilgili bir sorun gözlemlenmemektedir ancak yapının tarihi ve estetik bütünlüğünün gerektirdiği zemin kaplaması avluda da kullanılmış olan koyu gri bazaltlı taşlardır. Bu değişikliğin yapılması beklenmekte, ancak acil olarak öngörülmemektedir. Yapının geleceğinde mermer kaplama ile sorun yaşandığında veya bu tarzda bir uygulama planlandığında, döşeme taşlarının özgüne uygun yapılması beklenmelidir.

6.2.2 Sıva ve harçlara yönelik müdahaleler

Yapının cephelerinde çok sayıda noktasal çimentolu müdahale görülmektedir. Zemin suyundan kaynaklanan tuzlanma ile birlikte bu çimentolu müdahalelerin çevresinde tuzlanma ve yapı taşlarında katmanlaşarak dökülme tespit edilmiştir. Çimentolu onarımların yüzeysel olanları zımparalama ve dikkatli mekanik temizleme ile geri çevrilebilecektir. Daha derinlemesine uygulanmış çimentolu onarımlar (101 kodlu sahanlığın döşemesinin güney yüzünde uygulanmış olan onarım) (Şekil 6.8)

mümkün olduğunca mekanik temizleme ile giderilecektir ancak dikkat edilmesi gereken nokta, özgün yapıtaşlarına zarar verilmemesidir. Bu nedenle çimentolu müdahalelerin temizlenmesinde mümkün olduğunca dikkatli davranılmalı, taş yüzeylerine yakın alanlarda ısrarcı olunmamalıdır.



Şekil 6.8: 101 kodlu sahanlığın güney cephesine uygulanmış çimentolu müdahale

6.2.3 Ahşaplara yönelik müdahaleler

101 kodlu mekanın kuzey duvarı hizasından su aldığı, alçı tavan silmesinin şişip yer yer patlak verdiği ve kalemişlerinin bozulduğu, ahşap tavan bezemelerinin de zarar gördüğü belirlenmiştir. Çatı onarımından sonra bu bozulmalara neden olan nem sorununun ortadan kalkacağı varsayılarak bu mekanda tamiratlara başlanabilir. Ancak hezenlerin üzerine ahşap kaplanması ve alçı tavan silmesi ile oluşturulmuş bezemeli tavan planında tespit edilen bozulmalar gözlemlenenin ötesinde olabilir. Bu nedenle Ç01 mekanından hezenlerin üzeri açılarak ahşabın çürüme durumu kontrol edilmeli, çürüyen ve fonksiyonunu yitiren elemanlar varsa hemen değiştirilmelidir. Bu tür bir değiştirme işleminde ahşap tavan alttan desteklenmelidir. Hezenlerdeki incelemeler ve gerekli onarımlar yapıldıktan sonra nemden dolayı kimyasal yapısı bozulmuş alçı kısımlar alınmalı, tavan kaplamasında oluşmuş çürüme ve bozulmalardan etkilenen ahşaplar da yenileri ile değiştirilmelidir.

6.2.4 Boya ve bezeme onarımları

101 kodlu mekanın tavanındaki ahşap tamirleri yapıldıktan sonra, bozulmaya uğramış olan alçı silme tamamlanmalı, kalemişlerinde okunan sürekli desen kontür olarak yenilenen kısma çizilmelidir. Modül boyutu tam olarak yansıtılmalıdır. Günümüzde görülen onarımlarda bu konuda hassasiyet gösterilmediği gözlemlenmiştir, hatalı boyanmış olan kısımlar gerek sanatsal gerekse tarihsel bir değer içermediği için kazınarak yeniden yapılan kısımdakine benzer bir yaklaşım izlenmelidir.

102 kodlu mekanın güney duvarında giriş kapısı üzerinde yer alan politik konulu duvar resmi de duvar içinden gelen nem nedeni ile hem kimyasal hem de mekanik bozulmalar ile karşı karşıyadır (Şekil 6.9). Bu resimde uygulanacak olan müdahaleler de çatı onarımları tamamlanmadan yapılırsa hükümüsüz kalacaktır. Müdahaleden önce resim bir konservatör tarafından incelenerek yüzeydeki bozulmaların haritası çıkarılmalıdır. Yüzeyde biriken tuzlar ve/veya biyolojik birikimler varsa öncelikle bunlar temizlenmeli, yüzey temizliği tamamlandıktan sonra izopropanol veya toluende yüzde 3 oranında çözülmüş Paraloid B 72 ince katmanlar halinde sürülerek doygunluğa ulaşıncaya kadar sağlamlaştırma yapılmalıdır. Kuruduktan sonra, asetonda yüzde 30 oranında çözülmüş Paraloid B72 kullanılarak yüzeye Japon kağıdı kaplanmalı, 24 saat beklenmeli ve aynı oranda Paraloid B72 kullanılarak Japon kağıdının üzerine gazlı bez kaplanmalıdır. Resim bu şekilde sağlamlaştırılıp sabitlendikten sonra, önce hafif şiddette basınçlı hava sonra da az miktarda su enjeksiyonu ile çatlaklardan girilerek resmin kabaran noktalarının arkasına birikmiş olan maddeler dışarı atılmalı, çok ince ve sıvı enjeksiyon harcı kullanılarak resmin arkasında kalan boşluklar doldurulmalıdır. Dikkat edilmesi gereken en önemli noktalar uygulamada basıncın kontrol edilmesi ve resim yüzeyinde içten dışa doğru güç uygulanmaması ve resim yüzeyindeki boşluklardan dışarı harç akmamasıdır. Harcın donması için en az üç gün beklenmelidir, resim iç mekanda olduğundan dolayı kuruma beklenenden yavaş gerçekleşecektir. Harç donduktan ve resim onarımı tamamlandıktan sonra yüzeye yapıştırılmış olan Japon kağıdı ve gazlı bez asetonlar temizlendikten sonra yüzeye son kez izopropanol veya toluende yüzde 3 çözülmüş Paraloid B 72 uygulanarak konsolidasyon tamamlanacaktır. Bu uygulama yalnızca bir konservasyon uzmanı tarafından yapılmalıdır.



Şekil 6.9: 102 kodlu odanın güney duvarında yer alan duvar resmi

6.3 Mekansal Düzenlemeler

6.3.1 Açıklıklardaki değişiklikler

Yapının zemin katında doğu çıkışını sağlamak üzere açılmış olan ve rölövede K20 kodlu görülen kapı kapatılarak yerine özgün malzeme ve düzende duvar örülmesi uygun görülmüştür. Bu kapının varlığı önemli bir işlevsel katkı yaratmamakta, yapı cephesinde ise hem yanıltıcı hem de estetik açıdan kötü bir görünüm yaratmaktadır. Bu nedenle bu açıklığın kapatılması ve cephede özgün karakteristik olan simetrinin geri getirilmesi kararına varılmıştır.

ZY07 kodlu mekanın batı duvarında yer alan P62 kodlu pencerenin de özgün cephe karakterini geri getirmek adına yeniden yapılmasına karar verilmiştir. Günümüzde bu noktada bir kapı boşluğunun açıldığı, daha sonra da depo yapılması nedeni ile tuğlayla örülerek kapatıldığı görülmektedir. P62 penceresi özgün tarzda yapılacaktır.

ZY08 kodlu mekanın batı duvarının kuzey kısmında yer alan P61 kodlu pencere de boyanmak sureti ile kapatılmıştır. Özgün boşluğu ve pervazı duran pencerenin kanatlarının yeniden yapılmasına karar verilmiştir.

6.3.2 Zemin katta işleve bağlı düzenlemeler

Yapının zemin katında yemehhane, bulaşıkhane, servis alanı ve mutfak işlevleri bulunmalıdır. Yeniden düzenlenen zemin kat planlarına göre aynı işlevler zemin katta çözümlenecektir.

ZR01 giriş sahanlığının kuzeyinden ulaşılan ZR02 kodlu sofa ana yemekhane holü olarak değerlendirilecektir. Yapının doğu kısmında kalan tüm odacıklar da (ZR03, ZR04, ZR05, ZR08, ZR09, ZR16, ZR19) yemekhane işlevine katılacak, merdiven alanı olan ZR06 mekanının kuzeyinde kalan ZR07 kodlu odacık da yemekhane kullanıcılarının eşyalarını koyduğu bir vestiyer odacığı olacaktır.

Yapının batı kısmın ın güneyinde kalan ZR13 ve ZR14 odalarında birer adet mutfak çözülerek ihtiyaç uyulan pişirme alanı elde edilmiştir. Bu odacıkların açıldığı ZR18 kodlu mekan da birinci servis holü olarak işlevlendirilmiştir. Batı kısmın ortasında bulunan ZR20 kodlu ikinci servis holü mutfağa dağılımı sağlamakta, aynı zamanda batıdan da ZR12 kodlu ardiye mekanına ulaşmaktadır. ZR12 kodlu mekan özgün plan şemasında yapının mutfağıdır ancak günümüz şartlarında özgün işlevinin gereğini karşılayamadığı için mutfak malzemeleri deposu olarak yeniden düzenlenmesi uygun görülmüştür. Batı kısmın kuzeyinde yer alan ZR17 kodlu servis holü de batıdan ZR11 kodlu bulaşıkhane mekanına kuzeyden ZR10 kodlu ardiye mekanına açılmaktadır. ZR10 kodlu mekanda mutfak eşyalarının saklanması amaçlanmış bu nedenle de bulaşıkhane ile ilişkili bir oda olarak kalmasının gerekli olduğu düşünülmüştür.

6.3.3 Birinci katta işleve bağlı düzenlemeler

Yapının birinci katında yönetim ve hocaların ofisleri yer almaktadır. Günümüzde sekreterlik olarak kullanılan 108 kodlu mekanda özgün kurguda ahşap bir seki olduğu bilinmektedir. 102 kodlu mekan ile 109 kodlu balkon arasındaki kot farkı sorununu çözen bu sekinin yeniden yapılmasına, sekreterlik bankosunun da 112 kodlu arşiv odasının önüne alınmasına karar verilmiştir. Yapısal olarak birinci katta bir değişiklik yapılmamıştır.

6.4 Koruma ve Bakım

Planlanan müdahaleler uygulandıktan sonra da yapının sağlığı kontrol altında tutulmalıdır.

Çatı Kontrolleri: Yapının çatısında her yıl yaz sonunda yağmurlar başlamadan önce ve yaz başında rutin kontroller yapılmalıdır. Yaz sonunda tüm oluklar ve dereler gözden geçirilmeli, su akıtılarak tıkanıklıklar ve aksamalar kontrol edilmeli, gerekli onarımlar yapılmalıdır. Ayrıca kiremitlerden kırılmış olan varsa hemen değiştirilmelidir. Çatının taşıyıcılarında da rutin kontroller yapılmalı, tüm ahşap elemanlar çatlaklar, çürüme ve bozulmalara karşın incelenmelidir. Yaz başlarında da aynı kontroller yapılmalı, yağmurlar ve kar yükü sonrasında kaplama ahşaplarındaki nem lekeleri izlenmeli, lekelerin oluştuğu yerlerdeki kiremit ya da izolasyonlarda bozulma olduğu öngörülerek açılmalı ve onarılmalıdır.

Ahşapların Kontrolü: Yapının tüm döşemeleri ahşap hezenler tarafından taşınmaktadır. Zemin kat tavanlarında hezenler açıkta olduğundan kontollerin gözle yapılması mümkündür. Hezenlerde kuruma ve çatlama görülmesi durumunda taşıyıcı sistemin zora sokulmaması açısından değiştirilmesi gerekmektedir. Üst katta ise tavan kaplamalarında dikkatli gözlem yapılmalıdır. Tavanlarda sehim ve çökme, ya da nem lekeleri gibi belirtilerle karşılaşılması halinde Ç01 mekanından bozulmanın saptandığı alanın üstü açılarak gerekli kontroller yapılmalıdır. Yılda bir ya da iki kez dikkatlice tüm tavanlar gözden geçirilerek olası bir bozulmanın gizlice yürümesinin önüne geçilebilir.

Zemin suyu ölçümü: Yapı çevresinde oluşturulmuş drenaj sisteminin zemin suyunu kontrol altına alması planlanmış olsa da rutin zemin nemi kontrolleri ile drenajın işleyişi gözlemlenmeli, yeterliliği ya da noktasal bozukluklar saptanmalıdır. İki yılda bir yapının dört köşesinden yapılacak kontroller ile bu saptamaları yapmak mümkün olacaktır. Ayrıca duvarların zeminden bir metre yukarısına kadar olan kısmı da sürekli gözlem altında tutularak herhangi bir nem tırmanması ya da tuzlanma olup olmadığı gözlemlenmelidir.

KAYNAKLAR

Akman, S. T., 1985. The preservation and rehabilitation project of "Yeni Mahalle", Mustafapaşa. *Master's Thesis,* M.E.T.U., Ankara.

Akurgal, E., 1998. *Anadolu kültür tarihi.* TÜBİTAK, Ankara.

Akurgal, E., 1985. The great civilisations of Anatolia. . *Arts of Cappadocia*, 17-28, Ed. Giovannini, L. Barrie and Jenkins, London

Alper, B., 1998. Bin bir Kapadokya: Halk mimarisi ve el sanatları. *Kapadokya.* s. 526-547, Ed. Sözen, M. Mas Matbaacılık, İstanbul

Altıner, A.T., Budak, C. 1997. *Konak kitabı: geleneksel Türk konutunun geç dönemi üzerine bir inceleme.* Tepe Yayınları, İstanbul.

Andalfato, U., Zucchi, F., 1971. The physical setting. *Arts of Cappadocia,* 51-66, Ed. Giovannini, L. Barrie and Jenkins, London

Ayaşlıgil, A., 2003. Nevşehir ili – Kapadokya bölgesi doğal peyzaj özellikleri. *Kapadokya üzerine.* s. 1-24, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.

Ayyıldız, U., 1986, *Eşsiz Kapadokya.* Net Turistik Yayınlar A.Ş., İstanbul.

Balkaya, S., 2005. Mustafapaşa-Sinasos Yeni Mahalle Bingo'nun evi restorasyon projesi. *Yüksek Lisans Tezi,* Gazi Üniversitesi, Ankara.

Balta, E., (Ed.) 2007. *Sinasos: Mübadeleden önce bir Kapadokya kasabası.* Bir Zamanlar Yayıncılık, İstanbul.

Berk, Ö., 1990. Ev pansiyonlarında standart oda üretimi araştırması ve Mustafapaşa (Sinasos) örneği. *Yüksek Lisans Tezi,* İ.T.Ü., İstanbul

Binan, D.U., 1985. Güzelyurt (Gelveri) de geleneksel yapım sistemleri. *Yüksek Lisans Tezi,* Y.T.Ü., İstanbul.

Binan, D. U., 1994. Güzelyurt örneğinde, Kapadokya bölgesi yığma taş konut mimarisinin korunması için bir yöntem araştırması. *Doktora Tezi,* Y.T.Ü., İstanbul.

Blackman, D. J., 1978. Cappadocia. *Encyclopedia Americana*. (Int. Ed. **5**, 608). Americana Corporation, Danburry, Connecticut.

Günaltay, Ş., 1951. Perslerden Romalılara kadar Selevkoslar, Nebatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları. *Yakın Şark IV. Cilt 1.* T.T.K. Yay., Ankara.

Giovannini, L., 1971. The rock settlements. *Arts of Cappadocia,* 67-84, Ed. Giovannini, L. Barrie and Jenkins, London

Hasol, D., 1998. *Mimarlık ve yapı terimleri sözlüğü.* YEM Yayın, İstanbul.

Hasol, D., 2006. Büyüteç: Sinasos'da bir cami iki minare. *Yapı.* Haziran 2006, **295,** 20

İmamoğlu, V., 1992. *Geleneksel Kayseri Evleri.* LAGA Basım-Yayın Ltd. Şti., Ankara

Korat. G., 2003. *Taş kapıdan taçkapıya.* İletişim Yayınları, İstanbul.

Kuban, D., 1995. *Türk hayat'lı evi.* Eren Yayıncılık, İstanbul.

Küçükerman, Ö., Güner Ş., 1995. *Anadolu mirasında Türk evleri.* T.C. Kültür Bakanlığı Yay. İstanbul.

Lercaro, G. C., 1971. B: Religious Thought in Anatolia in the early Christian Period. *Arts of Cappadocia,* 29-33, Ed. Giovannini, L. Barrie and Jenkins, London

Lucas, P., 1998, Binbir Kapadokya; Gezginlerin Kapadokyası: Paul Lucas (1720) çev. Rıfat, S. *Kapadokya.* s. 486-495. ed. Sözen, M. Mas Matbaacılık, İstanbul.

Mustafapaşa Yerel Gündem 21 Kent Konseyi, 2007. *Kapadokya'nın uyuyan güzeli Mustafapaşa, Sinasos mevcut durum raporu ve eylem planı 2007.* 2. Basım. M Grup Matbaacılık A.Ş., Kayseri.

Mutlu, S., 2005. *Stone 2005: Türkiye'nin doğal taşlarının yörelerine göre dağılımı.* YEM-Yapı Yayın. (*2-11-2008 tarihinde www.stonetr.com/turkiyenindogaltaslarinin yorelerinegoredagilimi.pdf adresinden alındı)*

Özbay, A., 2004. Kapadokya'nın uyuyan güzeli: Mustafapaşa-Sinasos. *Mimarlık 319.* Eylül-Ekim 2004. s. 68-72.

Özbek, Y., 2005. *Mustafapaşa (Sinasos) evlerinde duvar resimleri.* M. Grup Matbaacılık, Kayseri

Peker, N. O., 1984. A comperative survey of the contemporary and vernacular houses in the town of Mustafapaşa in Cappadocia, with special reference to their thermal aspects. *Master's Thesis,* M.E.T.U., Ankara

Rhoides, S., 2005. Sinasos – It's people and houses. *Common cultural heritage: Developing local awareness concerning the architectural heritage left from the exchange of populations in Turkey and Greece.* 81-86. Ed. Güvenç, S. LMV, İstanbul.

Seferis, Y., 1995. *Kapadokya kaya kiliselerinde üç gün.* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Stea, D., Turan, M., 1993. *Placemaking: production of built environment in two cultures.* Avebury, Aldershot.

Texier, C., 1998, Binbir Kapadokya; Gezginlerin Kapadokyası: Charles Texier (1882) çev. Rıfat, S. *Kapadokya.* s. 486-495. ed. Sözen, M. Mas Matbaacılık, İstanbul.

Thierry de Crusol, N., (1995) The historical and archaeological heritage of Göreme. *The safeguard of the rock-hewn churches of the Göreme valley: proceedings of an International Seminar, Ürgüp, Cappadocia, Turkey, 5-10 September, 1993.* ICCROM, Rome.

Umar, B., 1993. *Türkiye'de tarihsel adlar.* İnklap, İstanbul.

Yakar, H.B., Özügül, M.D., 2003. Kapadokya'nın sosyo-kültürel çevresinin değişiminde yeni dinamikler ve fiziksel mekana etkileri – Ürgüp ve Avanos yerleşmeleri üzerine bir inceleme. *Kapadokya üzerine.* p. 1-24, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.

Yerasimos S., 1986. *Az gelişmişlik sürecinde Türkiye. Cilt 2.* Belge Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, Z. Ö., 2004. Sinasos yöresel mimarisi ve 19.yy batılılaşma hareketlerinin konut mimarisine etkileri. *Yüksek Lisans Tezi.* İ.T.Ü., İstanbul.

Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme Ve Protokol, 1923. Lozan Mübadilleri Vakfı Resmi Sayfası. (*http://www.lozanmubadillerivakfi.org.tr/anlasma.aspx 17 Nisan 2008 tarihinde indirilmiştir.)*

ÖZGEÇMİŞ



Ad Soyad: **Nevin Esin TEKİN**

Doğum Yeri ve Tarihi: **Ankara, 7 Eylül 1982**

Adres:

Lisans Üniversite: **İstanbul Teknik Üniversitesi**